

TURKU ÅBO
28.-29.10.2021

SOSIAALI- POLITIIKAN PÄIVÄT

PÄÄPUHUJAT

**Bent Greve
Jane Millar**

TEEMA

**Hyvinvointivaltio
politiikan käännteissä**

Sisällysluettelo:

1. Tervetuloa Sosiaalipolitiikan päiville 2021	5
2. Sosiaalipolitiikan päivien yhteistyökumppanit.....	6
3. Ohjelma	8
4. Työryhmät.....	9
4.1 Opiskelijatyöryhmä	9
4.1.1 Jatkuvaa tilintekoa – taloudellinen väkivalta esimerkkinä parisuhdeväkivallan kontrolli luonteesta	9
4.1.2 Yhteiskuntapolitiikan tekeillä oleva pro gradu –tutkielma.....	10
4.2 Väkivalta sosiaalisena ongelmana ja yhteiskunnallisena kysymyksenä	10
4.2.1 Lähisuhdeväkivalta kansanterveydellisenä ongelmana: Vaikutukset ja kustannukset suomalaisessa terveydenhuollossa	11
4.2.2 Kunniaan liittyvän väkivallan ja tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen ehkäisyn kehittäminen	12
4.2.3 Väkivallan vastainen työ sosiaali- ja koulutuspolitiikan haasteena: Sukupuolistuneen väkivallan kohtaaminen kouluissa.	13
4.2.4 Onko kuoleman hyväksyminen väkivaltaa?.....	13
4.2.5 Nollalinjan auttavan puhelimen toiminnan arviointi	14
4.2.6 Väkivalta toimintakyvyltään heikentyneiden henkilöiden sosiaalipalveluissa	14
4.2.7 Väkivaltatyön rakenteiden ja palveluiden kehittäminen sote-uudistuksessa	15
4.2.8 Taloudellinen väkivalta parisuhteen päättymisen jälkeen	16
4.2.9 Lähisuhdeväkivallan kohteina olleiden avun hakemisen ja saamisen haasteet korona-aikana.....	16
4.3. Varieties of employment and careers in evolving welfare state	17
4.3.1 Good or bad (in)stability? A cross-cohort study of the relation between career stability and earnings mobility in Finland	18
4.3.2 Public, private and third sector careers in social and health care	18
4.3.3 Meritokratian uusia tuulia: pehmeät taidot syrjinnän uusina oikeuttajina?.....	18
4.3.4 Työttömien palveluiden käytön yhteys työllistymiseen.....	19
4.3.5 SOTE-palvelujen käyttö ennen pidentynyttä työkyvyttömyyttä ja sen aikana	20
4.4. Lasten, nuorten ja perheiden mielenterveys-, päihde- ja rahapelipalvelut nyt ja tulevaisuudessa	20
4.4.1 Selvitys nuorten päihdepalveluiden saatavuudesta ensimmäisellä hakukerralla	21
4.4.2 Riippuvuus perheessä – Miten päihde- ja rahapeliongelmat koettelevat läheisiä?	21

4.4.3 Milloin ja miksi apua haetaan verkossa – Päihdelinkki.fi-sivuston toimintakykyä kartoittavan avoimen verkkotestin tuloksia	22
4.4.4 Mielenterveysongelmista toimintamahdollisuuksiin	23
4.5. Suomalainen hoivapolitiikka ja palvelut –mitä edellyttää vammaisten ja vanhojen ihmisten avun riittävyys ja hyvä elämä?	24
4.5.1 Toimintakyvyltään heikentyneiden asumisen turvallisuus ja pelastuslain mukainen ilmoitusvelvollisuus.....	24
4.5.2 Sosiaali- ja terveystalouden käyttö sopimusomaishoitoperheissä	25
4.5.3 Gerontologisen sosiaalityön eettiset haasteet koronapandemian aikana.....	26
4.5.4 Olla hetken aikaa läsnä - hoivatyön ajalliset ulottuvuudet tehostetussa palveluasumisessa	26
4.5.5 Ikääntyneet yksinasuvat: avun lähteet, avun riittämättömyys ja sosiaaliset kontaktit	27
4.6. Hyvinvointivaltion muutosvoimat ja sosiaalipolitiikka/The Welfare State Pressures and Social Policy.....	28
4.6.1 Ammattiyhdistysliikkeen yhteys sosiaalimenoihin, tuloeroihin ja kilpailukykyyn. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus.....	28
4.6.2 Juhliva Sosiaalisuus pandemian valossa.....	29
4.6.3 Muuttuva asuntopolitiikka ja lapsiperheiden asumiseen liittyvä eriarvoisuus Euroopassa	29
4.6.4 Hyvinvointivaltion käsitteen politisoituminen talouspuheessa 1949-1954	30
4.6.5 Social Accounts as a Social Security Innovation: Can Personal Accounts Answer the Needs of Welfare States?	31
4.6.6 Väestön ikääntyminen ja luottamus eläketurvaan	31
4.7. Viimesijainen turva muutoksessa	32
4.7.1 Toimeentulotuen saaminen Helsingissä ennen ja jälkeen toimeentulotuki uudistuksen – rekisteritarkastelu tuen kysynnän ja tarjonnan mekanismeista	32
4.7.2 Miten yhdenvertaisuus toteutuu viimesijaisessa turvassa?.....	33
4.7.3 Sosiaaliturvan ja -palveluiden resilienssi koronaepidemian aikana.....	33
4.7.4 Eri poluilla työllisyyteen: systemaattinen kirjallisuuskatsaus työttömien henkilöiden etuuksien ja palveluiden yhteensovittamisen käytännöistä ja hallinnasta Euroopassa vuosina 2010–2020	34
4.7.5 Miten ylikansallinen oikeus raamittaa viimesijaista turvaa?	34
4.8. Julkisten hyvinvointipalveluiden automatisointi ja digitalisointi hyvinvointivaltiossa	35
4.8.1 Utilizing a complex public service systems framework for understanding information system development in Finnish health care.....	36
4.8.2 Individual and shared digital repertoires – older adults managing digital services.....	37
4.8.3 Digital technology use as a socially situated everyday practice – A case study of structurally disadvantaged migrant women in Finland	38

4.8.4 Koronavuodet vanhustyössä - mikä muuttui teknologian käytössä?	38
4.8.5 Sote-ammattilaisten kokemuksia haavoittuviin ryhmiin kuuluvien asiakkaiden digitaalisesta toimijuudesta	39
4.8.6 Tekoäly kehittäminen sosiaalityössä.....	40
4.8.7 Asiakastietojärjestelmät sosiaalityöntekijöiden työvälineinä	40
4.8.8 Confronting the Human In the Center	41
4.8.9 Guaranteed outcomes or new uncertainties? Behavioural data in life insurance	41
4.9. Sosiaaliset oikeudet Suomessa	42
4.9.1 Sosiaaliset oikeudet porttina itsensä kehittämiseen Suomen perustuslaissa, osana sivistyksellisiä oikeuksia, turvataan jokaiselle mahdollisuus kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä.	42
4.9.2 Syrjäytyneen ihmisen kodin turvallisuuden edistäminen – oikeudet ja velvollisuudet	43
4.9.3 Nollasopimuslaisen asema ja toimeentulomahdollisuudet	44
4.10. Sosiaalinen kestävyys, osallistuminen ja kaupunkilaisten arki	44
4.10.1 Sosiaalinen kestävyys osallistuvassa budjetoinnissa: Havaintoja skeittareiden ja kaupungin yhteistyöstä	45
4.10.2 Sosiaalinen kestävyys vähenevän ja ikääntyvän väestön maaseutualueilla – osallistavan toimintatutkimuksen avaamia näköaloja.....	46
4.10.3 Lähiöt 2020 -luvulla kenttäkurssin antia kaupunkien sosiaalisen kestävyiden ja osallisuuden tarkasteluun	46
4.10.4 Yhteistoiminnallinen kaupunkisuunnittelu – väitöskirjan yhteenvedon esittelyä.....	47
4.10.5 Asukkaiden ja työntekijöiden suhteellinen toimijuus eriarvoisuutta purkavassa asumisen muutostyössä	47
4.10.6 Yhteisöt ja affektiiviset orientaatiot kaupunkiympäristöjen kohtaamisissa – kohti arjen kokemusten monitieteistä ymmärrystä.....	48
4.10.7 Sosiaalinen kestävyys, osallisuus ja sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus	48
4.11. Hoivan pimeä puoli	49
4.11.1 Moraalisen ahdingon kokemukset lastensuojelutyössä.....	49
4.11.2 Turha kärsimys. Päihteisiin liittyvät institutionaaliset ongelmatilanteet eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisuissa	50
4.11.3 Hoivan finansialisaatio	51
4.11.4 Vanhemman hoivaaminen entisten nuorten hoivaajien muistelukertomuksissa	51
4.11.5 Varjoista valoon? Omaishoitajien toimijuus väkivallan määrittelyssä puuttumista vaativaksi ongelmaksi omaishoidon yhteydessä	52
4.11.6 Paikoillaan vanhenemisen varjopuolella	52
4.12. Työ, perhe ja hyvinvointi	53

4.12.1 Muutoksia ja jatkuvuutta – Pienten lasten vanhempien työnjaon käytännöt ja koronapandemia kriittisenä hetkenä?	54
4.12.2 Laadullinen tutkimus työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen käytänteistä	54
4.12.3 Kotona töissä - mistä resurssit työn ja muun elämän yhteensovittamiseen etätyössä? ..	55
4.12.4 Basic income and women – results from the Finnish basic income experiment.....	56
4.12.5 Äidit ja isät etätyössä – vaikuttaako nuorimman kotona asuvan lapsen ikä työhyvinvointiin, työstä suoriutumiseen ja työn ja muun elämän yhteensovittamiseen?	56
4.13. Köyhyys, syrjäytyminen ja huono-osaisuus	57
4.13.1 KoMa-projekti tutkimassa ruoka-avun asiakkaiden tilannetta	57
4.13.2 Miten nettotulot muuttuvat eläkkeelle siirryttäessä? - tarkastelu nettotulosuhteen muutoksesta vuosina 2002–2017	58
4.13.3 Different methods, different standards? A comparison of two Finnish reference budgets	59
4.14. Welfare states and ecological sustainability/Hyvinvointivaltio ja ekologinen kestävyys	59
4.14.1 Hyvinvointivaltio ja yhteisvauraus	60
4.14.2 Perustulo ekososiaalisen politiikan ideana.....	61
4.14.3 The margins of working society in ecological transition. A case study of a rehabilitative work unit with environmental goals.....	61
4.14.4 Heat vulnerability and adaptive capacities in Finland.....	62
4.14.5 Heat-Health in Italy: Local adaptation in the social and healthcare sector	63
4.14.6 Social policy research in the context of climate emergency	63

1. Tervetuloa Sosiaalipolitiikan päiville 2021

Sosiaalipolitiikan kehitys on aina heijastanut poliittisia jännitteitä. Historiallisesti voidaan sanoa, että suomalainen hyvinvointivaltio on kompromissi erilaisten poliittisten ja taloudellisten intressien välillä. Valitsemallamme teemalla *Hyvinvointivaltio politiikan käännteissä* haluamme nostattaa keskustelua paitsi historiallisista linjoista myös nyky-yhteiskunnassa pintaan nousevista poliittisista paineista, joita sosiaalipolitiikkaan kohdistuu. Poliittiset asetelmat muuttuvat. Perinteisen vasemmiston kannatuksen pienenemisen on arveltu kutistavan universaalin hyvinvointivaltion kannatusta. Vaikka tällainen näkemys on saanut niukasti tukea empiirisistä tutkimuksista, voidaan uusimpana hyvinvointivaltion haastajana pitää oikeistopopulismia nousua. Onko universalismi saamassa lisämausteita sosiaalipolitiikan kohderyhmien uusista rajauksista tai peräti suoranaisestä hyvinvointisovinismista?

On mahdollista, että jakautumat väestön keskuudessa muutenkin korostuvat. Hyväosainen enemmistö osaa huolehtia omista etuuksistaan ja palveluistaan, mutta samalla yhteiskunnan laidalle ajautunut heikommassa asemassa oleva vähemmistö jää aiempaa vahvemmin kehityksestä jälkeen. Keskustelua tarvitaan myös siitä, kuinka sosiaalipolitiikkaa ohjataan politiikan ulkopuolelta. Vaikka suurin osa tutkijoista ja asiantuntijoista kannattaa näyttöön perustuvaa sosiaalipolitiikan kehittämistä, on olemassa vaara, että myös asiantuntijatietoa käytetään poliittisesti hyväksi. Tutkijoiden ja asiantuntijoiden lähtökohdat ja tarkastelutavat vaihtelevat siinä määrin, että tuloksia voidaan valjastaa erilaisiin poliittisiin tarkoituksiin.

Sosiaalipolitiikan päivien 2021 teeman valinnalla haluamme myös korostaa sitä, että myös sosiaalipolitiikan tutkijoiden keskuudessa olisi edelleen syytä käydä keskustelua monista annettuina saaduista totuuksista. Aiempaa useammin sosiaalipolitiikka hahmotetaan työllisyyden paranemisen esteenä tai syrjäytymistä edistävänä passivoivana järjestelmänä, vaikka perinteisesti sosiaalipoliittinen tutkimus on osannut nostaa näistä ja monista muista ilmiöistä myös hyvinvoinnin ja sosiaalisen kehityksen ulottuvuuksia. Sosiaalipolitiikan päivien rooli näiden ulottuvuuksien arvioinnissa on ensiarvoisen tärkeä.

**TURUN
YLIOPISTO**

2. Sosiaalipolitiikan päivien yhteistyökumppanit

PROFESSORILIITTO
PROFESSORSFÖRBUNDET
FINNISH UNION OF UNIVERSITY PROFESSORS

Sosiaalialan korkeakoulutettujen
ammattijärjestö Talentia ry

TIETEENTEKIJÄT
FORSKARFÖRBUNDET • FUURT

Yhteiskunta-alan
korkeakoulutetut ry

Kela|Fpa[®]

TIETOARKISTO

SOSTE

Eläketurvakeskus
PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

3. Ohjelma

Torstai 28.10.2021

12.00–14.00 Päivien avaus & I plenaari <https://utu.zoom.us/j/63447411219>

- Päivien avaus: Sosiaalipolitiikan päivien järjestelytoimikunnan puheenjohtaja Heikki Ervasti
- Rehtorin terveiset: Jukka Kola
- Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tervehdys: Helena Hirvonen
- Pääesitelmä 1: Austerity and populism -any connection?: Bent Greve
- Kommenttipuheenvuoro: Hanna Wass
- Kysymykset

14.00–14.30 Tauko

14.30–17:30 Työryhmät kokoontuvat

18.00– Sosiaalipoliittisen yhdistyksen syyskokous

19.00– Vapaamuotoista ohjelmaa Gather Townin rantabaarissa (OPM) <https://gather.town/invite?token=0wGmf940OS-3MyaJz9icj46fWBTzL4Yp>

Perjantai 29.10.2021

9.00–11.00 Työryhmät kokoontuvat

9.00–11.00 Pikkuplenaari <https://utu.zoom.us/j/63447411219>

- Avaussanat: Milla Salin & Lauri Mäkinen
- Maan sisäinen muuttoliike toiminnallisten ryhmien näkökulmasta 2010-luvulla: Rasmus Aro
- Kaupunkien rooli kohtuuhintaisen asumisen edistämässä – vertailu Helsingin, Tampereen ja Turun asuntopolitiikasta: Elina Sutela
- Hyvinvointivaltiot ja ilmastopolitiikan kannatus: Sami Mustikkamaa
- Deunionisation, Economic Globalisation and Post-industrial Social Policy: Ari-Matti Näätänen

11.00–12.00 Lounastauko

12.00–14.00 II plenaari & päivien lopetus <https://utu.zoom.us/j/63447411219>

- Avaussanat: Mia Hakovirta
- Pääesitelmä: Universal Credit: Jane Millar.
- Kommenttipuheenvuoro: Minna Ylikännö
- Kysymykset
- Gradupalkinnon jako: Mia Tammelin, Helena Hirvonen
- Kutsu Sosiaalipolitiikan päiville 2022 Jyväskylään
- Loppusanat: Veli-Matti Ritakallio

4. Työryhmät

4.1 Opiskelijatyöryhmä

to 28.10. klo 16:00 – 18:00

Zoom Meeting id: <https://utu.zoom.us/j/64206362146>

Koordinaattorit:

Linnea Nevala linnea.nevala@tuni.fi

Henri Heikintalo henri.heikintalo@tuni.fi

Ohjelma:

SoPop! esittäytyy

esitelmä 1 ja keskustelua

esitelmä 2 ja keskustelua

vinkkejä graduihin ja kysymyksiä

vinkkejä aiheisiin sekä aineistoihin

4.1.1 Jatkuva tilintekoa – taloudellinen väkivalta esimerkkinä parisuhdeväkivallan kontrolli luonteesta

Heini Vaari

Varallisuus luo valtaa ja taloudellinen tilanteemme rajaa mahdollisuuksiamme toimia yhteiskunnassa. Samoin on asian laita myös parisuhteissa, jotka muodostavat enemmän ja vähemmän yhtenäisiä ja kiinteitä taloudellisia yksiköjä. Raha voi aiheuttaa konflikteja sekä toimia väkivallan väliin parisuhteen aikana tai sen purkautuessa. Väkivaltatyössä on huomattu väkivallan ja talouden välillä vallitseva vahva sidoks, joka käytännössä monesti estää väkivaltaisesta parisuhteesta irrottautumisen. Myös eron myötä heikkenevä taloudellinen tilanne saattaa ajaa ihmisen takaisin väkivaltaiseen parisuhteeseen.

Väkivalta on luonteeltaan taloudellista kun henkilön rahankäyttöä kontrolloidaan, häntä estetään käymässä töissä, kouluttautumasta tai kun häntä käytetään taloudellisesti hyväksi. Parisuhdeväkivallalle on tyypillistä useat yksittäiset väkivallan teot, jotka vaihtelevat intensiteetiltään siten, että lievimpiä ei aina osata edes nähdä väkivaltana. Yksittäiset teot muodostavat jatkumon, jonka aikana väkivalta tapaa muuttua vaarallisemmaksi ja väkivallan kohteena olevan itsetunto laskea. Väkivallan kohteeksi joutunut tulee tekijän kontrolloimaksi ja hän alkaa mukauttaa omaa toimintaansa sellaiseksi, että väkivaltainen osapuoli ei kokisi tarvetta väkivallan käyttöön. Tilannetta kuvataan myös käsitteellä coercive control.

Pro gradu – tutkielmassani puran coercive control – käsitettä ja sen asettamia vaatimuksia lainsäädännön kehitykselle erityisesti taloudelliseen väkivaltaan puuttumisen lähtökohdista. Tuon esiin Istanbulin sopimuksen Suomelle asettaman vaatimuksen taloudellisen väkivallan ehkäisemisestä sekä muualla käydyssä keskustelussa liittyen kuiluun väkivaltatutkimuksen ja voimassaolevan lainsäädännön välillä

kuten Iso-Britanniassa ennen lainmuutosta, jonka myötä säädettiin coercive control lähisuhteissa rikokseksi.

4.1.2 Yhteiskuntapolitiikan tekeillä oleva pro gradu –tutkielma

Salla Törölä

Tekeillä oleva yhteiskuntapolitiikan maisterintutkielmani liittyy korkean asteen koulutusvalintoihin sekä niihin vaikuttaviin rakenteellisiin, sosiaalisiin ja kulttuurisiin tekijöihin. Siirtymävaihe lukiosta korkeakouluihin on suomalaisille monella tapaa vaativa. Kun koulutusohjelmia on suuri määrä, hakuja järjestetään harvoin ja sisäänpääsykriteerit ovat usein tiukat, syntyy odotus siitä, että hakija tietäisi jo hakiessa varmuudella oman alansa. Nuorten tiedot ja käsitykset eri korkeakoulualoista vaihtelevat riippuen siitä, minkälaisessa sosiaalisessa ja kulttuurisessa ympäristössä he elävät. Sosiaaliset normit muokkaavat nuorten käsityksiä siitä, minkälaiset valinnat ovat heille sopivia tai mahdollisia. Toisaalta lähiverkostolta saatavan tuen ja kannustuksen määrä vaikuttavat koulutukseen pyrkimiseen. Valintatilanteessa nuorten ”toimintahorisontti” on siis rajallinen, eli he saattavat sulkea pois sellaisiakin alavaihtoehtoja, joille heillä olisi kykyjä tai kiinnostusta. Tutkielmani lähtökohtana on oletus siitä, että osalla nuorista on paremmat mahdollisuudet löytää ja saada itselle mieluinen opiskelupaikka kuin toisilla siitä syystä, että heillä on enemmän sosiaalisia ja kulttuurisia voimavaroja. Tutkimuskysymykseni ovat: 1) ”Millaisena prosessina lukion jälkeisen koulutusvalinnan tekeminen näyttäytyy nuorten kertomuksissa?” ja 2) ”Miten nuorten sosiaaliset verkostot laajentavat tai kaventavat nuorten toimintahorisontteja?” Aion tutkia aihetta käyttämällä valmista haastatteluaineistoa, joka pitää sisällään kuu- den 20-26-vuotiaan ylioppilaan haastattelut vuosilta 2018 ja 2019. Haastattelut käsittelevät nuorten kokemuksia työelämästä, sekä heidän tulevaisuuden ura- ja opiskeluhaaveitaan. Aineisto on kerätty osana Ohjaamoista työelämään -tutkimushanketta. Analyysimenetelmäni on sisällönanalyysi. Alustavien tulosten mukaan perhe, ystävät, työkaverit ja ohjausalan ammattilaiset tarjoavat nuorille ajattelun välineitä, jotka laajentavat heidän näköpiirissään olevia mahdollisuuksia. Verkostojen vähyys taas vaikuttaa näkyvän siten, että nuorten kuvailemat uravaihtoehdot ovat kapeampia tai vähemmän konkreettisia. Toivoisin, että voisimme keskustella tutkielmani aiheesta, sen rajauksesta sekä siitä, miten voisin lähteä analysoimaan aineistoa. Sosiaaliset verkostot auttavat nuoria monella tapaa, ja ehkä tarvitsen vielä tarkemman rajauksen.

4.2 Väkivalta sosiaalisena ongelmana ja yhteiskunnallisena kysymyksenä

to 28.10. klo 14:30 – 16:45

pe 9:00-11:00

Zoom Meeting id: <https://utu.zoom.us/j/69249880189>

Koordinaattorit:

Marita Husso marita.husso@tuni.fi

Johanna Hietamäki johanna.hietamäki@thl.fi

Anniina Kaittila anniina.kaittila@utu.fi
Suvi Ronkainen suvi.ronkainen@ulapland.fi

Aikataulu:

Torstai 28.10.2021 klo 14.30-16.45

14.30-14.35 Avaus

14.35-14.55 Heli Siltala, Jyväskylän yliopisto: Lähisuhdeväkivalta kansanterveydellisenä ongelmana: Vaikutukset ja kustannukset suomalaisessa terveydenhuollossa

14.55-15.15 Anneli Weiste, Väkivallan vastaisen työn osaamiskeskittymä, THL & Mimmi Koukkula, Väkivallan vastaisen työn osaamiskeskittymä, THL: Kunniaan liittyvän väkivallan ja tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen ehkäisyn kehittäminen

15.15-15.35 Marita Husso, Tampereen yliopisto & Satu Lidman, Tampereen yliopisto: Väkivallan vastainen työ sosiaali- ja koulutuspolitiikan haasteena: Sukupuolistuneen väkivallan kohtaaminen kouluissa.

15.35-15.50 Tauko

15.50-16.10 Suvi Ronkainen, Lapin yliopisto: Onko kuoleman hyväksyminen väkivaltaa?

16.10-16.30 Johanna Hietämäki, THL: Nollalinjan auttavan puhelimen toiminnan arviointi

16.30-16.45 Kysymyksiä ja keskustelua

Perjantai 29.10.2021 klo 9-11

9.00-9.05 Avaus

9.05-9.25 Tarja Ojala, Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö: Väkipalta toimintakyvyltään heikentyneiden henkilöiden sosiaalipalveluissa

9.25-9.45 Hanna-Leena Laitinen. Väkipallanvastaisen työn osaamiskeskittymä, THL: Väkipallatytön rakenteiden ja palveluiden kehittäminen sote-uudistuksessa

9.45-10.05 Anniina Kaittila, Turun yliopisto & Mia Hakovirta, Turun yliopisto & Heini Kainulainen, Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto: Taloudellinen väkipalta parisuhteen päättymisen jälkeen

10.05-10.25 Anniina Kaittila, Turun yliopisto & Marita Husso, Tampereen yliopisto & Johanna Hietämäki, THL: Lähisuhdeväkipallan kohteina olleiden avun hakemisen ja saamisen haasteet korona-ai- kana

10.25-10.40 Kysymyksiä ja keskustelua

4.2.1 Lähisuhdeväkipalta kansanterveydellisenä ongelmana: Vaikutukset ja kustannukset suomalaisessa terveydenhuollossa

Heli Siltala, Jyväskylän yliopisto

Lähisuhdeväkivalta on merkittävä ongelma, joka koskettaa miljoonia ihmisiä niin Suomessa kuin ulkomailla. Lähisuhdeväkivallan tiedetään aiheuttavan lukuisia terveyshaittoja ja maailman terveysjärjestö WHO onkin suositannut, että terveydenhuollon toimijoiden tulisi puuttua nykyistä tehokkaammin lähisuhdeväkivaltaan. Nämä suositukset toimivat lähtökohtana tälle tutkimukselle, jonka tavoitteena oli tuottaa lisätietoa lähisuhdeväkivallan pitkäaikaisista terveysvaikutuksista ja -kustannuksista suomalaisessa terveydenhuollossa. Tutkimus pohjautui Keski-Suomen sairaanhoitopiirin henkilöstöltä (N = 1 952) sekä päivystyspolin potilailta (N = 345) kerättyihin aineistoihin. Lähisuhdeväkivallan yhteyksiä vastaajien fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin sekä terveyspalveluiden käyttöön analysoitiin määrällisten menetelmien avulla. Tulokset osoittivat, että lähisuhdeväkivaltakokemuksiin liittyi merkittäviä fyysisiä ja psyykkisiä terveyshaittoja verrattuna sekä väkivaltaa kokemattomiin henkilöihin että muun tyyppisen väkivallan uhreihin. Lähisuhdeväkivallan uhrien terveyskustannukset ylittivät väestön keskiarvon jo 1.5 vuotta ennen heidän tunnistamistaan päivystyksessä ja kustannukset kasvoivat aina tunnistusajankohtaan saakka. Nämä löydökset osoittavat, että lähisuhdeväkivallan aikaisempi tunnistaminen voisi merkittävästi vähentää sekä väkivallan uhreille aiheutuvia terveyshaittoja että terveydenhuollon kustannuksia. Tutkimuksessa havaittiin myös, että lähisuhdeväkivaltakokemukset olivat yleisiä suomalaisten terveydenhuollon ammattilaisten keskuudessa ja että niillä oli merkitsevä yhteys työntekijöiden heikentyneeseen mielenterveyteen ja hyvinvointiin. Lähisuhdeväkivalta tulisikin huomioida nykyistä paremmin myös työterveyshuollossa ja terveydenhuollon ammattilaisille tulisi tarjota aktiivisesti tukea asian suhteen. Tutkimus osoittaa, että lähisuhdeväkivalta on Suomessa merkittävä kansanterveysongelma, joka vaikuttaa niin yksilöihin, instituutioihin kuin yhteiskuntaankin. Lähisuhdeväkivaltaan tulisikin puuttua paljon nykyistä määrätietoisemmin ja terveydenhuollossa tulisi kohdentaa enemmän resursseja lähisuhdeväkivallan tunnistamiseen.

4.2.2 Kunniaan liittyvän väkivallan ja tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen ehkäisyn kehittäminen

Anneli Weiste, Väkivallan vastaisen työn osaamiskeskittymä, THL

Mimmi Koukkula, Väkivallan vastaisen työn osaamiskeskittymä, THL

Ammattilaiset sosiaali- ja terveys- sekä koulutus- ja turvallisuusaloilla kohtaavat asiakkaita, joilla on riski joutua tai jotka ovat joutuneet kunniaan liittyvän väkivallan uhreiksi. Kunniaan liittyvää väkivaltaa ei useinkaan tunnisteta ja kaikki sen muodot eivät täytä rikoksen tunnusmerkistöä. Kunniaan liittyvä väkivalta perustuu patriarkaalisien yhteisöjen yksilön vapauksia rajoittavaan väkivallan uhkaan ja sen käyttämiseen tilanteissa, joissa yhteisö painostaa yhteisön jäseniä noudattamaan normiensa mukaista seksuaalisuuden ja sukupuolen ilmaisua.

Kunniaan liittyvä väkivalta kohdistuu erityisesti naisiin ja tyttöihin, mutta myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluiin (HLBTQI+), miehiin ja poikiin sekä uskontokunnista, yhteisöistä ja avioliitoista eroon pyrkiviin. Sen muotoja ovat mm. henkinen väkivalta, painostus, vaino, seksuaalinen väkivalta, tyttöjen ja naisten sukuelinten silpominen (FGM), avioliittoon pakottaminen ja avioeron estäminen, taloudellinen väkivalta ja fyysinen väkivalta ja sillä uhkaaminen. Väkivallan yhteisöllisyys erottaa sen muista väkivallan muodoista. Väkivallan uhri on erittäin haavoittuvassa asemassa. Uhri ei välttämättä edes tiedä, kuka tai ketkä yhteisön jäsenet ovat väkivallan tekijöitä. Väkivallan tekijöitä voi olla useita.

Uhreille on tarjottava tietoa oikeuksista ja kulttuurisensitiivistä psykososiaalista tukea. Lisäksi väkivallan uhrien palvelujen saavutettavuutta on vahvistettava. Asennemuutosta on edistettävä yhteisöjen kanssa käytävän dialogin keinoin. Kunniaan liittyvän väkivallan ja tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen ehkäisy on moniammatillista yhteistyötä. Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelman 2020–2023 mukaan kunniaan liittyvän väkivallan ja naisten sukuelinten silpomisen torjuntaa on vahvistettava kansallisesti.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Väkivallan vastaisen työn osaamiskeskittymä koordinoi, tukee ja tuottaa tutkimustietoa sekä väkivallan uhrien palveluja. Ammattilaisten kouluttaminen ja verkostotyö ovat keskeisessä roolissa THL:n kunniaan liittyvän väkivallan ja tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen ehkäisyssä.

4.2.3 Väkivallan vastainen työ sosiaali- ja koulutuspolitiikan haasteena: Sukupuolistuneen väkivallan kohtaaminen kouluissa.

Marita Husso, Tampereen yliopisto

Satu Lidman, Tampereen yliopisto

Väkivalta on yhteydessä intersektionaalisiin eriarvoisuuksiin ja koskee siten suurta osaa väestöstä (WHO 2002). Eriarvoisuuksiin ja väkivaltaan puuttuminen edellyttää toimivaa sosiaalipolitiikkaa sekä lainsäädäntöä, oikeuslaitosta, sosiaali- ja terveystalvvelujärjestelmää ja koulutusta koskevaa tutkimusta ja toimenpiteitä. Väkivallan vaikutukset ovat laaja-alaisia ja kauaskantoisia. Niihin puuttumista edesauttavat tehokkaimmin toimenpiteet, joissa tietoisuuden lisääminen ja interventiot voidaan kohdistaa koko ikäluokkaan. Tällöin ne luovat pohjaa sekä laaja-alaiselle käyttäytymisen muuttamiselle että myös yhteiskunnalliselle muutokselle.

EU:n rahoittamassa Education and Raising Awareness in Schools to Prevent and Encounter Gender-Based Violence -hankkeessa (EraseGBV) tutkimuksen ja kehittämisen kohteena ovat väkivallan kohtaamisen valmiudet ja tietoisuus sukupuolistuneen väkivallan ja vallankäytön eri muodoista ja niihin puuttumisen mahdollisuuksista. Hankkeessa on kerätty kysely- ja haastatteluaineistoja opettajilta, opettajaopiskelijoilta ja opettajaopiskelijoiden opettajilta Suomessa, Espanjassa ja Kroatiassa. Suomen aineistossa on mukana myös koulun muita ammattilaisia kuten koulukuraattoreja, terveydenhoitajia ja psykologeja. Aineiston analyysissa on jäsennetty väkivallan kohtaamisen institutionaalisia ja affektiivisia käytäntöjä kouluissa vastuullisen toimijuuden ja kestävän kehityksen näkökulmasta.

Yleisiä aineistosta esiin nousevia nuoriin kohdistuvia sukupuolistuneen väkivallan muotoja ovat muiden muassa homottelu ja huorittelu, intiimien kuvien luvaton levittäminen ja loukkaava kommentointi verkossa, ulossulkeminen sukupuoli- tai seksuaali-identiteetin vuoksi sekä itsemääräämisoikeutta loukkaavat fyysiset teot. Alustuksessa esitellään hankkeen tutkimustuloksia ja hankkeessa tuotettua tutkimukseen pohjautuvaa erityisesti yläasteella ja toisella asteella työskenteleville opettajille ja ammattilaisille suunnattua Sukupuolistuneen väkivallan kohtaaminen koulussa -verkkokoulutusta, joka on Suomessa avoimesti saatavilla THL:n sivuilla <https://projects.tuni.fi/erasegbv/training-programme/>

4.2.4 Onko kuoleman hyväksyminen väkivaltaa?

Suvi Ronkainen, Lapin yliopisto

Elämme aikaa, jossa kysymykset elossa pitämisestä ja elämän jatkuvuudesta kohtaavat. Samanaikaisesti kun länsimainen lääketiede on pystynyt selkeästi tukemaan pitkäikäisyyttä, elämme myös todellisuudessa, jossa eliniän jatkuminen näkyy muistisairauksina ja pitkinä, kuolevaa edeltävinä hoitojaksoina. Kysymys eutanasiasta on Suomessa asia, joka jakaa lääkärikuntaa, ja josta käyty keskustelu osuu myös elämän, elossa pitämisen ja kuolevaisuuden hyväksynnän raja-alueille.

Avaan alustuksessani kuolemasta ja kuolleisuudesta käytyä keskustelua eutanasiaan liittyen nivoosen koetun ja tehdyn väkivallan teoretisointiin. Mietin erityisesti väkivallaksi nimeämisen ja kokemisen jatkumoa. Alustukseni on alustavaa mietintää laajempaan artikkeliin, jossa kysyn: mitkä intressit ovat mukana tilanteissa, joissa eloonjäämisen uhasta varoittavat numerot voivat tuottaa poliittisen pakon toimia?

4.2.5 Nollalinjan auttavan puhelimen toiminnan arviointi

Johanna Hietamäki, THL

Nollalinja on 19.12.2016 avattu auttava puhelin lähisuhdeväkivallalle ja naisiin kohdistuvalle väkivallalle, läheisille ja ammattilaisille. Auttavan puhelimen taustalla oli 20 vuotta kestänyt kansainvälinen ja kansallinen kehittämistyö sekä vuonna 2015 voimaan tulleeseen Istanbulin sopimukseen. Sen mukaan tulee olla valtakunnallinen, maksuton ja ympärivuorokautisesti toimiva auttava puhelin, jossa neuvotaan naisiin kohdistuvaan väkivaltaan ja perheväkivaltaan liittyvissä asioissa.

Tässä esityksessä tavoitteena on arvioida Nollalinjan toimintaa ensimmäisen 2,5 vuoden ajalta. Arviointia tehdään kolmella tavalla. Nollalinjan toiminnalle asetettujen tavoitetunnuslukujen kautta (taivoitevertailu). Vertaamalla tuloksia verrattiin muiden toimijoiden toimintaa koskeviin tunnuslukuihin (poikittaisvertailu). Vertaamalla toiminnan tunnuslukuja aikaisempiin tunnuslukuihin (pitkittäisvertailu).

Aineiston muodostaa Nollalinjan päivystäjän täyttämästä anonyymistä palvelunseurantalomakkeesta saadut tiedot (N = 14 747) ajalta 2017-6/2019. Lisäksi kolme tunnettuusmittausta (N=1009-1011) ja puhelinooperaattorin raportit puhelumääristä (N=22 571).

Nollalinjan tunnettuuden tavoite 35 % ylittyi vuonna 2019. Keskeisin tiedonsaannin lähde oli internet (esim. Google-haku). Nollalinjan toiminnan alkaessa asetettiin tavoitteeksi 840 puhelua kuukaudessa. Tavoite saavutettiin vuoden sisällä aloittamisesta (10/2017).

Nollalinjaan soitetuista puheluista 61 prosenttia koski väkivaltaa. Muiden kuin väkivaltaa koskevien puheluiden osuus oli melko iso (esim. pilapuhelut). Verrattaessa muista auttavista puhelimesta saatuihin tietoihin oli tulos niissä samankaltainen. Väkivaltaan liittyvissä puheluissa soittajista suurin osa oli väkivaltaa kokeneita. Läheisiä oli soittajista noin joka kymmenes. Puhelut koskivat 83 % tapauksista naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Tältä osin ei ollut muutosta 2,5v seurannan aikana. Soittajista yhä suurempi osa soitti Nollalinjaan vuorokauden sisällä väkivaltatilanteesta vuonna 2019 verrattaessa aikaisempiin vuosiin. Soittajista kolmasosa haki ensimmäistä kertaa apua väkivaltaan. Mikäli apua oli haettu, haettiin sitä tavallisimmin terveydenhuollosta, poliisilta tai sosiaalipalveluista.

4.2.6 Väkivalta toimintakyvyltään heikentyneiden henkilöiden sosiaalipalveluissa

Tarja Ojala, Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön (SPEK) ja Suomen lähi- ja perushoitajaliiton (SuPer) tekivät keväällä 2019 yhteistyössä turvallisuusaiheisen kyselyn SuPerin jäsenkunnalle. Kyselyssä tarkasteltiin lähihoitajien asiakkaiden asumisen turvallisuutta, sekä vastaajien työturvallisuutta ja turvallisuuskoulutusta. Kyselyn vastaajista (n=3430) merkittävä osa oli huolissaan asiakkaidensa turvallisuudesta useilla turvallisuuden osa-alueilla. Väkivallan uhka tai väkivalta ja sen moninaisuus tuli esille sekä strukturoiduissa että useissa avoimissa kysymyksissä.

Tulosten mukaan väkivallan tekijät, muodot, syytekijät ja torjuntakeinot ovat moniulotteinen kenttä. Väkivalta voi olla asiakkaiden keskinäistä väkivaltaa, asiakkaan henkilökuntaan kohdistamaa väkivaltaa, henkilökunnan asiakkaaseen kohdistamaa väkivaltaa tai asiakkaan omaisten, läheisten tai ulkopuolisten asiakkaaseen tai henkilökuntaan kohdistamaa väkivaltaa. Väkivalta tuotiin esiin useilla eri käsitteillä henkisestä väkivallasta, sylkemiseen, potkimiseen ja erittäin vakavaan väkivaltaan tai väkivallan uhkaan.

Väkivallan uhkaa pidettiin merkittävänä asiakasturvallisuuden ja työturvallisuuden riskitekijänä. Väkivallan syinä nähtiin sekä yksilöiden että organisaatioiden toimintaa, ympäristön soveltuvuuteen liittyviä tekijöitä, sekä henkilöstön osaamisen ja mitoituksen ongelmia. Vastaavasti väkivallan tai väkivallan uhan vähentämiskeinona käytettiin muun muassa asiakkaiden liikkumisen rajoittamista, edellytettiin oikeita sijoituspäätöksiä, riittävää henkilöstömitoitusta sekä henkilökunnan koulutusta. Toimivina koulutuksina nähtiin sekä asiakasryhmäkohtaisen hoivaosaamisen että väkivallan uhan tunnistamisen ja siltä suojautumisen koulutus.

Aineisto antaa mahdollisuuden arvioida väkivaltaa asiakasryhmäkohtaisesti. Hoivamuodoittain tarkasteltuna vastaajat olivat harvemmin huolissaan väkivallasta tai väkivallan uhasta kotihoidossa, kuin muissa hoivamuodoissa. Tulos viittaa siihen, että asiakas kohtaisi kotihoidossa harvemmin väkivaltaa kuin muissa hoivamuodoissa. Tutkimus ei kuitenkaan vastaa kysymykseen, jääkö kotona tapahtuvaa väkivaltaa havaitsematta. Asia kaipaasi lisätutkimusta.

Lähdeviite:

Ojala Tarja (2020). Toimintakyvyltään heikentyneiden henkilöiden asumisturvallisuus, hoivahenkilöstön työturvallisuus ja turvallisuuskoulutus lähihoitajien kokemana. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö.

4.2.7 Väkivaltatyön rakenteiden ja palveluiden kehittäminen sote-uudistuksessa

Hanna-Leena Laitinen. Väkivallanvastaisen työn osaamiskeskittymä, THL

Yhteistyö ja suunnitelmallinen jatkuva työ väkivallan vastaisen työn rakenteiden ja palvelujen ylläpidossa on keskeistä tulevilla hyvinvointialueilla, jotta väkivaltaa ennaltaehkäistään ja hoidetaan tehokkaimmin. On tärkeää, että kaikki alueen olennaiset toimijat otetaan mukaan tulevaisuuden sote-kehittämiseen ja toimivia hyviä käytänteitä jaetaan valtakunnallisesti.

STM on antanut vuonna 2008 kunnille Tunnista, turvaa ja toimi- ohjeet väkivallan vastaisen työn koordinaatiosta ja palveluiden järjestämisestä ja uusi ohjeistus on tulossa kunnille ja hyvinvointialueille vuonna 2022. Kuitenkin alueiden tulevaisuuden sote-keskus kehittämisessä tulisi tehdä jatkuvaa verkostomaista työtä väkivaltatyön koordinaation, rakenteiden ja palveluiden kehittämiseksi ja sisällyttää kuntien ja hyvinvointialueiden välinen yhteistyö mukaan rakenteisiin.

Lähisuhdeväkivalta on viheliäinen ja sitkeä ongelma, joten kunnissa ja hyvinvointialueilla tarvitaan systemaattisia puuttumisen työvälineitä ja toimintaedellytyksiä tehokkaalle väkivaltatyölle. Kuntien, kuntayhtymien ja tulevien hyvinvointialueiden sekä valtionhallinnon tulee varmistaa, että rakenteet väkivallan ehkäisyyn sekä uhrien, tekijöiden ja väkivallalle altistuneiden lasten auttamiseksi otetaan jokaisella tasolla käyttöön kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden mukaisesti. Ammattilaisten kouluttamiseen tulee kiinnittää huomiota ja tehdä suunnitelmat väkivallan vastaisen työn jatkuvuuden kannalta riittäväksi ja sote-uudistuksen tavoitteita vastaaviksi.

Avainsanat: väkivalta, sote-uudistus, rakenteet, palvelut, sosiaalihuolto, terveydenhuolto

Lähteet:

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74213/Jul_2008_9_perhevakivalta-tyon-suosituk_verkko.pdf?sequence=1

<https://blogi.thl.fi/tulevien-hyvinvointialueiden-vakivallan-vastaisen-tyon-rakenteiden-kehittaminen-etenee/>

4.2.8 Taloudellinen väkivalta parisuhteen päättymisen jälkeen

Anniina Kaittila, Turun yliopisto

Mia Hakovirta, Turun yliopisto

Heini Kainulainen, Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto

Naisiin kohdistuvan parisuhdeväkivallan tutkimuksissa huomioita on kiinnitetty erityisesti fyysiseen, henkiseen ja seksuaaliseen väkivaltaan. Tutkimukset kuitenkin osoittavat myös taloudellisen väkivallan olevan yleistä ja kokijalleen tuhoisaa. Taloudellisen väkivallan käsitteellä viitataan vallankäyttöön, jossa parisuhteen toinen osapuoli kontrolloi, riistää tai tuhoaa toisen taloudellisia resursseja tavoitteenaan heikentää kumppaninsa taloudellista itsenäisyyttä. Taloudellisen väkivallan tutkimus on toistaiseksi paikantunut parisuhteen aikaisen taloudellisen väkivallan tutkimukseen. Kansainväliset esimerkit kuitenkin osoittavat, ettei väkivalta välttämättä lopu parisuhteen päättyessä.

Työryhmäesityksessä kysymme, millaisia muotoja eron jälkeinen taloudellinen väkivalta saa. Aineistomme on yhdentoista väkivaltaa kokeneen naisen haastattelua. Naiset olivat kokeneet taloudellisen väkivallan lisäksi myös muunlaista väkivaltaa parisuhteessaan. Aineisto on kerätty vuosina 2011-2015. Aineisto on analysoitu sisällönanalyysin menetelmää hyödyntäen. Tulosten perusteella eron jälkeisen taloudellisen väkivallan muodot voidaan jakaa neljään kategoriaan: 1) taloudellinen sabotointi, 2) resursseista luopumisesta kieltäytyminen, 3) taloudellisilla kysymyksillä ahdistelu ja 4) varastaminen. Taloudellinen sabotointi ilmenee naisen tai yhteisen omaisuuden tuhoamisena sekä naisen työssäkäynnin häiriköintinä ja työpaikan vahingoittamisena. Resursseista luopumisesta kieltäytyminen viittaa tilanteisiin, joissa mies pitkittää eroprosessia, hankaloittaa omaisuuden jakoa, kieltäytyy elatusmaksuista tai kieltäytyy maksamasta omaa osaansa yhteisistä kuluista. Taloudellisilla kysymyksillä ahdistelu tarkoittaa tilanteita, joissa mies käyttää yhteisiä raha-asioita syynä häiriköidä ja olla jatkuvasti yhteydessä entiseen kumppaniinsa. Varastaminen viittaa tilanteisiin, joissa entinen kumppani anastaa naiselta tämän tavaroita tai rahaa. Taloudelliselle väkivallalle tunnusomaista on palvelu- ja oikeusjärjestelmän hyödyntäminen vahingoittamisen välineenä esimerkiksi hankaloittamalla lasten elatusasioista sopimista ja tai avioeron yhteydessä tapahtuvaa ositusta. Eron jälkeisen taloudellisen väkivallan kokijoiden auttamiseksi on tarpeen kehittää työtapoja väkivallan tunnistamiseen ja asiakastyöhön sekä paikantaa ja korjata puutteet järjestelmätasolla.

4.2.9 Lähisuhdeväkivallan kohteina olleiden avun hakemisen ja saamisen haasteet korona-aikana

Anniina Kaittila, Turun yliopisto

Marita Husso, Tampereen yliopisto

Johanna Hietämäki, THL

Lähisuhdeväkivalta on maailmanlaajuinen vakava sosiaalinen ja terveydellinen ongelma sekä ihmisoikeuskysymys. Tutkimukset osoittavat, että läheisissä suhteissa tapahtuva väkivalta on tyypillisesti lisääntynyt yhteiskunnallisten kriisien, kuten pandemioiden ja luonnonkatastrofien yhteydessä. Suositukset ja rajoitukset sosiaalisten kontaktien välttämiseen ovat olleet perusteltuja koronaviruksen leviämisen estämisessä. Lähisuhdeväkivallan kokijat kotiin eristäytyminen on kuitenkin saattanut aiempaa haavoittuvampaan asemaan.

Työryhmäesityksemme perustuu Koronaepidemian vaikutukset lähisuhdeväkivallan kokemuksiin ja palveluiden käyttöön (KOVÄ) -tutkimushankkeen tuloksiin. Esityksessä käsittelemme väkivaltatyöntekijöiden näkemyksiä lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden avun saamisen ja palvelujen järjestämisen haasteista. Aineistoina ovat 1/2021-3/2021 toteutetut turvakodin ja väkivaltatyön avopalveluiden työntekijöiden fokusryhmähaastattelut sekä turvakodeista kerätyt seurantakyselyt koronan vaikutuksista turvakotityöhön ja asiakkaiden tilanteisiin. Pohdimme, miten turvakodeista ja väkivaltatyön avopalveluista lähisuhdeväkivaltaan apua hakeneiden tilanne ja palvelujen saatavuus on korona-aikana muuttunut.

Tulokset osoittavat, että kotiin eristäytyminen korona-aikana on mahdollistanut ja tehnyt näkyväksi pakottavan kontrollin ja vallankäytön tapoja, jotka ovat vaikeuttaneet lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden avun hakemista ja vastaanottamista. Esimerkiksi digitaalisen ja taloudellisen väkivallan muodot ovat nousseet aiempaa vahvemmin esille asiakastyössä. Myös lasten määrän väheneminen turvakodeissa, lasten katoaminen väkivaltatyön piiristä ja haavoittuvien ryhmien, kuten ulkomaalaistaustaisten palvelujen piiriin pääseminen ovat herättäneet huolta ammattilaisten keskuudessa. Korona-ajan arjen ja työn käytäntöjen muutokset sekä pandemiaan liittyvät uhat ja pelot asettavat haasteita sekä avun hakemiselle, väkivaltatyölle että palvelujärjestelmälle. On tärkeää, että väkivallasta kysytään sosiaali- ja terveystaloudissa systemaattisesti ja väkivaltaan on tarjolla apua. Väkivaltaan puuttuminen varhaisessa vaiheessa vähentää oleellisesti kärsimystä ja säästää merkittävän määrän kustannuksia. Tieto siitä, miten koronatilanne vaikuttaa avun hakemiseen, tarjoamiseen ja vastaanottamiseen on tärkeää väkivaltainterventoiden kohdentamiseksi ja tuen ja palveluiden saatavuuden turvaamiseksi. Väkivaltaan puuttuminen ja sen vähentäminen on yhteiskunnallisen muutoksen, tasa-arvon etenemisen ja kestävä kehityksen edellytys.

4.3. Varieties of employment and careers in evolving welfare state

to 28.10. klo 14:30 – 17:30

Zoom Meeting id: <https://utu.zoom.us/j/64125115712>

Koordinaattorit:

Noora Järnefelt noora.jarnefelt@etk.fi

Kati Kuitto kati.kuitto@etk.fi

Aikataulu:

14:30 Aart-Jan Riekhoff (Finnish Centre for Pensions): Good or bad (in)stability? A cross-cohort study of the relation between career stability and earnings mobility in Finland

15:00 Satu Ojala, Paula Koskinen Sandberg, Olli Karsio: Public, private and third sector careers in social and health care

15:30 Heidi Elmgren ja Hanna-Mari Husu (Jyväskylän yliopisto): Meritokratian uusia tuulia: pehmeät taidot syrjinnän uusina oikeuttajina?

16:00 Hanna Rinne ja Jenni Blomgren (Kela): Työttömien palveluiden käytön yhteys työllistymiseen

16:30 Riku Perhoniemi ja Jenni Blomgren (Kela): SOTE-palvelujen käyttö ennen pidentynyttä työttömyyttä ja sen aikana

4.3.1 Good or bad (in)stability? A cross-cohort study of the relation between career stability and earnings mobility in Finland

Aart-Jan Riekhoff (Finnish Centre for Pensions)

Recent studies have found no signs of drastic destabilisation of employment and careers. However, it is possible that the outcomes of having a stable or instable career have changed. This study looks at the link between career stability and early-career earnings mobility in Finland: 1) What are the size and direction of the relations between various indicators of career stability and earnings mobility in early working life, and 2) Have these relations changed across cohorts? It uses longitudinal register data of earnings and employment from the Finnish Centre for Pensions, covering cohorts born between 1940 and 1980 for the years 1963 to 2019 (5,396 individuals and 72,578 observations). A series of linear growth curve models are applied where repeated observations between the ages 23 and 39 are nested within individuals. Earnings are regressed on three types of career stability indicators: cumulative time in non-employment, tenure with the current employer and the cumulative job changes. Results show overall negative associations of earnings with career breaks and positive associations with tenure and job transitions, but also some differences in these associations by gender and education levels. The link between the career stability indicators and earnings mobility is relatively similar across cohorts, with few exceptions. The positive relation with tenure has decreased and even turned negative for women. Moreover, economic crisis in the early 1990s might have presented a turning point for the relation between career breaks and job changes on the one hand, and earnings mobility on the other.

4.3.2 Public, private and third sector careers in social and health care

Satu Ojala, Paula Koskinen Sandberg, Olli Karsio

Over about thirty years, employment and working conditions at social and health care sectors has changed significantly. Public service industries have become increasingly ‘marketised’, i.e., outsourced and subcontracted to service operating firms. However, the consequences of the reallocation of work between public and private organisations to workers are not much studied, applying a longitudinal design. We do not know how the shift has affected workers’ careers, such as employment stability, or wage development.

In this first analysis, we study Finnish social and health care employees’ careers by asking, how employer type affects wage equality in a longitudinal follow-up. We draw on the total employer–employee register (FOLK) containing annual data on employment on every 15–70-year-old person residing in Finland, as well as on all employer organisations. We select all workers at social and health care sectors in 2007, and study their wage development relative to their employer’s ownership type (public, private, third sector), up until 2017. We control for organisation’s size and specific social vs. health care industry, and employee’s socio-economic characteristics (such as gender, age, education, and employment history). We propose that the marketisation of care may have become a new driver of labour segmentation, driving inequality in wage development within workers’ careers.

4.3.3 Meritokratian uusia tuulia: pehmeät taidot syrjinnän uusina oikeuttajina?

Heidi Elmgren ja Hanna-Mari Husu (Jyväskylän yliopisto)

Tulevaisuuden työelämää leimaavat kasvavat vaatimukset. Työpaikkoihin pääsy tapahtuu yleensä meritokraattisten eli ansioihin perustuvien valintamenettelyjen kautta. Näiden menettelyjen on osoitettu

nykyisellään tukevan esimerkiksi yhteiskuntaluokkaperustaista syrjintää, sillä ansioiden hankkiminen ei ole mahdollista kaikille tasavertaisesti. Esim. vanhempien koulutustaustalla on vahva vaikutus lapsen koulutusvalintoihin Suomessakin. Meritokratiaa onkin hahmotettu yhteiskunnallisen ulossulkemisen mekanismina (Elmgren 2020).

Tässä esitelmässä nostamme kiinnostavana uutena ulossulkemisen mekanismina rekrytointiprosesseissa nousseen kiinnostuksen ns. pehmeisiin taitoihin (soft skills). Niitä luonnehditaan yhdistelmäksi mm. sosiaalisia taitoja, kommunikaatiokykyjä, persoonallisuuspiirteitä, asenteita ja tunnetaitoja. Näiden nähdään mahdollistavan yhteistyön sujumisen ja tavoitteiden tehokkaan saavuttamisen. Näiden taitojen syntymekanismit ovat kuitenkin epämääräisiä verrattuna perinteisiin 'koviin taitoihin'. Niitä myös hahmotetaan lähteistä riippuen vaikeasti opetettavina tai jopa synnynnäisinä.

Millaisia ovat nykyiset pätevyysvaatimukset? Missä määrin persoonaan ja tunnetaitoihin liittyvien pehmeiden taitojen huomioiminen mahdollistaa uusia syrjintämuotoja rekrytointiprosessissa? Perustuuko rekrytointi yhä enenevässä määrin hyvään 'gut-feelingiin ja hakijan 'luottamusta herättävään' olemukseen?

Tutkimme niin sanottujen soft skill -firmojen näkemyksiä siitä, millaisia työntekijöitä halutaan, millaisia ominaisuuksia heillä täytyy olla ja millainen kuva uudenlaisista osaajista muodostuu. Kyseiset firmat pyrkivät yhdistämään työnantajia ja työntekijöitä tarjoamalla rekrytointipalveluja, jotka huomioivat pehmeiden taitojen merkityksen työnhaussa ja tarjoavat työnantajille juuri oikeanlaisia osaajia. Kinnunen & Parviainen (2016) ovat ammattirekrytoijia tutkiessaan toivoneet huomion kiinnittämistä siihen, miten "riskittömien" työntekijöiden etsintä voi ulossulkea esim. neuroepätyypillisiä hakijoita ja luoda uudenlaisia, persoonallisuustyyppisiin perustuvia hierarkioita.

Tarkastelemme esitelmässä millaista uudentyyppistä syrjintää pehmeiden taitojen merkityksen korostaminen rekrytoinnissa voi luoda sekä sitä, miten meritokraattiset menettelyt saavat tämän syrjinnän vaikuttamaan oikeutetulta.

4.3.4 Työttömien palveluiden käytön yhteys työllistymiseen

Hanna Rinne ja Jenni Blomgren (Kela)

Työttömälle on tarjolla monenlaisia palveluita työllistymisen ja työkyvyn tueksi. Tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella työttömäksi jääneiden eri palveluiden käyttöä ja käytön yhteyttä myöhempään työmarkkina-asemaan. Aineistona tutkimuksessa on yksilötasoinen rekisteriaineisto kaikista oululaisista vuosilta 2013–2018. Aineistoon on liitetty tietoja etuuksien ja palveluiden käytöstä mm. TEM:n, Kelan, ETK:n, Oulun kaupungin ja työterveyshuollon palveluntuottajien rekistereistä sekä THL:n Hilmosta ja Avohilmosta. Tutkimusväestön muodostavat vuoden 2016 aikana työttömäksi jääneet, vähintään kuusi kuukautta työttömänä olleet 18–59-vuotiaat oululaiset. Tarkasteltavia palveluita ovat TE-toimistojen työllistymispalvelut, Kelan kuntoutus, työeläkekuntoutus, mielenterveys- ja päihdepalvelut, kuntouttava työtoiminta ja muut sosiaalipalvelut sekä avoterveyspalvelut. Työmarkkina-asema mitataan yhden ja kahden vuoden kuluttua työttömäksi jäämisestä. Lisäksi huomioidaan ikä, sukupuoli, koulutus, siviilisääty, sairastavuus ja aiempi työmarkkina-asema. Menetelmänä käytetään riskiintaulukointeja ja multinomiaalista logistista regressiota.

Työttömäksi jääneiden yleisimmin käyttämiä palveluita olivat terveyspalvelut (47 %) kuuden kuukauden aikana työttömyyden alkamisesta. Yleistä oli myös mielenterveys- ja päihdepalveluiden käyttö (14 %) sekä TE-hallinnon koulutus (11 %), harvinaisinta kuntoutus (3 %) ja kuntouttava työtoiminta (4 %). 38 prosenttia ei käyttänyt mitään palveluita. Palvelut kohdentuivat eri ryhmille mm. iän, koulutuksen, sairastavuuden ja työhistorian mukaan. Palveluita käyttäneistä työllistyminen oli todennäköisintä työvoimakoulutukseen ja kuntoutukseen osallistuneilla, kun taustatekijät ja muiden palveluiden käyttö vakioitiin. Todennäköisimmin työvoiman ulkopuolelle päätyivät työ- ja koulutuskokeilussa olleet.

Työllistymistä ja työkykyä tukevat palvelut kohdentuvat eri ryhmille. Vaikka vakioimme useita eri taustatekijöitä, emme täysin pystyneet huomioimaan eri palveluihin valikoitumista. Palveluiden tavoitteet näkyvätkin niiden yhteydessä työllistymiseen. Heikoimmin työllistyneet näyttävät ohjautuneen palveluihin, joiden yhteys työelämään on kaukaisin.

4.3.5 SOTE-palvelujen käyttö ennen pidentynyttä työkyvyttömyyttä ja sen aikana

Riku Perhoniemi ja Jenni Blomgren (Kela)

Meneillään oleva sosiaaliturvauudistus arvioi yhdeksi kehittämiskohteeksi etuuksien ja sosiaali- ja terveys palvelujen yhteensovittamisen. Kuitenkin on olemassa heikosti tietoa palvelujen käytöstä rahatuksien aikana. Yksi määrällinen tiedonpuute koskee erilaisten terveyttä, toimintakykyä ja työkykyä tukevien palvelujen käyttöä pidentyneen ja korvatus työkyvyttömyysjakson aikana.

Työkyvyttömyyden ja suuremman palvelukäytön välinen yhteys on todettu aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa, mutta ajallinen tarkastelu puuttuu. Muun muassa korkeampi ikä ja heikompi sosioekonominen asema lisäävät todennäköisyyttä sekä pitkille sairauspoissaoloille että suuremmalle sosiaali- ja terveyspalveluiden käyttöasteelle. Henkilöiden tausta on siten otettava tutkimuksissa huomioon.

Tutkimuksen perusjoukkona ovat Oulussa asuvat aikuiset, joilla alkoi vuoden 2015 aikana vähintään kuukauden kestänyt työkyvyttömyyskausi. Kun joukko edelleen rajattiin henkilöihin, jotka eivät 12 kuukauden aikana ennen työkyvyttömyyden alkamista saaneet sairauspäivärahaa ja jotka eivät kolmen vuoden seuranta-aikana saavuttaneet alinta vanhuuseläkeikää (63 v) kolmen seurantavuoden aikana, muodostui tutkimusjoukko 2644 henkilöstä.

Rekisteritietoa käytetään demografisista, sosioekonomisista ja terveyteen liittyvistä taustatekijöistä, maksetuista sairauspäiväraha-kausista; kunnallisesta, työterveyshuoltona annetusta sekä Kelan osin korvaamasta yksityisestä avosairaanhoidosta; vuodeosastojaksoista sairaalassa; ammatillisen kuntoutuksen jaksoista (kuntoutusrahan kautta); avokuntoutuksen puolelta fysioterapiasta; Kelan kuntoutuspsykoterapiasta; sekä kunnallisista mielenterveys- ja päihdepalveluista.

Palveluiden käyttöä seurataan 12 kuukautta ennen työkyvyttömyyden alkamista ja 3 vuotta sen alkamisesta. Tutkimusjoukko jaetaan työkyvyttömyyttä edeltävän vuoden ja kolmannen seurantavuoden perusteella a) työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneisiin, b) ansiotyöhön palanneisiin, c) henkilöihin jotka eivät palaa työkyvyttömyysjakson jälkeen ansiotyöhön sekä d) henkilöihin jotka ovat heikosti kiinnittyneet työhön sekä ennen että jälkeen työkyvyttömyysjakson. Palveluiden käyttöä vertaillaan kyseisten ryhmien välillä.

4.4. Lasten, nuorten ja perheiden mielenterveys-, päihde- ja rahapelipalvelut nyt ja tulevaisuudessa

to 28.10. klo 14:30 – 17:30

Zoom Meeting id: <https://utu.zoom.us/j/63427784209>

Koordinaattorit:

Johanna Järvinen-Tassopoulos johanna.jarvinen.tassopoulos@thl.fi

Henna Pirskanen henna.pirskanen@ulapland.fi

Jouni Tourunen jouni.tourunen@a-klinikka.fi

Alix Helfer alix.helfer@a-klinikka.fi

Aikataulu:

14:30 FM Annastiina Mäkilä, FT, VTL, dosentti Tuuli Pitkänen, FM Susanna Jurvanen, YTM Alix Helfer: Selvitys nuorten päihdepalveluiden saatavuudesta ensimmäisellä hakukerralla

15:00 Johanna Järvinen-Tassopoulos (THL) & Henna Pirskanen (LY): Riippuvuus perheessä – Miten päihde- ja rahapeliongelmat koettelevat läheisiä?

15:30 Alix Helfer, YTM, A-klinikkasäätiö Riku Laine, VTM, Nuorisotutkimusseura Tuuli Pitkänen, FT, VTL, dosentti, Nuorisotutkimusseura: Milloin ja miksi apua haetaan verkossa – Päihdelinkki.fi-sivuston toimintakykyä kartoittavan avoimen verkkotestin tuloksia

16:00 Jarkko Salminen, Tutkija, Tampereen yliopisto: Mielenterveysongelmista toimintamahdollisuuksiin

4.4.1 Selvitys nuorten päihdepalveluiden saatavuudesta ensimmäisellä hakukerralla

FM Annastiina Mäkilä, FT, VTL, dosentti Tuuli Pitkänen, FM Susanna Jurvanen, YTM Alix Helfer

Nuorten päihde- sekä mielenterveyspalveluiden riittämättömyys ja palveluihin pääsemisen vaikeudet sekä alueelliset eroavaisuudet palvelutarjonnassa ovat olleet esillä mielipidesivuilla ja poliittisessa keskustelussa jo pitkään ja koronan myötä entistä voimakkaammin. Resurssien lisääminen palveluihin ja palveluverkoston kehittäminen ovat ajankohtaisia aiheita. Polkuja päihdehoitoon -tutkimushankkeessa tarkastellaan henkilön ensimmäistä hakeutumista päihdepalvelujen piiriin ja palvelujen saamiseen liittyviä tekijöitä. Tutkimushankkeessa on selvitetty päihdepalvelujen saatavuuteen liittyviä kysymyksiä erityisesti hoitoon hakeutumisen alkuvaiheessa muun muassa, mitä esteitä ja vauhdittavia tekijöitä palveluihin pääsyyn on koettu, mitä vaiheita palvelupolkuun liittyy, kuinka kauan se kestää ja miten palveluihin lopulta päästään. Selvitystä tehdään parhaillaan valtakunnallisesti ja kohderymänä ovat erityisesti nuoret aikuiset (18–29-vuotiaat). Nuori aikuisuus on elämänvaihe, jolloin nuori tekee monia tärkeitä ratkaisuja perheen, opintojen, työn, elämäntavan ja yhteiskuntaan integroitumisen osalta, joten oikea-aikaisilla palveluilla on keskeistä merkitystä pitkälle aikuisuuteen. Nuorisotutkimuspäivillä esitetään alustavia tutkimustuloksia syksyllä 2021 toteutetuista haastatteluista. Palvelujen pääsyn esteiden ja kannusteiden, palvelupolkujen vaiheiden, keston ja suunnan selvittäminen asiakasnäkökulmasta on tärkeää, jotta palveluita kehitetään asiakaslähtöisesti: Mitä esteitä ja/tai fasilitaattoreita päihdepalveluihin löytämisessä, pääsemisessä tai niiden hyödyntämisessä on? Mitkä asiat auttavat nuorta sitoutumaan päihdehoitoon? Vastaako apu nuoren tarpeita ja osataanko palveluita järjestää nuorisolähtöisesti?

4.4.2 Riippuvuus perheessä – Miten päihde- ja rahapeliongelmat koettelevat läheisiä?

Johanna Järvinen-Tassopoulos (THL) & Henna Pirskanen (LY)

Suomessa on satojatuhansia läheisiä, joiden elämää varjostaa päihde- tai rahapeliongelma. Läheisiä voivat olla niin puoliset, lapset kuin vanhemmatkin, jotka tarvitsevat yhtä lailla apua ja tukea siinä missä päihteidenkäyttäjät ja rahapelaajatkin. Avun ja tuen hakeminen voi kuitenkin olla hankalaa, sillä läheisten tarpeita ei välttämättä tunnisteta sosiaali- ja terveyspalveluissa ja kaikilla paikkakunnilla ei ole tarjolla päihde- tai rahapelierityisiä palveluja. Erityisen haavoittuvassa asemassa ovat lapset ja nuoret.

Tarkastelemme esityksessämme läheisten asemaa päihde- tai rahapeliongelman varjostamassa perheessä pohjautuen toimittamaamme ”Riippuvuus perheessä”-kirjaan (Gaudeamus, 2021). Yhdistämme rahapeli- ja päihdetutkimusta perhetutkimuksellisiin keskusteluihin.

Esitys jakautuu temaattisesti neljään osaan. Ensimmäisessä osassa tarkastelemme perhesuhteita rahapeli- ja päihdeongelmien varjossa. Osassa keskitytään sukupolvien näkökulmaan linked lives -ajatuksen mukaisesti sekä perhesysteemisen ajattelun soveltamiseen perheenjäsenen päihdeongelmien tutkimuksessa. Toisessa osassa tematiikkaa lähestytään lasten ja nuorten näkökulmasta ja tehdään näkyväksi heidän asemaansa. Tarkasteluissa keskiössä ovat alaikäisten lasten asema ongelmallisesti rahapelejä pelaavan henkilön perheessä, nuorten riskit rikollisuuteen vanhemman päihdeongelman ja muiden huono-osaisuustekijöiden valossa sekä vanhempien suhtautuminen nuorten päihteiden käyttöön ja rahapelaamiseen.

Kolmannessa osassa puolestaan perhesuhteita käsitellään sukupuolen ja haavoittuvuuden näkökulmasta. sukupuolierityisesti päihteitä käyttävien ja päihdehoitolaitoksessa asiakkaina olleiden naisten sosiaalisista suhteista kuten perheestä parisuhteesta, sukulaisuudesta ja vanhemmuudesta. huumeiden ongelmallinen käyttö ja rikollisessa alakulttuurissa eläminen heijastuvat käyttäjien parisuhteeseen ja lasten elämään, ja kuinka ne haavoittavat huumeiden käyttäjän läheisiä Neljännessä osassa paneudutaan päihteiden käyttäjien läheisten sekä rahapelaajien ja heidän läheistensä palvelujen tarpeisiin. Osassa keskitytään järjestöjen piiriin hakeutuneiden läheisten kokemuksiin ja selvitetään läheisten kuormittuneisuutta ja tuen tarpeita ja miten perheenjäsenet toipuvat rahapeliongelmistä palvelujen parissa. Lisäksi tarkastellaan, kuinka päihteitä käyttävän vanhemman aikuinen lapsi työstää lapsuutensa kielteisiä kokemuksia ja kokee hyvinvointipalveluiden tuen. Esityksen lopuksi kokoamme vielä yhteen Riippuvuus perheessä -teoksen antia rahapeli- ja päihdetutkimukselle sekä lasten, nuorten ja perheiden tutkimukselle.

4.4.3 Milloin ja miksi apua haetaan verkossa – Päihdelinkki.fi-sivuston toimintakykyä kartoittavan avoimen verkkotestin tuloksia

Alix Helfer, YTM, A-klinikkasäätiö Riku Laine, VTM, Nuorisotutkimusseura Tuuli Pitkänen, FT, VTL, dosentti, Nuorisotutkimusseura

Tausta: Tutkimuksen tavoitteena oli tutkia Päihdelinkki.fi-sivustolla ylläpidettävän toimintakyvyn vaikeuksia koskevan testin käyttöä, testituloksia ja käyttäjäkuntaa sekä arvioida vastausten merkitystä palvelujen kehittämisen kannalta.

Aineisto: Tutkimusaineisto koostui 6604 vastauksesta Päihdelinkki.fi-sivuston verkkokyselyyn, joka sisälsi psykososiaalista toimintakykyä mittaavaan PARADISE24fin-testin, avoimia kysymyksiä vastaajien avun ja palveluiden tarpeesta sekä muutamia taustatietokysymyksiä.

Tulokset: PARADISE24fin-testin avulla toimintakykyään olivat arvioineet etenkin nuoret, joista naisten osuus oli hieman suurempi kuin vanhemmissa ikäryhmissä. Illalla ja aamuyöllä pistemäärät olivat korkeampia kuin päiväsaikaan vastanneilla, myös lomakuukausina pistemäärät olivat muihin vuodenaikoihin verrattuna korkeammat. PARADISE24fin-tulosten teemakohtaisessa tarkastelussa vastaajat olivat raportoineet eniten vaikeuksia mielialaan sekä uneen liittyen. Avoimet vastaukset antoivat syvälisen kuvan vastaajien kokemista ongelmista, jotka olivat hyvin monisyiset; nämä liittyivät niin terveyden, läheisten kuin arjen asettamiin haasteisiin. Vastaajat, jotka kokivat saaneensa apua nykyiseen ongelmaansa, kokivat vähemmän psykososiaalisia vaikeuksia verrattuna muihin apua tarvitseviin vastaajiin. Kielteisesti vaikuttaneet elämäntapahtumat nostivat myös vastaajien kokemia toimintakyvyn vaikeuksia.

Johtopäätökset: Verkkotesti palvelee silloin kun on tarvetta; oman tilanteen kartoittamisen työvälineillä on käyttöä ympäri vuorokauden. Testeistä on mahdollista vetää johtopäätöksiä eri tavoilla käyttökontekstin mukaan ja vastaamisen konteksti on syytä huomioida. Päihdelinkin PARADISE24fin-testissä saadut pistemäärät olivat osin hälyttävän korkeita ja olisi tärkeä seurantatutkimuksen avulla selvittää, auttaako itsetestaaminen siinä, että ihmiset hakeutuisivat tarvittavan avun piiriin.

4.4.4 Mielenterveysongelmista toimintamahdollisuuksiin

Jarkko Salminen, Tutkija, Tampereen yliopisto, jarkko.salminen@tuni.fi

Nuoret mielenterveyskuntoutujat ovat asiantuntijatiedon kohteita. He ovat ”ongelmatapauksia”, joita pyritään ratkaisemaan kohdistamalla heihin erilaisia toimia. Kuntoutujat kohtaavat joukon erilaisia lääketieteen, psykologian sekä sosiaalityön ammattilaisia. Näistä positioista kuntoutujille ja kuntoutumiselle asetetaan erilaisia tavoitteita, jotka liittyvät terveeksi tulemiseen, toiveikkuuden lisääntymiseen, ammatillisen ja yhteiskunnallisen paikan löytämiseen jne. Myös mielenterveyden tutkimuksen kenttä on pirstaleinen. Tutkimus jakautuu lääketieteelliseen, psykologiseen ja sosiaalityieteelliseen. Tutkijat ovat jopa kehittäneet erilaisia mielenterveyden malleja – kuten medikaalisen malli, toipumismallin ja sosiaalisen mallin – määrittääkseen, miten mielenterveysongelmia tulee lähestyä ja ratkaista.

Esityksessä haastan tämän ammatillisen näkökulman ja pohdin: Mitä kuntoutuminen nuorille tarkoittaa? Mikä on heille olennaista kuntoutumisessa? Miten nuorten kokemukset ja omat tavoitteet tulisi ottaa huomioon? Lähestyn näitä kysymyksiä nuorten kuntoutusrahan saajien haastatteluiden ja palveluiden ammattilaisten haastatteluiden kautta. Aineistot on kerätty hankkeessa Kuntoutus, palvelut ja työllistyminen – Nuorten kuntoutusrahaa saavien yhteiskunnallista osallisuutta vahvistavat käytännöt, jota on rahoittanut Kela.

Ehdotan esityksessä siirtymää ongelmakeskeisestä näkökulmasta, jossa ammattilaisten tehtävä on etsiä ratkaisuja, voimavarakeskeiseen näkökulmaan, jossa nuoret määrittelevät tulevaisuuttaan. Esitän, että kuntoutumisessa tärkeitä ovat nuorten omat toimintamahdollisuudet eli vapaus tehdä omaan elämään liittyviä valintoja ja saada vaihtoehtoisia tulevaisuudennäkymiä. Nuoret tarvitsevat aikaa ammatin valintaan, mahdollisuuksia vaikuttaa elinympäristöönsä, valita ystävänsä ja tehdä kulutus päätöksiä. Kuntoutuminen lähtee yleensä liikkeelle siitä, kun nuori huomaa kykenevänsä tekemään tällaisia valintoja elämässään.

4.5. Suomalainen hoivapolitiikka ja palvelut –mitä edellyttää vammaisten ja vanhojen ihmisten avun riittävyys ja hyvä elämä?

to 28.10. klo 14:30 – 17:30

Zoom Meeting id: <https://utu.zoom.us/j/67259312863>

Koordinaattorit:

Lina Van Aerschot lina.vanaerschot@jyu.fi

Katja Ilmarinen katja.ilmarinen@thl.fi

Aikataulu:

14.30-16.00

Tarja Ojala (Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö): Toimintakyvyltään heikentyneiden asumisen turvallisuus ja pelastuslain mukainen ilmoitusvelvollisuus

Päivi Tillman: Sosiaali- ja terveystieteiden käytön sopimusomaishoitoperheissä

Tyynne Ylinen (Tampereen yliopisto): Gerontologisen sosiaalityön eettiset haasteet koronapandemian aikana

Tauko 16.00-16.15

16.15-17.15

Antti Hämäläinen, Emilia Leinonen, Salla Era (Jyväskylän yliopisto): Olla hetken aikaa läsnä - hoivatyön ajalliset ulottuvuudet tehostetussa palveluasumisessa

Lina Van Aerschot (Jyväskylän yliopisto): Ikääntyneet yksinasuvat: avun lähteet, avun riittämättömyys ja sosiaaliset kontaktit

4.5.1 Toimintakyvyltään heikentyneiden asumisen turvallisuus ja pelastuslain mukainen ilmoitusvelvollisuus

Tarja Ojala (Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö)

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön (SPEK) ja Suomen lähi- ja perushoitajaliiton (SuPer) tekivät keväällä 2019 yhteistyössä turvallisuusaiheisen kyselyn SuPerin jäsenkunnalle. Kyselyssä tarkasteltiin lähihoitajien asiakkaiden asumisen turvallisuutta, sekä vastaajien huolta asiakkaidensa turvallisuudesta. Kyselyn vastaajista (n=3430) merkittävä osa oli huolissaan asiakkaidensa turvallisuudesta. Kotihoidon työntekijät olivat useammin huolissaan asiakkaiden turvallisuudesta kuin muissa hoivamuodoissa työskentelevät. Erityisenä huolen kohteena olivat ikääntyneet ja muistisairaajat asiakkaat. Tapaturma- ja läheltä piti -tilanteiden perusteella vastaajien huoli oli perusteltu. Tutkimustulos vahvistaa käsitystä, jonka mukaan vanhus- tai sosiaalipalvelut eivät tarjoa etenkin kotona asuville riittävää tukea asumisen turvallisuuden varmistamiseksi. Näkemystä vahvistaa SPEKin pelastuslaitoksille tekemä kysely pelastuslain 42 §:n mukaisesta ilmoitusvelvollisuudesta. Tulosten mukaan pelastuslaitoksille on toimi-

tettu yli 1500 vaarailmoitusta vuonna 2020. Ilmoitusten määrä on ollut jatkuvasti kasvava ja ilmoitusmäärä on kaksinkertaistunut vuodesta 2018. Määrä perustuu 13 pelastuslaitoksen ilmoitukseen (59 % pelastuslaitoksista). Ilmoitusten kohteena on ollut usein iäkäs kotona asuva henkilö, jonka saama tuki ei ole riittävä tai kotihoidon asiakas, jonka kotona asumista ei ole pidetty turvallisena, mutta joille ei ole järjestynyt ympärivuorokautista hoivapaikkaa. Pahimmillaan kotona asuneen henkilön turvallisuuden vaarantumisesta on tehty useita sosiaalihuoltolain tai vanhustalain mukaisia huoli-ilmoituksia. Ilmoituksia on voinut seurata palvelutarpeen arviointi, joka ei ole tuonut merkittävää muutosta. Esimerkiksi paloturvallisuutta ei ole aina osattu ottaa huomioon. Tilanteeseen pystytään puuttumaan yhteistyöllä. Puuttuminen edellyttää kotihoidon heikkouksien myöntämistä ja ympärivuorokautisen hoivan asiakaspaikkojen lisäämistä. Lisäksi turvallisuuden varmistaminen edellyttää pelastustoimen ja sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyötä, hyvinvointialueiden toimintamallien kehittämisestä alkaen. Lähdeviite: Ojala Tarja (2020). Toimintakyvyltään heikentyneiden henkilöiden asumisturvallisuus, hoivavähenkilöstön työturvallisuus ja turvallisuuskoulutus lähihoitajien kokemana. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö.

4.5.2 Sosiaali- ja terveyspalvelujen käyttö sopimusomaishoitoperheissä

Päivi Tillman

Väestön ikääntyminen on merkittävä yhteiskuntapoliittinen haaste niin Suomessa kuin muissakin teollistuneissa länsimaissa, ja ikääntyneiden hoivasta on tullut yksi sosiaali- ja terveystalouden kuumista kysymyksistä (ks. mm. Anttonen ym. 2012, 22). Suomessa hoivapolitiikassa on yhä enemmän painotettu vanhusten kotona asumista ja läheisten hoivaa. Yksi kotona asumiseen liittyvistä hoivamuodoista on omaishoito. Se on paitsi läheisten tarjoamaa apua myös yksi virallinen kunnan palvelumuoto, mikä nivoo sopimusomaishoidon myös osaksi sosiaalipoliittista järjestelmää (ks. mm. Zechner 2016).

Keskeinen syy omaishoitoon kannustamiselle lienee raha: omaishoidon oletetaan kompensoivan julkisen hoivan käyttöä ja siten tuovan säästöjä julkisen sektorin hoivamenoissa. Sopimusomaishoitoon liittyvästä palvelujen käytöstä verrattuna muihin hoivaa tarvitseviin ei kuitenkaan juuri ole tutkimustietoa Suomesta. Kansainväliset tutkimustulokset perustuvat yleensä väestökyselyihin eli suomalaista sopimusomaishoittoa käsitteellisesti laajempaan, ja mahdollisesti hoidollisesti helpompaan, määritelmään omaishoidosta. Esimerkiksi Van Houtvenin ym (2004) mukaan omaishoito vähentää kotisairaanhoidon käyttöä ja viivästyttää hoitokotiin joutumista, Bonsangin ym. (2009) mukaan omaishoito on pitkäaikaishoidon vaihtoehto, mikäli hoidettavan tarpeet ovat vähäisiä, eikä tarvita koulutettua työvoimaa, Bremerin ym. (2017) mukaan lisääntynyt omaishoito oli yhteydessä pienempään käyntimäärään kotihoitopalveluissa ja terveydenhoitajan käynneissä, mutta suurempaan avohoitokäyntien määrään. Abtanin ym. (2018) mukaan omaishoidolla ei kuitenkaan ollut yhteyttä päivystyskäyntien ja sairaalahoitoon joutumisen määrään.

Esityksessä esitellään rekisteritutkimuksen tutkimussuunnitelmaa sopimusomaishoitoperheiden ja verrokkien käyttämistä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista ja sosiaaliturvaetuuksista ja pohditaan etenkin tutkimusasetelmaa.

Kirjallisuus

Abtan, R., Rotondi, N.K., Macpherson, A. et al. The effect of informal caregiver support on utilization of acute health services among home care clients: a prospective observational study. BMC Health Serv Res 18, 73 (2018). <https://doi.org/10.1186/s12913-018-2880-9>

Anttonen A, Häikiö L, Valokivi H. Vastuu, valinta ja osallistuminen sosiaalipalveluissa: vanhusvoivapolitiikan muutos ja arkinen hoivavastuu. Teoksessa Anttonen A, Haveri A, Lehto J, Palukka H. Julkisen ja yksityisen rajalla. Julkisen palvelun muutos. Tampereen yliopistopaino Oy 2012.

Bonsang E (2009). Does informal care from children to their elderly parents substitute for formal care in Europe? *Jnl on Health Economics* 28(2009), 143-154.

Bremer P, Challis D, Hallberg IR, Leino-Kilpi H, Saks K, Vellas B, Zwakhalen SMG, Sauerland D. Informal and formal care: Substitutes or complements in care for people with dementia? Empirical evidence for 8 European countries. *Health policy* 121 (2017), 613-622.

Zechner, M (2016). Omaishoitosopimus, velvoite vai merkityksetön paperi? teoksessa A. Halmetoja, P. Koistinen, & S. Ojala (toim.), *Sosiaalipolitiikan lumo* (Sivut 54–64). Tampere University Press. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0114-9>

Van Houtven CH, Norton E. Informal care and health care use of older adults. *Journal on Health Economics* 23(2004), 1159-1180.

4.5.3 Gerontologisen sosiaalityön eettiset haasteet koronapandemian aikana

Tyyne Ylinen (Tampereen yliopisto)

Koronapandemian aikana sosiaalityötä on tehty poikkeuksellisissa olosuhteissa, kun työn tekemisen tapoja ja käytänteitä on jouduttu uudelleen organisoimaan nopeasti. Globaalit kriisitilanteet iskevät usein kovimmin jo valmiiksi heikommassa asemassa oleviin, kuten näyttää käyneen myös koronapandemian aikana. Pandemia asetti koko suomalaisen sosiaali- ja terveydenhuollon ennennäkemättömään tilanteeseen, johon ei ollut varauduttu riittävästi. Ikäihmiset ovat olleet erityisen haavoittuvassa asemassa, sillä he ovat suuremmassa riskissä sairastua vakavasti tai jopa menehtyä koronavirukseen. Ikäihmisten haavoittuva asema on tuonut erityisiä haasteita myös gerontologisen sosiaalityön käytäntöihin. Ikäihmisten terveyttä pyrittiin suojelemaan toimilla, joiden jälkeenpäin on todettu loukanneen heidän perusoikeuksiaan. Esityksessämme käymme läpi tutkimustuloksia laadullisesta tutkimuksestamme, jossa perehdyimme koronapandemian aikaisen poikkeustilan aiheuttamiin eettisiin haasteisiin gerontologisessa sosiaalityössä.

Aineisto: Tutkimukseen haastateltiin yhdeksän eri paikkakunnilla työskentelevää gerontologista sosiaalityöntekijää. Puolistrukturoidut haastattelut toteutettiin marraskuun 2020 ja tammikuun 2021 välisenä aikana. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.

Tulokset: Tutkimuksemme mukaan koronapandemian aikana eettinen työskentely on vaikeutunut gerontologisessa sosiaalityössä. Lisäksi koronapandemia on heikentänyt ikäihmisten perusoikeuksien toteutumista. Asiakkaiden suojelemiseksi päätettiin palvelujen, kuten esimerkiksi erilaisten päivätoimintojen ja muistiryhmien, tilapäisestä lakkauttamisesta, mikä haastateltujen sosiaalityöntekijöiden mukaan heikensi asiakkaiden toimintakykyä ja johti osaltaan heidän itsemääräämisoikeutensa heikkeneemiseen. Asiakkaiden suojelemiseksi lakkautettiin tai ainakin vähennettiin myös kasvokkaisia tapaamisia, joka sosiaalityöntekijöiden mukaan vaikeutti asiakkaiden lakisääteistä kuulemistä heitä koskevassa päätöksenteossa. Eettistä työskentelyä haastoi myös etätyö, joka toi mukanaan omat haasteensa vaitiolovelvollisuuden ja luottamuksellisuuden toteutumiseen.

4.5.4 Olla hetken aikaa läsnä - hoivatyön ajalliset ulottuvuudet tehostetussa palveluasumisessa

Antti Hämäläinen, Emilia Leinonen, Salla Era (Jyväskylän yliopisto)

Hoivan tehokkuusvaatimukset ovat muokanneet hoivatyön aikakäsitystä lineaariseen suuntaan; aikaan, joka on mitattavaa ja minuuttiperustaista. Hoivatyön tutkimuksessa - ja hoivatyön arjessa - on kuitenkin jo pitkään peräänkuulutettu tehostamisen sijaan hoivan laatuun panostamista, mikä

vaatisi useampien käsiparien lisäksi enemmän aikaa hoivattavaa kohden. Hoiva ei katso kelloa, mutta hoivatyöntekijän täytyy.

Tässä tutkimuksessa tarkastelemme, miten hoivatyöntekijät itse kuvailevat työnsä ajallisia ulottuvuuksia. Olemme kiinnostuneita hoivatyön vuorovaikutustilanteista, joissa hoivatyötä ja toimintaa kuvaillaan ajan kautta, esimerkiksi kiireen tunteena, mutta erityisesti tarkastelemme niitä tilanteita, jotka näyttävät ei-toimintana ja joissa merkityksellisintä on ”hetkeen pysähtyminen”. Tavoitteenamme on siten selvittää läsnäolon ja hetkeen pysähtymisen merkitystä hoivatyöntekijöiden arjessa ja syventää ymmärrystä hoivan ajasta.

Tässä tutkimuksessa kysymme: 1) Miten hoivatyöntekijät mukautuvat hoivattaviensa aikaan? 2) Millaisina hoivatyöntekijät kuvailevat pysähtymisen ja läsnäolon hetkiä? 3) Mitkä asiat vaikeuttavat läsnäoloa ja pysähtymistä hetkeen? Aineistona käytämme tehostetun palveluasumisen hoivatyöntekijöiden puolistrukturoituja haastatteluita (n= 25), joita analysoimme temaattisella sisälönanalyysillä.

Alustavien tulostemme mukaan hoivatyöntekijät mukautuivat palvelutalon asukkaiden aikaan hidastamalla omaa tahtiaan, tarkkailemalla asukkaiden eleitä ja ilmeitä sekä selostamalla tekemäänsä hoivatyötä, jotta asukas tietäisi, mitä tulee tapahtumaan. Pysähtyminen, läsnäolo ja ”hetkessä oleminen” olivat hoivatyöntekijöiden mukaan hyvän hoivan ydintä, mutta liian usein mahdottomia saavuttaa jatkuvan kiireen tunteen keskellä. Läsnäolo keskeytyi herkästi – useimmiten syynä tähän oli alimitoitettu hoivatyöntekijöiden määrä sekä teknologia.

4.5.5 Ikääntyneet yksinasuvat: avun lähteet, avun riittämättömyys ja sosiaaliset kontaktit

Lina Van Aerschot (Jyväskylän yliopisto)

Pitkäikäisyys, yksin elävien ikääntyvien ihmisten määrän kasvu sekä ikääntyneiden ihmisten taloudellinen ja sosiaalinen eriarvoisuus ovat ajankohtaisia, toisiinsa kietoutuvia yhteiskunnallisia kehityskulkuja. Joka toinen yli 75-vuotias suomalainen asuu yksin, naiset miehiä useammin. Vaikka yksinasuminen on yleistymässä hyvin erilaisten ihmisten keskuudessa, liittyy siihen myös sosiaalisia riskejä, kuten sosiaalisten kontaktien puuttuminen ja pienituloisuus. Noin viidennes suomalaisista yli 75-vuotiaista on pienituloisia, mutta yksinasuvista pienituloisia on kolmannes. Eläkeikäisistä kolmannes kokee yksinäisyyttä ja / tai on harvoin tekemissä ystävien tai sukulaisten kanssa.

Yksinasuvien iäkkäiden ihmisten taloudellisesti ja sosiaalisesti epävarmaa tilannetta vaikeuttaa entistään se, että hoivapalvelujen entistä tiukempien tarpeenarvioinnin kriteerien vuoksi hoiva on yhä enemmän perheiden ja erityisesti ikääntyvien puolisojen vastuulla. Tarvitaan lisää tutkittua tietoa siitä, mistä yksinasuvat ikääntyneet saavat tarvitsemaansa apua, millaiset sosiaaliset verkostot heillä on ja onko avun riittämättömyys yleisempää yksinasuvien kohdalla.

Tässä esityksessä tarkastellaan yksin asuvia ikääntyviä ihmisiä, heidän sosiaalisia kontaktejaan, avun ja palveluiden saamista sekä hoivan tarpeita. Aineistona on Arki, apu ja palvelut kyselytutkimus, joka kerättiin vuonna 2020 kotona-asuvilta yli 75-vuotiailta ihmisiltä (N=3300).

4.6. Hyvinvointivaltion muutosvoimat ja sosiaali-politiikka/The Welfare State Pressures and Social Policy

to 28.10. klo 14:30 – 17:30

Zoom Meeting id: <https://utu.zoom.us/j/64352133416>

Koordinaattorit:

Ari-Matti Näätänen armana@utu.fi

Aikataulu:

14:30 Ari-Matti Näätänen & Mari Anttila: Ammattiyhdistysliikkeen yhteys sosiaalimenoihin, tuloeroihin ja kilpailukykyyn. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus

15:00 Ismo Kantola & Marianne Silvan-Lempinen: Juhliva Sosiaalisuus pandemian valossa

15:30 Camilla Kantola: Muuttuva asuntopolitiikka ja lapsiperheiden asumiseen liittyvä eriarvoisuus Euroopassa

16:00 Miika Kataja: Hyvinvointivaltion käsitteen politisoituminen talouspuheessa 1949-1954

16:30 Johanna Peltoniemi, Henri Aaltonen & Heikki Hiilamo: Social Accounts as a Social Security Innovation: Can Personal Accounts Answer the Needs of Welfare States?

17:00 Jyri Liukko: Väestön ikääntyminen ja luottamus eläketurvaan

4.6.1 Ammattiyhdistysliikkeen yhteys sosiaalimenoihin, tuloeroihin ja kilpailukykyyn. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus

Ari-Matti Näätänen (tohtorikoulutettava, Turun yliopisto) & Mari Anttila (projektitutkija, Turun yliopisto)

Hyvinvointivaltion keskeinen tavoite on eriarvoisuuden vähentämisen ja talouden kilpailukykyyn yhteensovittaminen. Viimeaikaisen keskustelun valossa nykyajan ammattiyhdistysliike voi heikentää tämän tavoitteen saavuttamisen edellytyksiä. Laajalti siteeratun näkemyksen mukaan jäsenmäärän vähentyminen on saanut ammattiyhdistysliikkeen vetäytymään kuoreensa ja keskittymään ainoastaan työssäkäyvien jäsentensä eli työmarkkinoiden sisäpiiriläisten edun ajamiseen. Tämän on nähty lisäävän eriarvoisuutta ja heikentävän talouskasvua kehittyneissä hyvinvointivaltioissa. Artikkelissa kysymme, millainen on ammattiyhdistysliikkeen yhteys OECD-maiden kehitykseen sosiaalimenojen, tuloerojen sekä taloudellisen kilpailukykyyn näkökulmista.

Tutkimuskysymykseen vastaamme systemaattisen kirjallisuuskatsauksen menetelmällä. Aineisto koostuu 17 empiirisestä tutkimuksesta, jotka on julkaistu vuonna 2015 tai sen jälkeen. Analysoitavien artikkeleiden paneeliaineistot alkavat keskimäärin vuonna 1980 ja päättyvät vuoteen 2009. Tutkimuksen tarkoituksena on täyttää viimeaikaisen tutkimuksen kolmen näkökulman yhteen saattamisen ja vertailun puutteesta syntyvä aukko alan kirjallisuudessa. Tutkimus analysoi ensi kertaa yhtäaikaaisesti

ammattiyhdistysliikkeen yhteyttä sosiaalimenoihin, tuloeroihin ja kilpailukykyyn aiemman kirjallisuuden perusteella. Tutkimuksen tulokset ovat yhteiskunnallisen keskustelun näkökulmasta relevantteja, koska ne osoittavat ammattiyhdistysliikkeen vaihtelevat yhteydet OECD-maiden ajallisessa kontekstissa. Lisäksi esitämme konkreettisia ehdotuksia jatkotutkimuksen kehittämiseksi.

Systemaattinen kirjallisuuskatsaus tukee teorioita, joiden mukaan ammattiyhdistysliikkeen jäsenmäärän lasku ja institutionaalisen aseman heikentyminen voivat vähentää sosiaalimenoja ja kasvattaa tuloeroja. Enemmistö analysoiduista tutkimuksista havaitsi, että ammattiyhdistysliike jäsenmäärän tai työehtosopimusten kattavuuden näkökulmista on positiivisessa yhteydessä taloudellisen kilpailukyvyn kehityksen kanssa.

4.6.2 Juhliva Sosiaalisuus pandemian valossa

Ismo Kantola, sosiologian dosentti, Turun yliopisto & Marianne Silvan-Lempinen, sosiologian tohtori-koulutettava, Turun yliopisto

Covid-19-pandemian tuomat rajoitukset fyysiselle läheisyydelle ja yhdessäololle antavat mahdollisuuden arvioida juhlinnan merkitystä osana yksilön ja yhteisön hyvinvointia. Juhlinta, bileet ja muu hauskanpito - rekreatiivinen yhdessäolo ylipäänsä - on tärkeä osa niin yhteisön kuin yksilönkin työkyvyn uusintamista.

Esitelmä perustuu korkeakouluopiskelijoilta kerättyyn haastatteluaineistoon opintojen ja opiskelijaelämän sujumisesta korona-pandemian aikana.

Opiskelijoiden kokemuksessa osallisuus paikallisesta yhteisöllisyydestä heikkeni rajoitusten takia etenkin toiselta paikkakunnalta tulleiden opintojaan aloittelevien keskuudessa. Opinnoissaan pidemmälle edenneet pärjäsivät rajoitetuissa olosuhteissa nuorempiaan paremmin. Rajoitukset saattoivat jopa edistää opintojen etenemistä, etenkin rajoitusten alkuvaiheessa keväällä 2020.

Koronarajoitusten jatkuessa opiskelijoiden hyvinvointi joutui koetukselle. Sosiaalisen kanssakäymisen väheneminen tai jopa loppuminen aiheutti monelle opiskelijalle eristäytyneisyyden kokemusta ja psyykkistä oirehtimista. Osa joutui keskeyttämään opiskelun, osa vaihtamaan opiskelualaa koska integroituminen alan muihin opiskelijoihin ei voinut toteutua. Tilanne koettiin ahdistavaksi ja pelottavaksikin. Usea haastatelluista kertoi joutuneensa turvautumaan mielialalääkkeisiin ja/tai psykiatrisen sairaanhoitajan tai lääkärin apuun pandemiarajoitusten jatkumisen takia. Useat haastateltavista myös kokivat haastattelumme terapeuttisena.

Haastateltavat (N=20) valikoituivat tutkimukseen lumipallo-otannalla. Tällä on luultavasti vaikutusta otoksen edustavuuteen: aliedustettuna ryhmänä ovat todennäköisesti opiskelijat jotka eivät kärsineet rajoituksista tai jopa kokivat etätyön positiivisena.

Haastatteluaineistosta tuli pandemiarajoitusten kielteisiä vaikutuksia ajatellen laaja-alaisempi ja informatiivisempi kuin alun perin oli tarkoitus. Tämän pilottitutkimusaineiston nojalla voinee jo nyt sanoa, että opiskelijoiden pandemiakokemukset heijastuvat vielä pitkälle tulevaisuuteen.

4.6.3 Muuttuva asuntopolitiikka ja lapsiperheiden asumiseen liittyvä eriarvoisuus Euroopassa

Camilla Kantola, tohtorikoulutettava, DPIInvest-tohtoriohjelman, Turun yliopisto

Asumisen hinta on riippuvainen markkinasuhdanteista, ja pienituloisten perheiden kulutuksessa tärkein osuus on usein asumiseen liittyvät menot. Vuokrat ovat nousseet Euroopassa, vuokrasääntelyä on yleisesti purettu, ja asuntotuotannon painopiste on siirtynyt kohti yksityisiä markkinoita. Edullisten

asuntojen saatavuuden heikkeneminen tuottaa asumisongelmia ja eriarvoisuutta asumisessa. Asumisen tuet Euroopassa ovat vaihtelevia, ja asunto- ja asumistukipolitiikka muodostaa kiistellyn mutta oleellisen hyvinvointipoliittisen kysymyksen.

Yksinhuoltajaperheet ovat tässä tilanteessa erityisen haavoittuvassa asemassa: yhden ansaitsijan lapsiperheet tarvitsevat suurempaa asuntokokoa ja huoneiden lukumäärää kuin kahden ansaitsijan perheet tai yksinasuvat, ja vuokra on vastaavasti kalliimpi. Yksinhuoltajien keskuudessa on myös suhteessa enemmän pienituloisuutta kuin muiden perhemuotojen.

Esite pohjautuu melko alkuvaiheessa olevaan artikkeliluonnokseen, joka on osa tekeillä olevaa väitöskirjaani yksinhuoltajien sosiaalisesta asemasta ja taloudellisen toimeentulon muutoksista.

Aion tarkastella tutkimuksessani asumispolitiikan osa-alueita kuten vuokrasääntelyä ja/tai asumistukipolitiikkaa (rajaus täsmentyy vielä) ja niiden yhteyttä yhden ja kahden vanhemman perheiden asumiseen liittyviin ongelmiin sekä tilanteen kehitystä vuoden 2008 talouskriisin jälkeen. Huomiota pyritään kiinnittämään sekä asumispoliittisten järjestelmien erilaisiin toimintaperiaatteisiin että tavoitteisiin eri maissa. Aineistona käytetään EU-SILC:in aineistoa asumisen ahtaudesta ja asumismenorasitteesta eli asumismenojen osuudesta käytettävissä olevista tulosta sekä saatavilla olevia tietoja julkisesta asumispolitiikasta. Tarkasteltavia maita ovat Suomi, Ruotsi, Iso-Britannia ja Saksa sekä maita Etelä- ja Itä-Euroopasta.

4.6.4 Hyvinvointivaltion käsitteen politisoituminen talouspuheessa 1949-1954

Miika Kataja, väitöskirjatutkija, Jyväskylän yliopisto

Hyvinvointivaltio on suomen kielessä monimerkityksellinen ja kiistelty käsite. Kapeimmillaan se voi tarkoittaa pelkkää sosiaalipalvelujärjestelmää ja laajimmillaan koko valtiomallia. Se voi olla asia, joka toimii poliittisten pyrkimysten perusteluna tai pejoratiivisena kirosanana. Monelle merkitys on itsensänselvyyttä, jota ei edes kyseenalaisteta. Siksi tarkastelen käsitehistoriaa ja tiedonarkeologista lähestymistapaa soveltavassa väitöskirjatutkimuksessani, miten hyvinvointivaltion käsite tuli Suomeen ja kuinka siihen rakentui käsitteessä yhä edelleen esiintyvä epämääräisyys ja kiisteltävyys.

Seminaariesityksessä keskityn väitöskirjani osaan, joka pureutuu vuosina 1949–1954 suomalaisissa lehdissä käytyihin talousdebatteihin. Kiistapuheissa hyvinvointivaltion sanalle annetaan erilaisia merkityksiä sekä poliittisena välineenä että murroksen kourissa olevan modernin yhteiskunnan kuvailuna. Sisältöjä käsitteelle tuodaan lehdissä erityisesti länsisaksalaisista ja brittiläisistä lähteistä.

Esittelen kyseisen osan analyysini alustavia tuloksia. Noina vuosina käsite saa talouspuheessa usein pejoratiivisia merkityksiä. Kritiikeissä toistuu näkemys, että ”hyvinvointivaltioissa” talouspuhe on uudella tavalla politisoitunut. On siirrytty ”järjen” sijasta ”ideologioihin”, pois asiantuntijavallasta kenen tahansa valtaan. Taloudesta on tullut poliittisen pelin areena.

Tuon ajan uusien ideologisten ja poliittisten voimien vastakkainasettelu tulee esille erityisesti siinä, miten aiemmin talouspuhetta hallinneet piirit hyökkäävät hyvinvointivaltion ”tavoittelijoita” vastaan. Pejoratiivinen puhe esittelee ulkomaisista lähteistä lainattuja näkökulmia esimerkiksi laajenevan valtion paheellisuudesta tai kuvailee hyvinvointivaltiota laillistettuna ryöstönä. Myös esimerkiksi talouskurin, tehokkuuden ja tuottavuuden käsitteet vilisevät argumenttien perusteluissa. Moni teesi, joka

yhä nykyisinkin esiintyy käsitteeseen kytkettynä, hakee perustelunsa ja voimansa suoraan uus-tai ordoliberaalista yhteiskuntateoriasta, samalla kun myönteiset kuvailut esittelevät esimerkiksi Fabian Societyn revisionistisia ja reformistisia ajatuksia.

4.6.5 Social Accounts as a Social Security Innovation: Can Personal Accounts Answer the Needs of Welfare States?

Johanna Peltoniemi (University of Helsinki), Henri Aaltonen (University of Helsinki) & Heikki Hiilamo (Finnish Institute for Health and Welfare; University of Helsinki)*

**Corresponding author*

Globalization, aging, and the structural change triggered by technological advances challenge the social security of welfare states. In many countries, increasing costs of social benefits are forcing governments to re-evaluate and renew social security. This paper contributes to the theoretical discussion of social security reforms and personal social accounts. The key research questions asked in this paper are: 1) What experiences is there regarding personal social accounts and what strengths and weaknesses do personal accounts have; and 2) Would social accounts benefit social security in welfare countries? This paper explores the policy processes of adopting social accounts and evaluates social accounts in a several country scheme. In the core of this exploratory paper is an analysis of the horizontal policy cycle of social accounts. This enhances our chances to analyze social accounts model from the perspective of evaluation. Based on an open-ended expert survey conducted in 2020, we study the policy cycle of social accounts in five countries selected as the case studies: Denmark, Finland, France, Singapore and Sweden. The research design is innovative, as it combines administrative studies (policy process) with social policy studies. We compile the findings into a policy recommendation, and thus, the results of this study offer input for knowledge-based policy making.

4.6.6 Väestön ikääntyminen ja luottamus eläketurvaan

Jyri Liukko, VTT, Eläketurvakeskus

Viime vuosina on keskusteltu lisääntyvästi väestön ikääntymisen vaikutuksista eläkejärjestelmän kestävyydelle. Väestön ikääntymisestä johtuva rahoitushaaste aiheuttaa konkreettisia muospaineita eläkejärjestelmälle. Taustalla on 2010-luvulla nopeasti laskenut syntyvyys sekä pidentyvä elinikä. Tästä teemasta käytävä julkinen keskustelu näkyy myös eläketurvaan liittyvissä kyselytutkimuksissa. Tutkimusten mukaan suomalaiset suhtautuvat melko epäilevästi lakisääteisen eläkejärjestelmän tulevaisuuteen.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan suomalaisten näkemyksiä siitä, mitkä tekijät lisäävät ja vähentävät luottamusta eläketurvaan. Aineistona käytetään vuoden 2019 syksyllä toteutetun kyselyn avoimia vastauksia, joissa oli mahdollisuus kertoa omin sanoin luottamuksesta eläketurvaan ja siihen liittyvistä tekijöistä. Menetelmänä käytetään aineistolähtöistä temaattista sisällönanalyysia. Tutkimuksen painopiste on luottamusta heikentävissä tekijöissä, koska suurin osa vastauksista keskittyi erilaisiin huolenaiheisiin. Avovastauksia verrataan myös aiemman vuonna 2014 toteutetun kyselyn avovastauksia koskeviin tuloksiin. Lisäksi avovastausten teemoja suhteutetaan kyselyn määrällisissä osioissa esiin tulleisiin seikkoihin.

Tutkimus täydentää aiemmin julkaistujen kyselytutkimusten kuvaa siitä, minkälaisista tekijöistä luottamus eläketurvaan koostuu ja siitä, minkälaisista muutosta tässä on viime vuosien aikana tapahtunut. Eri vuosien avovastauksia yhdistää huoli eläketurvan riittävydestä etenkin tulevaisuudessa sekä päättöksentekoon ja eläkejärjestelmän muutoksiin liittyvä epävarmuus. Eri teemojen painotus on kuitenkin muuttunut. Vuonna 2014 väestön ikääntyminen herätti melko vähän huomiota avovastauksissa, mutta vuonna 2019 tämä aihepiiri oli kaikista yleisin teema. Vaikuttaa siltä, että 2010-luvulla lisäänty-

nyt keskustelu väestön ikääntymisestä eläkejärjestelmän keskeisenä muutosvoimana heijastuu selvästi näkemyksissä eläketurvan tulevaisuudesta. Eläketurvan riittävyyden ja sosiaalisen kestävyys ohella vastauksissa näkyy aiempaa vahvemmin asian toinen puoli eli eläkejärjestelmän (pitkän aikavälin) taloudellinen kestävyys.

4.7. Viimesijainen turva muutoksessa

to 28.10. klo 14:30 – 17:30

Zoom Meeting id: <https://utu.zoom.us/j/61342063232>

Koordinaattorit:

Minna Kivipelto minna.kivipelto@thl.fi

Tuija Korpela tuija.korpela@kela.fi

Aikataulu:

14.30-15.00 Korpela ym. Toimeentulotuen saaminen Helsingissä ennen ja jälkeen toimeentulotukiuudistuksen - rekisteritarkastelu tuen kysynnän ja tarjonnan mekanismeista.

15.00-15.30 Blomgren & Saikkonen: Miten yhdenvertaisuus toteutuu viimesijaisessa turvassa?

15.30-16.00 Knop ym. Sosiaaliturvan ja -palveluiden resilienssi koronaepidemian aikana

16.00-16.15 Tauko

16.15-16.45 Malava ym. Eri poluilla työllisyyteen: systemaattinen kirjallisuuskatsaus työttömien henkilöiden etuuksien ja palveluiden yhteensovittamisen käytännöistä ja hallinnasta Euroopassa vuosina 2010-2020.

16.45-17.15 Tuovinen: Miten ylikansallinen oikeus raamittaa viimesijaista turvaa?

4.7.1 Toimeentulotuen saaminen Helsingissä ennen ja jälkeen toimeentulotukiuudistuksen – rekisteritarkastelu tuen kysynnän ja tarjonnan mekanismeista

Tuija Korpela, Hanna-Mari Heinonen, Markku Laatu

Vuoden 2017 toimeentulotukiuudistuksessa perustoimeentulotuen toimeenpano siirtyi kuntien vastuulta Kelalle. Uudistuksen toivottiin muun muassa vähentävän tuen hakemisen leimaavuutta ja helpottavan tuen hakemista. Toisaalta Kela-siirron toivottiin myös rajoittavan tuen käyttöä. Uudistuksen toivottiin esimerkiksi lyhentävän pitkäaikaista toimeentulotukiasiakkuutta ja tätä kautta palauttavan tukea lähemmäs sille alun perin lainsäädännössä määriteltyä roolia lyhytaikaisena toimeentulon turvaajana.

Koska toimeentulotukiasiakkaiden tilanteet, asiointivalmiudet ja tuentarpeet ovat erilaisia, siirron lopullisia vaikutuksia oli etukäteen vaikea ennakoida. Oletettavaa oli, että uudistuksella on sekä voittajia että häviäjiä.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan rekisteriaineiston avulla perustoimeentulotuen hakemista ja saamista ennen ja jälkeen uudistuksen Helsingissä. Tavoitteena on selvittää, miten edellä mainitut uudistukseen kohdistuneet odotukset käytännössä toteutuivat eri asiakasryhmien kohdalla. Tutkimuksessa tarkastellaan perustoimeentulotuen hakemisessa, saamisessa, päätösten hylkäysosuudessa ja tuen

saannin kestoissa toteutuneita muutoksia koko väestössä sekä eri taustatekijöiden (ikä, sukupuoli, siivillisäyty, kansalaisuus) mukaan.

Tutkimuksen rekisteriaineisto on koottu Kelalla olevista väestö-, verotus- ja etuusrekisteritiedoista ja Helsingin kaupungin sosiaaliviraston asiakasrekisteritiedoista. Tarkastelun kohteena on Helsingissä vuoden 2016 lopussa asunut täysi-ikäinen väestö, joka asui Helsingissä myös vuosien 2015 ja 2017 lopussa (N= 479 101).

Alustavien tulosten mukaan toimeenpanijan muutos näyttäisi lisänneen tuen hakijoiden määrää, mutta tuen saajien määrä pysyi lähes ennallaan. Näin ollen kielteisen tukipäätöksen saaneiden osuus kasvoi. Tuen saannin kesto sen sijaan lyheni. Raportoimme tarkempia väestöryhmittäisiä tuloksia työryhmässä.

4.7.2 Miten yhdenvertaisuus toteutuu viimesijaisessa turvassa?

Sanna Blomgren & Paula Saikkonen, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos

Toimeentulotukiuudistuksessa perustoimeentulotuen siirtoa Kelaan perusteltiin mm. sillä, että siirto lisäisi toimeentulotuen hakijoiden yhdenvertaista kohtelua. Yhden valtakunnallisen toimijan ja tietojärjestelmän ajateltiin tukevan sitä, että hakijoita kohdellaan samalla tavoin riippumatta heidän asuinpaikkakunnastaan. Vähemmälle huomioille jäi, että viimesijaisen turvan toteutumiseen vaikuttaa myös kuntien toiminta sekä Kelan ja kuntien välinen yhteistyö. Toimeentulotukiuudistuksen voi katsoa lisänneen muodollista yhdenvertaisuutta sellaisten perustoimeentulotuen hakijoiden keskuudessa, joilla ei Kelan maksamien etuuksien ohella ole juuri muita palvelutarpeita. Uudistuksen vaikutuksista tosiasialiseen yhdenvertaisuuteen on sen sijaan vähän tutkittua tietoa.

Esityksessä pohdimme, mitä yhdenvertaisuus viimesijaisessa turvassa tarkoittaa. Tarkastelemme sitä, miten erityisesti tosiasiallinen yhdenvertaisuus on toteutunut uudistuksen jälkeen ja minkälaisia esteitä sen toteutumiselle mahdollisesti on. Hyödynnämme vuosina 2017, 2019 ja 2021 kuntien sosiaalitoimesta kerättyjä määrällisiä ja laadullisia aineistoja. Empiirisen aineiston tuella kuvaamme myös sitä, minkälaisia puutteita ja ongelmia tosiasiallisen yhdenvertaisuuden tutkimuksessa on. Tuloksena toteamme, että valtakunnallisesti yhdenmukaisesti ohjeistetut käytännöt perustoimeentulotuessa eivät riitä turvamaan tosiasiallista yhdenvertaisuutta viimesijaisessa turvassa. Valtakunnallisesti määritellyt käytännöt toteutuvat aina paikallisissa olosuhteissa, mikä puolestaan vaikuttaa viimesijaisen turvan toteutumiseen. Tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutumista rajoittaa usein se, että paljon tukea tarvitsevilla ihmisillä ei ole riittäviä voimavaroja tai edellytyksiä asiointiin, kuten digitaitoja tai pääsyä lähipalveluihin. Oman tarkastelunsa ansaitsee myös se, missä määrin harkintaa sisältävä viimesijainen turva voi ylipäänsä toteutua yhdenvertaisesti. Lopuksi pohdimme vaihtoehtoja nykyiselle varsin järjestelmälähtöiselle tutkimukselle.

4.7.3 Sosiaaliturvan ja -palveluiden resilienssi koronaepidemian aikana

Jade Knop, Heikki Hiilamo, Katja Ilmarinen, Merita Jokela, Pekka Karjalainen, Sakari Karvonen & Minna Kivipelto

Tutkimuksessa tarkastellaan, miten sosiaaliturva ja sosiaalipalvelut vastasivat aikuissosiaalityön, ikääntyneiden ja toimeentulotuen asiakkaiden palvelutarpeisiin koronaepidemian aikana 2020-2021, miten palvelut ja asiointi mukautettiin vastaamaan muuttunutta tilannetta ja miten palvelujen ja asioinnin muutokset tai muuttamatta jättäminen perusteltiin.

Aineistona käytetään THL:n kesällä 2021 kokoamaa haastatteluaineistoa. Aineisto koostuu 12 asian tuntijan haastattelusta. Haastateltavista kuusi edustaa aikuissosiaalityötä ja kuusi iäkkäiden palveluja.

Aineistossa on seitsemän sosiaalityöntekijän ja viiden sosiaalityön esimiehen haastattelua. Haastateltavat olivat seitsemästä Etelä-Suomen kaupungista, joissa koronaepidemian rajoitustoimet näkyivät sosiaalipalveluissa erilaisina muutoksina ja rajoituksina, mutta myös uudenaikaisina toimintatapoina.

Tutkimustehtävää tarkastellaan peilaamalla aineistoa resilienssin viitekehykseen (Blanchet ym 2017). Pyrimme tunnistamaan millaisia resilienssin tunnusmerkkejä (absorptive, adaptive, transformative) aineistossa tui esiin, kun haastateltavat kertoivat koronaepidemian aikaisista palvelutarpeista, niihin vastaamisesta, palvelujen ja asiointin mukauttamisesta.

Tulokset voidaan jäsentää asiakkaisiin (tarpeisiin vastaaminen), palveluihin ja asiointiin (rajoitukset, muutokset/vaihtoehtoiset toteutustavat, tehokkuus, yhteistyö ja työnjako) sekä päätöksentekoon (ohjeistukset, ammattialisten ratkaisut, tiedonkulku) liittyviin teemoihin. Tuloksia voi hyödyntää tulevaisuudessa joustavampien sosiaalipalvelujen ja sosiaaliturvan kehittämisessä.

4.7.4 Eri poluilla työllisyyteen: systemaattinen kirjallisuuskatsaus työttömien henkilöiden etuuksien ja palveluiden yhteensovittamisen käytännöistä ja hallinnasta Euroopassa vuosina 2010–2020

Tuuli Malava, Minna van Gerven*, Merita Jokela** ja Peppi Saikku** *Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta **Terveyden ja hyvinvoinnin laitos*

Eurooppalainen työvoimapolitiikka on 1990-luvulta lähtien keskittynyt yhä enemmän palveluihin tulonsiirtojen sijaan. Samalla aktiivisuuden kohderyhmää on laajennettu erityisesti erilaisiin heikossa työmarkkina-asemassa oleviin ihmisiin, kuten epäaktiivisiin nuoriin, vammaisiin ihmisiin ja yksinhuoltajavanhempiin. Uudenlainen aktivointi on vaatinut entistä laajempaa yhteistyötä eri etuus- ja palvelutoimijoiden välillä, mikä on toteutettu vaihtelevin ratkaisuin ympäri Eurooppaa. Näihin lukeutuu esimerkiksi paikallisia toimijaverkostoja, monialaisen yhteistyön ohjelmia ja kansallisesti käytössä olevia yhden luukun palvelumalleja. Näitä muutoksia on tutkittu paljon esimerkiksi arvioimalla kansallisia uudistuksia tai analysoimalla aktivointityön käytäntöjä ja yhteistyön toimivuutta. Tämän ohella tarvittaisiin vielä laajempaa ymmärrystä sosiaaliturvaetuuksien ja erilaisten palveluiden (mm. työllisyys-, sosiaali- ja kuntoutuspalvelut) yhteensovittamisesta ja integroidun aktivoinnin hallinnasta 2010- ja 2020-luvun eurooppalaisessa kontekstissa. Esityksen taustana toimii systemaattinen kirjallisuuskatsaus vuosina 2010–2020 julkaistuista tieteellisistä artikkeleista (N=72), jotka käsittelevät työikäisille ei-työllisille tarjottavien etuuksien ja palveluiden yhteensovittamista yhdessä tai useammassa Euroopan maassa. Keskitymme erilaisiin aktivoinnin ja yhteensovittamisen ongelmakohtiin, jotka hankaloittavat toimivien etuus- ja palvelupolkujen muotoutumista ja aiheuttavat näin riskejä sekä asiakkaiden että julkisten toimijoiden näkökulmasta. Alustavien tulosten perusteella yhteensovittamisessa esiintyy merkittäviä ristiriitoja yhdenvertaisuuden ja tasapuolisen kohtelun sekä yksilöllisen kohtaamisen ja räätälöinnin välillä. Tällaiset vaikeat valintatilanteet korostuvat 2010–2020-luvun kontekstissa, jossa pyrkimyksenä on aktivoida ja työllistää myös heikossa asemassa olevia asiakkaita.

4.7.5 Miten ylikansallinen oikeus raamittaa viimesijaista turvaa?

Sanna Blomgren & Paula Saikkonen, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Euroopan unionin perussopimusten mukaisesti jäsenvaltioilla on toimivalta päättää sosiaaliturvajärjestelmiensä pääperiaatteista (SEUT 153 artikla), mutta tätä toimivaltaa käyttäessään niiden on otettava huomioon EU-oikeudesta johtuvat vaatimukset. Sen sijaan unionilla on toimivaltaa esimerkiksi kansallisten sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamista koskeissa kysymyksissä (SEUT 48 artikla), ja näin ollen Euroopan unionin tuomioistuin onkin oikeuskäytännössään tulkinnut muun muassa kansallisten sosiaalietuuksien luonnetta EU-oikeuden valossa.

Uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan (SopS 78–80/2002, UESP) 13 artiklaan sisältyvän oikeuden taustalla on tavoitenormi, jonka mukaan "[j]okaisella, jolla ei ole riittäviä tuloja tai varoja, on oikeus sosiaaliavustukseen ja lääkinälliseen apuun." Vakiintuneen tulkinnan mukaan sopimusvaltioiden tulee taata UESP 13 artiklan mukainen oikeus subjektiivisena oikeutena (mm. PeVL 4/2002 vp). Suomen sosiaaliturvajärjestelmään kuuluvista rahaetuksista Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea on arvioinut UESP 13 artiklan valossa toimeentulotukea sekä työmarkkinatukea.

Euroopan ihmisoikeussopimus (SopS 18–19/1990, EIS) ei sisällä sosiaaliturvaa koskevia oikeuksia, mutta Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on oikeuskäytännössään arvioinut sosiaalietuuksia ihmisoikeussopimukseen sisältyvän omaisuudensuojan (1. lisäpöytäkirja, 1 artikla) sekä syrjintäkiellon kannalta (EIS 14 artikla). Lisäksi EIS 3 artikla kidutuksen ja epäinhimillisen kohtelun kiellosta voi olla merkityksellinen vähimmäisturvan suhteen.

Tässä lainopillisessa alustuksessa tarkastellaan viimesijaisen turvan ylikansallisia kehyksiä analysoimalla kolmen eurooppalaisen oikeudellisen toimijan ratkaisukäytäntöä: Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntöä, Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitean linjauksia, sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuja. Minkälaisia viimesijaista turvaa koskevia määrityksiä niistä juontuu, ja mitä merkitystä niillä on uudistettaessa toimeentulotukea sekä koko sosiaaliturvajärjestelmää?

4.8. Julkisten hyvinvointipalveluiden automatisointi ja digitalisointi hyvinvointivaltiossa

to 28.10. klo 14:30 – 17:30

pe 29.10 klo 09:00-11:00

Zoom Meeting id: <https://utu.zoom.us/j/64655244767>

Koordinaattorit:

Minna van Gerven, Helsingin Yliopisto minna.vangerven@helsinki.fi

Anne Kouvonen, Helsingin Yliopisto

Ulla Buchert, Helsingin Yliopisto

Marja Alastalo, Itä-Suomen Yliopisto

Marta Choroszewicz, Itä-Suomen Yliopisto

Aikataulu:

Torstai 14.30-17:30

14:30 Tervetuloa ja yhden minuutin kick off

14:30-15 Paula Rossi and Jari Stenvall, Tampere University: Utilizing a complex public service systems framework for understanding information system development in Finnish health care

15-15:30 Riitta Hänninen, Viivi Korpela, Laura Pajula ja Sakari Taipale: Individual and shared digital repertoires – older adults managing digital services

15:30-16 Ulla Buchert, Anna-Kaisa Nikkilä, Anne Kouvonen: Digital technology use as a socially situated everyday practice – A case study of structurally disadvantaged migrant women in Finland

16-16.15 Tauko 15 min

16.16-16:45 Tomi Oinas, Joonas Karhinen, Ville Mustola, and Sakari Taipale: Koronavuodet vanhuks-työssä - mikä muuttui teknologian käytössä?

16:45-17.15 Piia Silvennoinen: Sote-ammattilaisten kokemuksia haavoittuviin ryhmiin kuuluvien asiakkaiden digitaalisesta toimijuudesta

Perjantai 9:00-11:00

9.-9.30 Tuukka Lehtiniemi & Minna Ruckenstein: Tekoälyn kehittäminen sosiaalityössä

9.30-10 Katri Ylönen: Asiakastietojärjestelmät sosiaalityöntekijöiden työvälineinä

10-10:30 Santeri Räisänen: Confronting the Human In the Center

10.30-11 Maiju Tanninen: Guaranteed outcomes or new uncertainties? Behavioural data in life insurance

4.8.1 Utilizing a complex public service systems framework for understanding information system development in Finnish health care

Paula Rossi (paula.rossi@tuni.fi) and Jari Stenvall, Tampere University

In public sector, and especially in the social and health care services, the solutions to complex and unstructured challenges provoked by our increasingly complex societies are often sought through service development initiatives and systems' reforms. These initiatives and reforms, rightfully, foreground the co-creation of value to the lives of citizens (Trischler and Charles 2019), thus addressing value as a story of public wealth creation.

However, the attempts to create wealth by foregrounding the needs of the citizens and service users, inevitably involve multiple actors and intersect sectoral, organizational and systems' boundaries, requiring a service systems' approach (Eriksson et al. 2019; Waardenburg et al. 2019). Accordingly, the focus of service development initiatives and systems reforms should be "on an open service system replete with complex interactions rather than organizations or even interorganizational networks" (Rossi & Tuurnas, 2021). Therefore, addressing the complexity of the service system "is at the core of effective services management" (Radnor et al. 2014, 406).

In order to explore the connections and contribution of often conflicting values, aims, beliefs and practices of multiple actors to the story of value as public wealth creation, we utilize a framework of complex public service systems (Rossi & Tuurnas 2021), in which value is always co-created:

- (1) in specific contexts;
- (2) often in complex ways;
- (3) placing the needs of service users at the centre of all activities;
- (4) by individuals at different levels and networks interacting with often conflicting institutionalized aims, values, beliefs and practices;
- (5) within a multi-actor setting where power is unequally distributed;

(6) in overlapping complex service systems that cross organizational as well as system boundaries.

A methodological approach of complexity-informed research (Greenhalgh & Papoutsis 2018) is used to explore the question of how the framework of complex public service systems can enhance our understanding about a service development initiative of a patient information system in Finnish health care. The case study focuses on a patient information system Apotti, a large-scale public service system development initiative in southern Finland. Our aim is to explore, what institutional arrangements as multiple, conflicting stories of actors in the service system were maintaining and disrupting the co-creation of value as a story of public wealth creation, and how they contributed to the development of effectiveness and efficiency of health care processes.

References

- Eriksson, E. M. 2019. "Representative Co-production: Broadening the Scope of the Public Service Logic." *Public Management Review* 21 (2): 291–314.
- Greenhalgh, T., and C. Papoutsis. 2018. "Studying Complexity in Health Services Research: Desperately Seeking an Overdue Paradigm Shift." *BMC Medicine* 16 (1): 1-6.
- Radnor, Z., S. P. Osborne, T. Kinder, and J. Mutton. 2014. "Operationalizing Co-production in Public Services Delivery: The Contribution of Service Blueprinting." *Public Management Review* 16 (3): 402–423.
- Rossi, P. and S. Tuurnas (2021). Conflicts fostering understanding of value co-creation and service systems transformation in complex public service systems. *Public Management Review*. doi: 10.1080/14719037.2019.1679231
- Trischler, J., and M. Charles. 2019. "The Application of a Service Ecosystems Approach to Public Policy Analysis and Design: Exploring the Frontiers." *Journal of Public Policy & Marketing* 38 (1): 19–35.
- Waardenburg, M., M. Groenleer, J. de Jong, and B. Keijser. 2019. "Paradoxes of Collaborative Governance: Investigating the Real-life Dynamics of Multi-agency Collaborations using a Quasi-experimental Action-research Approach." *Public Management Review* doi: 10.1080/14719037.2019.1599056

4.8.2 Individual and shared digital repertoires – older adults managing digital services

Riitta Hänninen (riitta.j.hanninen@jyu.fi), Viivi Korpela, Laura Pajula ja Sakari Taipale

The rise of public and other non-recreational digital services is based on the idea of catering to the daily needs of the citizens cost-efficiently and with ease. Previous research has approached the use of digital services mainly from the perspective of an individual, while the significance of shared practices of use has attracted only a little attention. In this presentation, based on an article published in *Information, Communication and Society* (2021), we examine (1) the incentives and limitations associated with the use of non-recreational digital services, which either encourage or discourage older adults to use them. Drawing from the first question, we then ask (2) how older adults in this study manage those digital services they have chosen to use. The qualitative analysis is based on participant-induced

elicitation (PIE) interviews (n = 21) carried out in Central Finland with older adults aged between 65 and 89. The findings suggest that digital services simultaneously evoke both positive and negative associations among interviewees. The incentives and limitations of digital services are expressly heterogeneous among older adults and vary depending on the individual and shared digital repertoire of each user. We describe how participants in this study employed multiple strategies, such as sharing digital repertoires with warm experts, to actively manage using digital services in their daily lives.

4.8.3 Digital technology use as a socially situated everyday practice – A case study of structurally disadvantaged migrant women in Finland

Ulla Buchert (ulla.buchert@helsinki.fi), Anna-Kaisa Nikkilä, Anne Kouvonen, University of Helsinki

Abstract: Digitalization proceeds fast and simultaneously in nearly all areas of life such as education, working life, service sector, communication, entertainment etc. The more structures and practices of different areas of life become digitalized, the more all people's lives are influenced by it despite their willingness to be digitally connected.

Research on digital inequalities has shown that people with more economic, social and cultural resources use digital technologies more, within more areas of life and in more beneficial ways than the those in less advantaged positions. On the other hand, domestication studies demonstrate that technology adoption and its use depend on social context in the everyday life. However, neither of the research streams has examined, how and why do the less advantaged people end up using or refusing certain digital technologies in the context of their everyday lives.

The present study examines the ways the structurally disadvantaged migrant women use digital technologies in their everyday lives in Finland. It asks: Which of the existing digital technologies the women have adopted to be part of their everyday lives? How and why have the women adopted them? What do the women use them for? Data of the study consist of interviews of structurally disadvantaged migrant women (n=22). The data was analyzed abductively.

The results demonstrate that digital technology use of the studied migrant women consists of four types of socially situated everyday practice related to personal relationships, common interests, mundane engagements, and necessities of life. The analysis discusses unique and overlapping features of these practices.

4.8.4 Koronavuodet vanhustyössä - mikä muuttui teknologian käytössä?

Tomi Oinas (tomi.s.oinas@jyu.fi)¹, Joonas Karhinen¹, Ville Mustola¹, and Sakari Taipale^{1, 2}

¹ Ikääntymisen ja hoivan tutkimuksen huippuyksikkö, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto ² Faculty of Social Sciences, University of Ljubljana, Ljubljana, Slovenia

Esityksessämme esittelemme alustavia havaintoja Jyväskylän yliopiston Vanhustyö ja teknologia -kyselytutkimuksen pitkittäisaineistosta. Esittelemme merkittävimpiä muutoksia vanhustyön teknologisoitumisessa korona-aikana. Keskitymme erityisesti digilaitteiden ja sovellusten käyttöön.

Kysely on toteutettu vuosina 2019 (n= 6903, josta 3578 liittyi vastaajaneeliin) ja 2021 (n= 1679), ja se muodostaa yksilötason paneeliaineiston, jonka vastaajat on rekrytoitu neljän suuren ammattiliiton kautta (Tehy, Super, Talentia, THL). Ensimmäinen kyselykierros kuvastaa aikaa ennen koronaepidemiaa, ja toinen on kerätty toukokuussa 2021, kun kevään infektiohuippu oli jo takanapäin. Tarkastelumme rajautuu vuoden 2019 osalta vain niihin vastaajiin, jotka liittyivät paneeliin. Vastaajajoukossa ei havaittu merkittävää valikoitumista toiselle haastattelukierrokselle osallistuneiden osalta keskeisten taustatekijöiden suhteen.

Alustavien tulosten perusteella sovelluksista erityisesti etäyhteys- (22–67 %) ja pikaviestintävälineiden (20–40 %) käyttö on yleistynyt merkittävästi vanhustyössä tarkastelujakson aikana. Vastaavasti laitteiden osalta älypuhelin (65–80 %), tabletti- (11–19 %) ja kannettavien tietokoneiden (37–49 %) käyttö on yleistynyt korona-aikana. Lisäksi mm. sosiaalisen median, sähköisten työtilojen ja työaikajärjestelmien käyttö oli yleistynyt hieman. Sen sijaan kokemukset työn keskeytymisestä järjestelmien tai sovellusten hitauden/toimintahäiriöiden vuoksi vähenivät hieman. Lisäksi tarkastelemme mitkä tekijät liittyvät näiden laitteiden ja sovellusten käytön lisääntymiseen.

Tutkimusta rahoittavat Suomen Akatemian huippututkimusyksikkö ohjelma (Ikääntymisen ja hoiva tutkimuksen huippuyksikkö, CoE AgeCare) ja Strategisen tutkimuksen neuvosto (DigiIN-projekti).

4.8.5 Sote-ammattilaisten kokemuksia haavoittuviin ryhmiin kuuluvien asiakkaiden digitaalisesta toimijuudesta

Piia Silvennoinen, Laurea-ammattikorkeakoulu (piia.silvennoinen@laurea.fi)

Digitaaliset sote- ja hyvinvointipalvelut ovat lisääntyneet Suomessa ja asiakkaat joutuvat tulevaisuudessa asioimaan sähköisesti entistä enemmän. Palveluiden digitalisaatio vaatii asiakkailta nykyistä aktiivisempaa roolia, osaamista ja itseohjautuvuutta. Tutkimukset kuitenkin osoittavat, että riski digitaalisista sote-palveluista syrjäytymiseen on erityisen suuri haavoittuvassa asemassa olevilla ryhmillä (Heponiemi et al. 2020; Rantanen et al. 2021).

Tässä tutkimuksessa kuvataan erään pk-seudun sosiaalialan palveluntarjoajan työntekijöiden näkemyksiä heidän asiakkaidensa digitaalisesta toimijuudesta. Asiakaskunta koostuu mm. mielenterveyskuntoutujista, työttömistä ja ihmisistä, jotka tarvitsevat tukea elämäntilanteeseensa. Työntekijöiden tehtäväkuvaan kuuluu keskeisesti asiakkaiden tukeminen sähköisessä asiointissa (esim. KELA).

Asiakkaiden digitaalista toimijuutta tutkitaan toimijuuden modaliteettien (mm. Jyrkämä 2007) *osaaaminen, kykeneminen, haluaminen, täytyminen, tunteminen ja voiminen* kautta. Tutkimuksessa etsin vastausta siihen, miltä haavoittuviin ryhmiin kuuluvien asiakkaiden digitaalinen toimijuus näyttäytyy työntekijöiden haastattelujen pohjalta. Tutkimusaineisto koostuu fokusryhmähaastatteluista, joihin osallistui 26 haastateltavaa. Aineisto analysoitiin teorialähtöisenä sisällönanalyysinä, jossa modaalisuus on teoreettisena viitekehysenä ja modaliteetit analyysikehikkona.

Tulokset osoittavat, että haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden digitaalinen toimijuus on aina kontekstisidonnaista. Digitaalinen toimijuus näyttäytyy sähköisen asioinnin osalta osaamattomuutena käyttää palveluita, kun asiakkailla ei ole tarvittavia tiedollisia ja taidollisia resursseja. Kyvykkyydessä on kyse tilannekohtaisista tekijöistä, esimerkiksi asiakkaiden kyvyttömyys käyttää palveluita on riippuvainen heidän sen hetkisestä toimintakyvystään. Haluaminen on yhteydessä mm. osaamiseen, asiakkaat motivoituvat käyttämään sähköisiä palveluja paremmin, jos he osaavat käyttää niitä. Täytyminen ilmenee yhteiskunnallisena pakkona sote-palveluiden muuttuessa yhä enemmän sähköisiksi. Tunteminen kohdentuu esimerkiksi epäonnistumisen pelkoon käytettäessä sähköisiä palveluita. Voiminen näyttäytyy rakenteellisina tekijöinä, esimerkiksi sähköisten palveluiden monimutkaisuus ja byrokraattisuus vaikeuttaa asiakkaiden sähköistä asiointia.

Tutkimus on osa DigiIN-hanketta (Palvelukulttuuria uudistamalla kaikki mukaan digitaaliseen yhteiskuntaan) <https://digiin.fi/>

4.8.6 Tekoäly kehittäminen sosiaalityössä

Tuukka Lehtiniemi (tuukka.lehtiniemi@helsinki.fi), Minna Ruckenstein (Helsingin yliopisto)

Tekoälyn käyttöä riskien erottamiseen on perusteltu mahdollisuutena puuttua ongelmiin ennakkoivasti. Tekoälyn luvataan tunnistavan tuomioistuinkäsittelyssä rikoksenuusija. Poliisille tekoäly osoittaa mahdollisen häiriökäyttäytyjän ja rahoituslaitokselle epävarman laina-asiakkaan. Käyttäytymisen ennakointi ja riskien tunnistaminen tekoälyn avulla näyttäytyvät yleisinä ratkaisumalleina, jotka siirtyvät erilaisiin sovelluskohteisiin ja elämänalueelta toiselle – sosiaalityössä riskianalyysiä on hahmoteltu esimerkiksi huostaanottotapausten ennakointiin.

Tällaisia tekoälyn käyttötapoja on viime vuosina kyseenalaistettu. Aineistoon ja sen keräämiseen liittyvät vinoumat sekä kehittäjien ennakkoasenteet on nähty haitallisiksi muun muassa ennakoivassa poliisityössä ja sosiaalityössä. Tekoäly voi pahimmillaan vahvistaa yhteiskunnallista epätasa-arvoa ja tuottaa uusia epäoikeudenmukaisuuksia. Epäkohdista huolimatta tekoälyä tullaan jatkossa käyttämään myös sosiaalipoliittisesti herkissä sovelluskohteissa.

Esityksessämme tarkastelemme parhaillaan kehitettävää tekoälysovellusta, jota käytetään riskien ennakkoivaan tunnistamiseen sosiaalihuollossa. Esityksen pohjana ovat tekoälyn kehitystyöhön osallistuneiden ja tekoälysovellusta käyttäneiden sosiaalialan ammattilaisten haastattelut. Sosiaalityöntekijöillä testikäytössä oleva sovellus perustuu koneoppimismallin kouluttamiseen sosiaali- ja terveydenhuollon rekisteriaineistojen avulla. Sovellus etsii mallin avulla yksittäisen asiakkaan tiedoista riskeihin liittyviä tekijöitä. Kriteerien täytyessä sosiaalityöntekijä saa riski-ilmoituksen.

Sovellukseen kohdistetut odotukset ja sen käyttökokemukset avaavat tekoälyyn näkymän, jota teknologiaan liittyvät liioitellut hyödyt tai uhkakuvat eivät tavoita. Olennaista on, että sosiaalityön ulkopuolelta tuleva visiointi ja toisaalta tekoälyn tavanomainen kritiikki eivät tavoita sitä, mihin ja miten tekoälyä voisi tai tulisi voida sosiaalityössä käyttää. Ajatus tekoälyn tuottamasta uudesta tiedosta intervention herätteenä ei siirry kitkatta sosiaalityöhön, mutta myöskään mahdolliset vinoumat ja epäoikeudenmukaisuudet eivät ole sosiaalityöntekijöiden odotusten ja käyttökokemusten keskiössä. Tekoälysovelluksen vahvuuksien ja heikkouksien arviointi vaatii kontekstisidonnaista tarkastelua, jolloin on otettava huomioon sosiaalityölle ominaiset piirteet, kuten vapaaehtoisuus ja ihmisten kohtaamiseen ja luottamukseen perustuva asiakassuhde. Työkäytäntöihin maadoitettu tekoälysovellus voi tuottaa tietoa, joka palvelee asiakassuhteita. Tällainen sovellus syntyy vain huolellisen kehittämisen tuloksena.

4.8.7 Asiakastietojärjestelmät sosiaalityöntekijöiden työvälineinä

Katri Ylönen (katri.e.ylonen@student.jyu.fi)

Asiakastietojärjestelmät ovat sosiaalityöntekijöiden päivittäinen työväline, joiden tulisi tukea ja helpottaa työtehtävissä. Kuitenkin ne näyttävät toimivan juuri päinvastoin. Puutteita on koettu niin käytettävyydessä, tiedon liikkuvuudessa kuin kokonaiskuvan saamisessa asiakkaista (Ylönen ym., 2020; myös Huuskonen 2014; Räsänen 2014). Lisäksi sosiaalityöntekijöiden kokemukset osoittavat, että vaikka tietojärjestelmät tukevat tiedon tallentamista, ne palvelevat huonosti tiedon tarjoamista taustakohtaisen sosiaalityön tueksi (Salovaara & Ylönen, vertaisarvioinnissa).

Kansallinen SOTE-tieto hyötykäyttöön -strategia 2020 edellyttää ammattilaisille toimivia työvälineitä ja asiakkaille parempia digitaalisia palveluja. HUS:n alueella toimiva Apotti on yhdistänyt sosiaali- ja terveydenhuollon tiedot samaan järjestelmään. Muualla yhteisiä tietojärjestelmiä ei vielä ole. Keski-Suomen, Essoten, Siun Soten ja Vaasan yhteinen Aster -asiakas ja -potilastietojärjestelmä uhkaa kaataa liiallisten kustannusten vuoksi. Kun nyt suuressa osassa maata siirrymme hyvinvointialueille van-

hoilla järjestelmillä, on syytä miettiä, miten saamme sote- uudistuksen tavoitteet toteutumaan? Tarvitsemme lisää tietoa siitä, miten järjestelmät tukevat ammattilaisen työtä, ja mitkä ovat ne kehittämisskohteet, joihin kaivataan kiivaasti parannusta.

Esitykseni perustuu väitöskirjatutkimukseeni asiakastietojärjestelmistä sosiaalityöntekijöiden työvälineinä sekä työkokemuksiini tietojärjestelmä –projektissa. Kutsun keskusteluun mukaan teknologian käyttöön sosiaalialalla liittyvästä tutkimuksesta tai kehittämisestä kiinnostuneita ihmisiä.

Lähteet

Huuskonen, S. (2014). Recording and use of information in a client information system in child protection work. *Acta Electronica Universitatis Tamperensis* 1387. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9368-3>.

Räsänen, J.-M. (2014). Tietotekniikkaan pohjautuva asiakastiedon käyttö sosiaalipäivystyksessä: Etnometodologinen puheen ja vuorovaikutuksen tutkimus. *Acta Electronica Universitatis Tamperensis* 1416. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9447-5>.

Salovaara, S. & Ylönen, K. (vertaisarvioinnissa) Client information systems' support for case-based social work: Experiences of Finnish social workers.

Ylönen, K., Salovaara, S., Kaipio, J., Tyllinen, M., Tynkkynen, E., Hautala, S. & Lääveri, T. (2020). Sosiaalialan asiakastietojärjestelmissä paljon parannettavaa: käyttäjäkokemukset 2019. *FinJeHeW*, 12(1), 30-43.

4.8.8 Confronting the Human In the Center

Santeri Räisänen (santeri.raisanen@helsinki.fi)

The National Artificial Intelligence Programme AuroraAI is a visionary programme of social transformation, a techno-solutionistic fantasy, and a plastic context for constructing visions of welfare. The project aims to move Finland towards a “human-centric and predictive society” through a combination of platform technology as a welfare market device, paired with a model of wellbeing centred around empowerment through data. While the project is centrally concerned with developing infrastructure for using personal data to evaluate and create competition between private and public welfare services, an important tool for the programme are the mythologizing stories and representations that invoke “the human” of ‘human-centricity’.

Based on my research on the project, consisting of interviews, official documentation, project presentations and participant observation, I’ve traced the diverse ways in which /the human/ is invoked and manifested in making the project. The human of AuroraAI is multiply enacted mythology, at times a victim of complex social problems in an outdated welfare society, at others a well-to-do neoliberal data-subject, and then again an inadequately self-responsible consumer-citizen. Explicating these invocations of the human reveals the ideological social imaginary underpinning the human-centric transformation.

4.8.9 Guaranteed outcomes or new uncertainties? Behavioural data in life insurance

Tampere University and University of Helsinki

Maiju Tanninen, maiju.tanninen@helsinki.fi

This paper examines how two Finnish life insurers experiment and deal with behavioural data, generated by self-tracking devices that are included in their policies. In industry visions and in some of the critiques of these visions, behavioural data are believed to enable more granular risk calculations and

a more proactive relation to risk. Through the logic of a 'feedback loop', policyholders are 'nudged' towards healthier habits; this is supposed to enhance the predictability of risk and to create 'guaranteed outcomes' as people's behaviour is manipulated with data-driven technologies, consequently allowing insurers to yield larger profits (Zuboff 2019). However, these accounts do not consider the fact that the 'lively' digital data (Lupton 2016) are very different from the clean and insulated data sets that insurance companies are used to working with; thus, new uncertainties ensue with behavioural life insurance policies. Based on 16 expert interviews, I discuss three key uncertainties related to the implementation of behavioural data: 1. the struggle to make distinct connections between wellbeing, data and risk, 2. the uncertainty that the temporality of life insurance creates regarding the new operations' profitability and 3. the contradiction between the efforts to deal with consumer's concerns and the desire to keep the policies' future open. The paper argues that instead of concentrating solely on the scenario of 'guaranteed outcomes' and its potentially discriminatory and exploitative outcomes, more critical attention should be paid to the existing experimental policy practices and their (negative) effects.

References:

Lupton, D., 2016. *The quantified self: A sociology of self-tracking*. Cambridge, UK: Polity Press.

Zuboff, S., 2019. *The age of surveillance capitalism: the fight for a human future at the new frontier of power*. New York: Public Affairs.

4.9. Sosiaaliset oikeudet Suomessa

to 28.10. klo 14:30 – 17:30

Zoom Meeting id: <https://utu.zoom.us/j/65777868193>

Koordinaattorit:

Yrjö Mattila yrjo.mattila@helsinki.fi

Aikataulu:

14:30-17:30

Iina Järvinen: Sosiaaliset oikeudet porttina itsensä kehittämiseen Suomen perustuslaissa, osana sivistyksellisiä oikeuksia, turvataan jokaiselle mahdollisuus kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä

Kari Telaranta: Syrjäytyneen ihmisen kodin turvallisuuden edistäminen – oikeudet ja velvollisuudet

Yrjö Mattila: Nollasopimuslaisen asema ja toimeentulomahdollisuudet

4.9.1 Sosiaaliset oikeudet porttina itsensä kehittämiseen Suomen perustuslaissa, osana sivistyksellisiä oikeuksia, turvataan jokaiselle mahdollisuus kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä.

Iina Järvinen | iina.jarvinen@tuni.fi väitöskirjatutkija | Tampereen yliopisto

Itsensä kehittämistä ei ole määritelty tyhjentävästi, mutta sen piiriin on luettu kuuluvaksi opetuksen lisäksi esimerkiksi tiedon hankinta, liikunnan harrastaminen ja taiteellinen toiminta. Kiinnostukseni ei

kohdistu koulutukseen, vaan nonformaaleihin ja informaaleihin itsensä kehittämisen muotoihin, jotka eivät tähtää tutkintoon. Vähävaraisten itsensäkehittämisoikeuden turvaamista ei kuitenkaan voi erottaa niin ikään perustuslaissa turvatuista sosiaalisista oikeuksista. Tässä yhteydessä tarkoitan sosiaalisilla oikeuksilla ennen kaikkea oikeutta perustoimeentulon turvaan ja viimeisimpänä välttämättömään toimentuloon eli toimeentulotukeen. Se, että oikeus kehittää itseään turvataan varattomuuden estämättä, tarkoittaa, että myös vähävaraisilla on oltava oikeus kehittää itseään. Tämä toteutuu osittain sosiaalisia perusoikeuksia konkretisoivan lainsäädännön kautta. Miguel Realen hahmottelemassa oikeuden kolmiulotteisuudessa oikeus muodostuu normi-, arvo- ja todellisuusulottuvuuden vuorovaikutuksessa. Tarkastelen ennen kaikkea oikeusnormien ulottuvuudesta käsin sitä, miten tavallisen lain tasoiset normit konkretisoivat vähävaraisten oikeutta kehittää itseään. Tulkinta on siten lainopillista. Julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien toteutuminen, ja se toteutuu tyypillisimmin tavallisen lain tasoisella sääntelyllä. Osoitan samalla lainopillisen tulkinnan vajavaisuuden: pelkän normiulottuvuuden tarkasteleminen ei riitä itsensäkehittämisoikeuden ymmärtämiseksi. Esimerkiksi todellisuusulottuvuuden poliittisessa päätöksenteossa luodaan normiulottuvuuden sosiaalisia oikeuksia koskevaa lainsäädäntöä. Väitänkin, että vähävaraisuus näyttäytyy politiikan seurauksena syntyneen lainsäädännön hallinnoimana ja ylläpitämänä ilmiönä. Oikeudellisia ongelmia puolestaan syntyy, kun todellisuus-, arvo- ja normiulottuvuus törmäävät. Esitän myös, että lainsäädäntö tunnistaa ja turvaa heikosti vähävaraisten oikeuden kehittää itseään. Lisäksi on huomattava, että vähävaraiset voivat olla keskenään erilaisessa asemassa riippuen siitä, minkä järjestelmä katsoo vähävaraisuuden syyksi.

4.9.2 Syrjäytyneen ihmisen kodin turvallisuuden edistäminen – oikeudet ja velvollisuudet

Kari Telaranta Tampereen yliopisto

Asunnon turvallisuus on ilmiö, joka on tähän saakka heikosti tutkittu niin sosiaalialalla kuin oikeustieteessäkin. Väestön ikääntyminen, laitoshoidon vähentäminen, kotona asumisen politiikka sekä syrjäytyminen johtaa väistämättä siihen, että niiden osuus, jotka eivät kykene huolehtimaan itsenäisesti oman asuntonsa turvallisuudesta, tulee kasvamaan. Jos ihminen ei kykene huolehtimaan oman asuntonsa turvallisuudesta, hän vaarantaa paitsi itsensä, usein myös muut samassa rakennuksessa asuvat esimerkiksi tulipalon syttyessä.

Asumisen turvallisuuden vaarantumisesta voi tehdä ilmoituksen viranomaisille esimerkiksi sosiaalihuoltolain, vanhuspalvelulain, lastensuojelulain ja pelastuslain nojalla. Vastaavasti yksityinen, kuten isännöitsijä, voi saada tiedon asunnon turvallisuutta vaarantavasta puutteesta esimerkiksi asunnon kunnon tarkkailun yhteydessä. Tällä hetkellä on epäselvyyttä siitä, mitkä viranomaiset ovat toimivaltaisia ja mihin toimenpiteisiin heillä on toisaalta oikeus ja toisaalta ehkä velvollisuuskin, kun on kyse asumisen turvallisuuden vaarantumisesta siitä syystä, että ihminen ei enää kykene huolehtimaan siitä. Kyseeseen voi tulla esimerkiksi asunnon huomattava epäsiisteys ja suuri tavaramäärä, itse säästösyistä tehdyt sähköasennukset, huumausaineiden valmistukseen käytettävien vaarallisten kemikaalien säilytys, ikivanhojen kodinkoneiden aiheuttama palovaara tai huomattavan runsas ja haittoja aiheuttava tupakointi.

Esitykseni tavoitteena on tarkastella toimijoita, joilla on oikeudellinen velvollisuus tai mahdollisuus toimenpiteisiin asunnon turvallisuuden parantamiseksi. Tarkastelen esityksessäni paitsi viranomaisia (pelastustoimi, sosiaalitoimi, terveydenhuolto, edunvalvonta), myös yksityisiä toimijoita kuten asunto-osakeyhtiöitä asunto-osakeyhtiölain nojalla ja vuokranantajia huoneenvuokralain nojalla. Tarkastelu kiinnittyy siihen, missä tilanteissa viranomaisella on a) oikeus b) velvollisuus toimenpiteisiin, ja mitä nämä toimenpiteet mahdollisesti ovat. Usein kyse on nimenomaan rahasta, esimerkiksi asunnon edellyttäessä perinpohjaista raivaussiivousta.

Näissä tilanteissa joillain viranomaisilla voi olla mahdollisuus antaa taloudellista apua turvallisuuden parantamiseksi, ja taas samanaikaisesti toisella viranomaisella voi olla mahdollisuus omalla kustannuksellaan tai myöhemmin asiakkaalta perittynä ryhtyä pakkokeinoihin vaaran poistamiseksi. Siten asunnon turvallisuus kytkeytyy TSS-oikeuksiin. Jos viranomaisella tai yksityisellä on useita toimintavaihtoehtoja, pohdin niiden etusijajärjestystä asiakkaan edun kannalta.

4.9.3 Nollasopimuslaisen asema ja toimeentulomahdollisuudet

Yrjö Mattila, tohtorikouluttava Helsingin yliopisto Oikeustieteellinen tiedekunta
yrjo.mattila@helsinki.fi

Väitöskirjatutkimukseni koskee nollasopimuslaisten asemaa ja toimeentulomahdollisuuksia joko työsuhteessa tai työn ja sosiaaliturvan yhteensovituksena. Nollasopimusten piirissä työskentelee yli 100 000 työntekijää, joten kysymys on huomattava joukko Suomen työssäkäyvistä väestöstä. Onko työ heille parasta sosiaaliturvaa?

Väitöskirja jakautuu kahteen osioon. joista ensimmäinen koskee nollasopimuslaista työsuhteessa. Tarkastelun kohteena ovat tekijät, jotka nollasopimuslaisen asemaan toimeentuloon työsuhteessa. Tällaisina tekijöinä ovat mm. palkkaa ja sen muodostumista, työaika, työajan ennakkointia, kilpailun kieltoa, lojaliteettia, yhdenvertaisuutta ja muut vastaavia työsuhteeseen liittyvät säännökset ja niiden käytännön soveltaminen.

Väitöskirjan toinen osa koskee työn ja sosiaaliturvan yhteen sovittamista, jossa osittainen päiväraha on nollasopimuslaiselle keskeinen. Käytän esimerkkinä palvelualojen työntekijöitä ja heitä koskevia työehtosopimuksia, koska tilastojen mukaan palvelualoilla nollasopimukset ovat eniten käytössä. Työn ja työttömyysturvan yhdistely ei aina riitä kohtuulliseen toimeentuloon, jolloin tutkimus on laajennettava koskemaan myös muihin sosiaaliturvan muotoihin, toimeentulotukeen ja asumistukeen ja nollasopimuslaisten mahdollisuuteen parantaa niiden avulla toimeentuloaan. Sosiaaliturvaa tutkittaessa otan tarkasteluun myös kysymyksen Suomen perusturvan tasosta, jolla on vaikutusta myös nollasopimuslaisen toimeentuloon. Tutkimukseni sivuaa perustuslain perustoimeentulon suojaa ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten Suomea koskeviin velvoitteita. Näiden ohella eräs näkökulma tutkimuksessani on nollasopimuslaisen asema filosofisessa tarkastelussa. Tältä osin John Rawlsin kehittämää oikeudenmukaisuusteoriaa ja reilun pelin käsitettä. Toteutuuko reilu peli nollasopimuslaisten kohdalla?

Tutkimus on poikkitieteellinen. Pääasiallinen lähestymistapa on oikeustieteellinen ja sen ohessa hyödynnän tutkimuksessani sosiaalipolitiikkaa, tilastotiedettä ja filosofiaa.

4.10. Sosiaalinen kestävyys, osallistuminen ja kaupunkilaisten arki

to 28.10. klo 14:30 – 17:30

Zoom Meeting id: <https://utu.zoom.us/j/68921821231>

Koordinaattorit:

Jonas Sjöblom, Tampereen yliopisto, Tampere Centre for Societal Sustainability (TaSSu)
jonas.sjoblom@tuni.fi

Anni Jantti, Tampereen yliopisto, Tampere Centre for Societal Sustainability (TaSSu)

anni.jantti@tuni.fi

Antti Wallin, Tampereen yliopisto, Tampere Centre for Societal Sustainability (TaSSu) [antti.wall-](mailto:antti.wallin@tuni.fi)

[lin@tuni.fi](mailto:antti.wallin@tuni.fi)

Aikataulu:

14.30 Aloitus ja esittäytyminen

14.45-15.05 Pauliina Lehtonen: Sosiaalinen kestävyys osallistuvassa budjetoinnissa: Havaintoja skeittareiden ja kaupungin yhteistyöstä

15.05-15.25 Mari Kattilakoski: Sosiaalinen kestävyys vähenevän ja ikääntyvän väestön maaseutualueilla – osallistavan toimintatutkimuksen avaamia näköaloja

15.25-15.45 Elina Sutela & Sampo Ruoppila: Lähiöt 2020 -luvulla kenttäkurssin antia kaupunkien sosiaalisen kestävyys ja osallisuuden tarkasteluun

15.45-16.05 Jonas Sjöblom: Yhteistoiminnallinen kaupunkisuunnittelu – väitöskirjan yhteenvedon esittelyä

16.05-16.20 TAUKO

16.20-16.40 Jenni Mäki, Rosa Karjalainen, Kirsi Juhila & Suvi Raitakari: Asukkaiden ja työntekijöiden suhteellinen toimijuus eriarvoisuutta purkavassa asumisen muutostyössä

16.40-17.00 Hanna-Leena Ristimäki ja Eeva Puumala: Yhteisöt ja affektiiviset orientaatiot kaupunkiympäristöjen kohtaamisissa – kohti arjen kokemusten monitieteistä ymmärrystä

17.00-17.20 Lauri Lahikainen: Sosiaalinen kestävyys, osallisuus ja sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus

17.20-17.30 Loppukeskustelu

4.10.1 Sosiaalinen kestävyys osallistuvassa budjetoinnissa: Havainnot ja skeittareiden ja kaupungin yhteistyöstä

Pauliina Lehtonen Tampereen yliopisto pauliina.lehtonen@tuni.fi

Kansalaisosallistumisen käytäntöjen kehittäminen on ollut keskeinen teema julkishallinnon kontekstissa jo pitkään. Kansalaisille on haluttu avata pääsy vaikuttaa heille keskeisten asioiden käsittelyyn, sillä kansalaislähtöisen tiedon on nähty monipuolistavan julkishallinnon käytettävissä olevaa tietoa. Kansalaisten osallisuus yhteiskunnallisten kysymysten käsittelyssä ja ratkaisussa on osa sosiaalista kestävyttä eriarvoisuuden vähentämisen, ihmisten välisen tasavertaisuuden edistämisen ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden rinnalla.

Osallistumisen kehittämisessä on viime vuosina yleistynyt puhe palvelujen yhteiskehittämisestä, millä viitataan kansalaisten aiempaa suurempaan rooliin palvelujen ja elinympäristöjen kehittämisessä. Yhteiskehittämisen ideassa kansalaiset nähdään verrattain passiivisten kuluttaja- tai asiakasroolien sijaan aktiivisina toimijoina, joilla on julkishallinnon toiminnan kannalta merkityksellistä tietoa. Tämän käyttäjälähtöisen tiedon uskotaan parantavan julkisten palvelujen tuottamista ja niiden laatua. Yhteiskehittäminen tuo saman pöydän ääreen kehittämiskumppaneina erilaisia toimijoita, kuten viranhaltijoita, asukkaita, yrittäjiä ja yhdistyksiä. Osallistumisen inklusiivisuutta potentiaalisesti vahvistavana yhteiskehittäminen voi olla keino edistää sosiaalista kestävyttä.

Tarkastelen esityksessä sosiaalista kestävyyttä kaupunkilaisten toimintamahdollisuuksien edistämisen näkökulmasta Tampereen osallistuvassa budjetoinnissa (2020-2021). Mun Tampere -osallistuvan budjetoinnin hanke käynnistyi suunnitteluvaiheen jälkeen asukasideoiden keräämisellä ja eteni ideoiden esitarkastusvaiheesta asukastyöpajoihin. Työpajoissa ideoista muokattiin täsmällisempiä toteutus-suunnitelmia, joista laadittiin kustannusarviot. Suunnitelmista järjestettiin äänestys marraskuussa 2020, minkä pohjalta kaupunki on toteuttanut asukkaiden valitsemaa suunnitelmia vuonna 2021.

Osallistuvassa budjetoinnissa skeittauharrastajat nousivat yhdeksi aktiivisimmista osallistujaryhmistä. Skeittaajien ja kaupungin välille syntyi prosessissa paikallista kumppanuutta, mikä jatkoi skeittaajien osallistumisen ketjua yli osallistuvan budjetoinnin 'virallisen' osallistumisen prosessin voittaneiden skeittausideoiden käytännön toteutukseen asti. Avaan esityksessä osallistuvaa budjetointia yhteiskehittämisen muotona, joka tarjosi osallistumisen väylän skeittaajille, yhdelle kaupunkikehityksen marginaaliryhmälle, jonka toiminta ja läsnäolo kaupunkitilassa herättää usein vahvoja tunteita.

4.10.2 Sosiaalinen kestävyys vähenevän ja ikääntyvän väestön maaseutualueilla – osallistavan toimintatutkimuksen avaamia näköaloja

Mari Kattilakoski, Itä-Suomen yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos, mari.kattilakoski@uef.fi

Käsitykset hyvinvoinnista ja elinvoimasta sekä näihin kytkeytyvistä tietotarpeista ovat murroksessa. Käsityksiä haastaa uudistamaan ennen kaikkea tarpeet ekologisen, taloudellisen ja sosiaalisen kestävyden yhteensovittamiseen. Maaseutukontekstissa uusia näköaloja haastaa etsimään erityisesti väestökehityksen muutokset. Älykkään sopeutumisen (Smart Shrinking) lähestymistapa tarjoaa perinteistä talous- ja väestökasvukeskeistä ajattelua laajempia näköaloja väestön hyvinvoinnin ja alueiden elinvoiman tarkasteluun.

Esitykseni pohjautuu KestäväMaaseutu -tutkimusaineiston alustavaan analyysiin. Osallistavaan toimintatutkimukseen pohjaavaa tutkimusta on toteutettu viidessä kunnassa eri puolilla Suomea. Kuten lukuisten muiden, myös tutkimuskuntien haasteena on ikääntyvä ja vähenevä väestö. Osallistava toimintatutkimus avaa yhteisöllisesti määrittyviä näkökulmia hyvästä elämästä ja elinympäristöstä, ja näiden yhteyksistä suhteessa sosiaaliseen kestävyys ja kestävä hyvinvoinnin teoriaan. Pyrin esitykselläni avaamaan keskustelua maaseutuyhteisöjen osallisuudesta hyvän elämän määrittelyyn.

4.10.3 Lähiöt 2020 -luvulla kenttäkurssin antia kaupunkien sosiaalisen kestävyys ja osallisuuden tarkasteluun

Elena Sutela (väitöskirjatutkija, Turun yliopisto) & Sampo Ruoppila (tutkimusjohtaja, Turun yliopisto)

Yliopistojen "kolmas tehtävä" edellyttää korkeakouluyhteisöltä yhteiskunnallista osallistumista. Myös opiskelijat voivat olla mukana toteuttamassa tätä tehtävää. Korkeakoulut voivat kannustaa opiskelijoita tähän esimerkiksi järjestämällä opetusta, jossa opiskelijat soveltavat teoreettista tietoa yhteiskunnallisesti relevanttien kysymysten tarkasteluun käytännönläheisessä kontekstissa. Tavoitteena on usein myös vastavuoroinen tiedontuotanto ja toiminnallisuus. Tällainen lähestymistapa opetukseen on suomalaisissa yliopistoissa usein yksittäisten tutkimushankkeiden ja innokkaiden tutkijoiden aktiivisuuden varassa. Tutkimushankkeessa Communities and Students together (CaST) tutkimme tällaisia osallistuvan tai käytännönläheisen oppimisen muotoja eri Euroopan maissa. Turun yliopiston osuudessa sovelletaan tätä viitekehystä kaupunkitutkimukseen järjestämällä lähiötutkimuksen kenttäkurssin. Lähiöt 2020 luvulla -kurssilla opiskelijat perehtyvät monipuolisesti lähiöiden tutkimukseen, ja

toteuttavat käytännönläheisen ryhmätyön. Toissā tarkastellaan kahta turkulaista lähiötä, ja niiden aiheet käsittelevät muun muassa yhdessä tekemistä, saavutettavuutta, suhdetta kunnallispolitiikkaan, alueidentiteettejä ja aluekehittämiseen liittyviä osallisuusprosesseja. Kysymme esimerkiksi, keiden ääni osallisuusprosesseissa kuuluu, millaista yhteistoimintaa alueilla on tai haluttaisiin lisää tai miten eri asukkaat käyttävät kaupunkitilaa. Monitieteisen työskentelyn ja teoreettisen tiedon soveltamisen lisäksi opiskelijat harjoittelevat aineiston keräämistä asukkaiden ja alueilla vaikuttavien keskeisten toimijoiden kanssa. Lisäksi he harjoittelevat yleistajuista tutkimusviestintää tuottamalla ryhmätyöstään julkisen raportin. Tässä esityksessä kuvaamme kurssin toteuttamista ja siihen liittyviä edellytyksiä sekä pohdimme, mitä tarjottavaa tämän tyyppisellä kehityksellä kaupunkitutkimukselle ja sosiaalisen kestävyuden edistämislle.

4.10.4 Yhteistoiminnallinen kaupunkisuunnittelu – väitöskirjan yhteenvedon esittelyä

Jonas Sjöblom Tampereen yliopisto, jonas.sjoblom@tuni.fi

Esittelen artikkelimuotoisen väitöskirjani yhteenvedon analyysiä. Tutkin väitöskirjassani kansalaisten ja viranhaltijoiden välisen yhteistoiminnan mahdollisuuksia ja esteitä suomalaisessa kaupunkisuunnittelussa. Olen tutkinut osallistumiskäytäntöjä Helsingissä ja Tampereella. Tapaustutkimusteni kohteina ovat osallistuminen sähköisissä kanavissa ja sosiaalisessa mediassa, suunnittelukilpailun yhteydessä sekä asuinalueen täydennysrakentamisessa.

4.10.5 Asukkaiden ja työntekijöiden suhteellinen toimijuus eriarvoisuutta purkavassa asumisen muutostyössä

Jenni Mäki (jenni.l.maki@tuni.fi), Rosa Karjalainen (rosa.karjalainen@tuni.fi), Kirsi Juhila (kirsi.juhila@tuni.fi) & Suvi Raitakari (suvi.raitakari@tuni.fi)

Pura-tutkimushankkeessa seurataan purettavan asuinalueen muutosprosessia tilanteessa, jossa lähes puolet purettavan alueen asukkaista on elämäntilanteensa johdosta ollut aikuissosiaalityön asiakkuudessa. Purkupäätöksen myötä asunnot piti saada asukkaista tyhjiksi melko lyhyessä ajassa. Lukuisat eri alojen toimijat tekivät pikaisella aikataululla kriisityöhön verrattavissa olevaa lähityötä asukkaiden kanssa ja työtä tehtiin keskellä koronapandemian rajoitustoimia. Toimijoiden yhteinen tavoite oli löytää kaikille asukkaille määräaikaan mennessä heidän tarpeitaan vastaava asumismuoto. Tavoitteeseen päästiin yllättävänkin hyvin. Työntekijähaastattelujen mukaan se edellytti poikkeuksellisella tavalla asiakkaan arkeen jalkautumista, siihen liittyvien haavoittavien tekijöiden ymmärtämistä ja hyväksymistä. Yhteiseen tavoitteeseen pääsemiseksi sekä asukkaiden osallisuuden vahvistamiseksi tehtiin käytännönläheisiä, yksilöllisiä ratkaisuja, esimerkiksi asukkaiden tavaroita pakkaamalla ja kuljettamalla heitä asunonäyttöihin: työmenetelmiä voidaan kuvata kannatteleviksi ja sosiaalisia haittoja vähentäviksi, sekä eriarvoisuutta purkaviksi.

Sosiaalityön tavoite on auttaa erityisen tuen tarpeessa olevia ihmisiä, joilla on erilaisia sosiaalisia, taloudellisia ja/tai somaattisia haasteita elämässään. Ns. ideaalitapauksessa sosiaalityön prosessi on yksittäisen asiakkaan kohdalta ohi silloin, kun asiakassuunnitelman mukaiset tavoitteet ovat täyttyneet. Moni työntekijä on Pura-tutkimuksen haastatteluissa esittänyt huolensa siitä, saavatko asiakkaat tarvitsemaansa tukea kuvatus kriisitilanteen jälkeen, jatkossa uudessa asunnossaan. On osin epäselvää, kuka asukkaiden palveluista jatkossa vastaa tai kenen vastuulla on tavoittaa ja tukea asiakasta, ellei hän kykene itsenäisesti hakemaan palveluja.

Esitysaineisto muodostuu alueen asukkaiden kanssa työskennelleiden työntekijöiden haastattelujen analyysistä. Esityksessä tarkastellaan sosiaalisesti kestäväen työn toteuttamisen mahdollisuuksia asukkaiden parissa tehdyn *asumissosiaalisen muutostyön* kautta. Työotteen sisältöjä tarkastellaan *suhteellisen toimijuuden* käsitteen avulla

4.10.6 Yhteisöt ja affektiiviset orientaatiot kaupunkiympäristöjen kohtaamisissa – kohti arjen kokemusten monitieteistä ymmärrystä

Hanna-Leena Ristimäki & Eeva Puumala Tampereen yliopisto

Tässä tutkimuksessa kartoitamme arkisia rauhan ja konfliktin muotoja yhä monimuotoisemmissa kaupunkiympäristöissä. Tarkastelemme, miten ihmiset orientoituvat monimuotoisuuteen ja tulkitsevat sitä kaupunkiympäristöjen erilaisissa kohtaamisissa. Tutkimus on osa Tampereen yliopiston Emergent-Community-hanketta, jossa lähestymme sosiaalista kestävyyttä osallisuuden ja kuulumisen näkökulmista. Olemme kiinnostuneita arkikokemuksista, affektiivisista ja poliittisista orientaatioista sekä eri osapuolille muodostuvista toimintamahdollisuuksista. Tutkimuksemme keskittyy kaupunkilaisten rinnakkaiselon, ristiriitojen sekä erimielisyyden teemoihin: miten ihmiset neuvottelevat erimielisyydestä, käsittelevät konflikteja ja rakentavat suhteita toisiinsa?

Tutkimme yhteisösuhteita Suomessa, Ruotsissa ja Ranskassa. Kuvaamme kaupunkiympäristöjen yhteisösuhteita sekä ihmisten osallisuuden ja kuulumisen kokemuksia etnografisten menetelmien, etnometodologian ja visuaalisten taiteiden avulla. Osallistumme ja taltioimme arkisia kohtaamisia, havainnoimme naapurustojen ja kaupunkitilojen sattumanvaraisia vuorovaikutustilanteita ja rutiininomaisia käytäntöjä sekä piirrämme ääriiviapiirroksia näistä tilanteista. Kenttähavaintojemme pohjalta rakennamme virtuaaliodellisuusympäristöjä, joiden tarkoituksena on auttaa selvittämään, minkälaisia merkityksiä affektiivisille orientaatioille, poliittisille suhteille ja arkikokemuksille annetaan ja mitä ne voivat tarkoittaa sosiaalisen kestävyuden kannalta. Tutkimuksemme tavoitteena on tuottaa tietoa, jota olisi mahdollista hyödyntää toimivien väestösuhteiden edistämisessä.

4.10.7 Sosiaalinen kestävyys, osallisuus ja sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus

Lauri Lahikainen Tampereen yliopisto lauri.lahikainen@tuni.fi

Sosiaalisen kestävyuden keskusteluissa sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus on harvoin esillä, vaikka oikeudenmukaisuus on keskeinen käsite sosiaalisesta kestävyydestä puhuttaessa, ja jo sana ”kestävyys” tuntuisi viittaavan myös jatkuvuuteen sukupolvien yli. Ekologista kestävyyttä tarkasteltaessa sen sijaan mainitaan usein sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus, mutta varsin abstraktisti ja olettaen, että tiedämme, mistä on kysymys. Filosofisessa keskustelussa sukupolvien välisestä oikeudenmukaisuudesta puolestaan puuttuvat usein sosiaalisen kestävyuden keskustelujen olennaiset ulottuvuudet: ymmärrys yhteisöjen ominaispiirteistä ja yhteisön jäsenten arjesta sekä osallisuuden korostaminen.

Tarkastelen tässä esitelmässä Avner deShalit (1994) teoriaa transgeneraationaalista kommunitarismista lupaavana avauksena sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden ja sosiaalisen kestävyuden yhdistämiseen. Empiirisenä esimerkkinä ja samalla normatiivisen teorian koetinkivenä käytän suomalaisten kuntien pyrkimyksiä tehdä sosiaalisesti kestävää ekologista siirtymää. DeShalit mukaan yksi tärkeä, joskaan ei ainoa, syy välittää tulevista sukupolvista on se, että olemme heidän kanssaan jäseniä samassa yhteisössä ja jaamme jollain olennaisella tavalla saman käsityksen oikeudenmukaisuudesta. Tämä käsitys ei ole ennalta annettu, vaan siitä kamppaillaan tai sitä rakennetaan demokraattisen keskustelun keinoin. Myös meidän omat projektimme ovat riippuvaisia siitä, että muut yhteisön jäsenet nyt ja tulevaisuudessa kokevat ne arvokkaiksi (Scheffler 2020). Kiperät kysymykset jaetusta yhteisöstä, osallisuudesta sekä projektien jatkuvuudesta ovat kaikki läsnä myös kuntien kestävyysmurroksessa. Transgeneraationaalisen kommunitarismin teoria voisi parhaimmillaan tuoda tähän työhön konkreettisen tavan katsoa kauemmas tulevaisuuteen, varsinkin kun yhtenä kuntien ongelmana on kestävyys-

työn lyhytjäteisyys ja projektimaisuus. Toisaalta kuntien tarkastelu tuo esille yhden olennaisen elementin, joka transgeneraationaalista kommunitarismista puuttuu: infrastruktuurien merkitys on yhteisön rakenteen, arjen, osallisuuden ja demokraattisen keskustelun kannalta olennainen, jopa konstitutiivinen.

DeShalit, Avner (1994). *Why Posterity Matters*. Routledge.

Scheffler, Samuel (2020). *Why Worry about Future Generations*. Oxford University Press.

4.11. Hoivan pimeä puoli

to 28.10. klo 14:30 – 17:30

pe 29.10 klo 09:00-11:00

Zoom Meeting id: <https://utu.zoom.us/j/66476013309>

Koordinaattorit:

Tiina Sihto, YTT, tutkijatohtori, Ikääntymisen ja hoivan tutkimuksen huippuyksikkö (CoE AgeCare, Suomen Akatemia, 2018-2025), Jyväskylän yliopisto tiina.sihito@ju.fi

Paula Vasara, YTT, tutkijatohtori, Ikääntymisen ja hoivan tutkimuksen huippuyksikkö (CoE AgeCare, Suomen Akatemia, 2018-2025), Jyväskylän yliopisto paula.vasara@ju.fi

Aikataulu:

Torstai (3)

- Maija Mänttari-van der Kuip: *Moraalisen ahdingon kokemukset lastensuojelutyössä*
- Anna Leppo: *Turha kärsimys. Päihteisiin liittyvät institutionaaliset ongelmatilanteet eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisuissa*
- Olli Karsio, Hanna-Kaisa Hoppania, Lena Näre, Tiina Vaittinen, Minna Zechner: *Hoivan finansialisaatio*

Perjantai (3)

- Tiina Sihto & Kirsi Hokkila: *Vanhemman hoivaaminen entisten nuorten hoivaajien muistelukertomuksissa*
- Liina Sointu: *Varjoista valoon? Omaishoitajien toimijuus väkivallan määrittelyssä puuttomista vaativaksi ongelmaksi omaishoidon yhteydessä*
- Vasara Paula: *Paikoillaan vanhenemisen varjopuolella*

4.11.1 Moraalisen ahdingon kokemukset lastensuojelutyössä

Maija Mänttari-van der Kuip

Lastensuojelu on luonteensa vuoksi työtä, jossa eettisen kuormituksen riski on korkea. Työn haastava luonne ei kuitenkaan selitä kaikkea työntekijöiden kokemaa eettistä kuormitusta, vaan osa siitä paikantuu työn rakenteisiin. Tällaista työn institutionaaliseen ja organisatoriseen toimintaympäristöön kytkeytyvää eettistä kuormitusta on kutsuttu tutkimuksessa moraaliseksi ahdingoksi. Sillä tarkoitetaan työntekijälle kielteisiä tuntemuksia aiheuttavaa kokemusta oman moraalisen toimijuuden rajoittuneisuudesta. Työntekijä siis tietää, mikä olisi hyvä tai oikea tapa toimia, muttei koe voivansa toimia näin, tai hän joutuu toimimaan tavalla, joka on vastoin hänen näkemystään.

Tässä esityksessä tarkastellaan näitä hoivatyössä varsin yleisiä moraalisen ahdingon kokemuksia lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta. Tavoitteena on kuvata, millaista moraalinen ahdinko on, miten se ilmenee ja millaisiin organisatorisiin tekijöihin se kytkeytyy lastensuojelutyössä. Lastensuojelulla tarkoitetaan väljästi niin lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelutyötä kuin lasten ja perheiden kanssa tehtävää ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä. Vaikka lastensuojelutyötä ei kovinkaan usein tarkastella hoivatyön viitekehyksessä, on lastensuojelutyössä ja sen käytänteissä elementtejä, jotka ovat ymmärrettävissä hoivaksi ja huolenpidoksi. Kiinnostavaa onkin, mitä nämä moraalista ahdinkoa tuottavat lastensuojelutyön organisatoriset tekijät tarkoittavat lastensuojelutyön hoivaavan ulottuvuuden ja huolenpitosuhteen kannalta.

Esityksessä avataan moraalisen ahdingon käsitettä sekä esitellään alustavia tutkimustuloksia lastensuojelutyötä tekevien sosiaalityöntekijöiden moraalisen ahdingon kokemuksista. Esityksen empiiriset tarkastelut pohjautuvat tutkimusaineistoon, joka muodostuu lastensuojelutyötä tehneiden tai tekevien sosiaalityöntekijöiden teemahaastatteluista sekä kyselytutkimuksen avovastauksista. Tämän aineiston tarkastelu teoriaohjaavan sisällön analyysin keinoin avaa kiinnostavan näköalapaikan yhteen lastensuojelutyön pimeistä puolista, moraalisen ahdingon kokemuksiin. Vaikka nämä kokemukset ovat uhka työntekijöiden hyvinvoinnille, ne voivat myös näyttää tietä pimeältä puolelta kohti valoa tehdessään näkyväksi eettisesti ongelmallisia käytäntöjä sekä rakenteita. Niiden tunnistaminen ja haastaminen voi olla avain myönteiseen muutokseen.

4.11.2 Turha kärsimys. Päihteisiin liittyvät institutionaaliset ongelmatilanteet eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisuissa

Riikka Perälä & Anna Leppo

Esityksessämme tarkastellaan institutionaalisia ongelmatilanteita, joita päihdeongelmista kärsivät ihmiset kohtaavat erilaisissa yhteiskunnallisissa instituutioissa. Aineistona ovat eduskunnan oikeusasiamiehen (EOA) verkkosivuilta kerätty ratkaisut ja tarkastuskertomukset (N=58), joiden aiheena on ollut päihteiden käyttöön liittyvä ongelmatilanne jossakin yhteiskunnallisessa instituutioissa, kuten sosiaali- tai terveydenhuollon palveluissa. Laadullinen aineisto on analysoitu sisällönanalyysin avulla.

Päihteiden käyttöön ja varsinkin päihdeongelmiin liittyy paljon yksilöllistä ja yhteiskunnallista haittaa, kärsimystä ja huono-osaisuutta. Kysymme, millainen rooli yhteiskunnan instituutioilla – joiden julklausuttu tarkoitus on yleensä vähentää kärsimystä – on kärsimyksen tuottamisessa ja ylläpitämisessä. Teoreettisena työkaluna hyödynnämme antropologi Philippe Bourgoisin turhan kärsimyksen käsitettä. Empiirisessä analyysissämme nousi esiin seuraavia turhaa kärsimystä tuottavia ongelmatilanteita: 1) ongelmat ja esteet päihdehoitoon tai muun avun piiriin pääsyssä, 2) ongelmat palveluiden laadussa sekä 3) ongelmat perusoikeuksien toteutumisessa. Analyysimme näyttää, että kaikki nämä instituutioiden toiminnasta ja ratkaisuista johtuvat tekijät asettivat aineistossamme esiintyvät päihteitä käyttävät ihmiset haavoittuvaisempaan asemaan ja lisäsivät useissa tapauksissa tulkintamme mukaan heidän kärsimystään. Hälyttävänä tuloksena voi pitää sitä, että ongelmia esiintyi väestöryhmien piirissä, joiden asema yhteiskunnassa on jo lähtökohtaisesti erittäin haavoittuvainen. Heitä edustivat aineistossa lastensuojelun asiakkaat, asunnottomat ihmiset, vangit ja psykiatrian asiakkaat.

Avainsanat: päihdeongelmat, institutionaaliset ongelmatilanteet, turha kärsimys, sosiaali- ja terveyspalvelut

Battles over birth -hanke (Koneen säätiö)

Rikostaustaiset naiset ja palvelujärjestelmän kynnykset -hanke (Alkoholitutkimussäätiö)

4.11.3 Hoivan finansialisaatio

Olli Karsio, Hanna-Kaisa Hoppania, Lena Näre, Tiina Vaittinen, Minna Zechner

Kansainvälisessä omistuksessa olevat suuryritykset ovat laajentaneet toimintaansa aggressiivisesti hyvinvointivaltion hoivapalveluihin ja tuottavat ulkoistetusta pitkäaikaishoivasta merkittävän osan Suomessa. Kansainvälisten yritysten osallistuminen julkisesti rahoitetun hoivan tuottamiseen on merkinnyt hoivan finansialisoitumista. Hoivan finansialisaatio on toistaiseksi Suomessa lähes tunnistamaton ilmiö, mutta sen vaikutukset näkyvät jo hoivapalveluissa. Markkinoistamisen seurauksena hoiva tuotetettiin markkinoille ensin ostettavissa ja myytävissä olevaksi tuotteeksi, kaupankäynnin kohteeksi. Globaalit markkinat ovat osoittaneet, että kun palvelulle tai tuotteelle luodaan markkinat, suuret yritykset ja ennen kaikkea rahoitusmarkkinoilla liikkuva pääoma kiinnostuvat uusista mahdollisuuksista tehdä voittoa ja kasvattaa näin pääomaa. Näin on käynyt myös hoivalle.

Kansainväliset hoivayritykset toimivat erilaisella logiikalla kuin paikalliset, pienet hoivayritykset. Voittoa ei tavoitella vain myymällä palveluita kalliimmalla kuin millä ne tuotetaan. Voittoa ja arvonnousua tavoitellaan myös finanssimarkkinoiden keinoin. Yrityksen ja sen osakkeiden arvon nostaminen, yrityskonsernin sisäiset lainajärjestelyt ja ihmisten arkipäivän valintoihin vaikuttaminen ovat keinoja, joilla hoivaa finansialisoidaan.

Kysymme, mitä hoivan finansialisaatio tarkoittaa ja miltä se näyttää Suomessa. Hoivan finansialisaation käsitteen määrittelyssä tukeudumme Natascha van der Zwanin jäsenyykseen finansialisaatiosta sekä niihin harvoin brittitutkimuksiin, joita on tehty erityisesti hoivan finansialisaatiosta. Suomalaisen vanhushoivan finansialisaatiota tutkimme käyttäen empiirisinä esimerkkeinä suurimpien Suomessa toimivien hoivayritysten (Attendo, Esperio, Mehiläinen) sekä kiinteistöjä sote-toimijoille vuokraavan REIT-yhtiön, Hoivatilat Oyj:n toiminnan ja omistusten kehitystä. Tarkastelu keskittyy erityisesti asumisen sisältäviin vanhushoivapalveluihin, koska kiinteistöt liittyvät oleellisella tavalla hoivan finansialisaatioon.

4.11.4 Vanhemman hoivaaminen entisten nuorten hoivaajien muistelukertomuksissa

Tiina Sihto & Kirsi Hokkila

Tarkastelemme työryhmäesityksessämme jo aikuistuneiden lasten kokemuksia päihdeongelmaisten tai mielenterveyden häiriöistä kärsineiden vanhempiensa hoivaajina. Tarkastelemme näiden entisten nuorten hoivaajien (*former young carers*) kokemuksia hoivan teoreettista viitekehystä käyttäen sekä peilaten analyysiamme aihetta koskevaan kansainväliseen tutkimukseen. Kysymme, millaisiksi kokemukset oman vanhemman hoivaamisesta rakentuvat entisten nuorten hoivaajien muistelukertomuksissa? Miten erilaiset hoivan elementit näyttäytyvät näissä kertomuksissa, ja millaisena entiset nuoret hoivaajat näkevät hoivaamisen vaikutuksen myöhemmässä elämänsäkulussaan?

Aineistonamme toimivat *Sairaana ihana lapsuus* -kirjaprojektia varten vuonna 2021 kerätyt haastattelut. Projektia varten on haastateltu henkilöitä, jotka ovat lapsuudessaan ja nuoruudessaan kantaneet vastuuta vanhemmasta, joka on kärsinyt päihdeongelmasta tai mielenterveyden häiriöstä. Haastattelut ovat iältään 20–60-vuotiaita. Analysoitavia haastatteluja on yhteensä 10.

Ymmärrämme alaikäisten lasten vanhemmilleen antaman hoivan itsessään ilmiöksi, joka usein ilmentää hoivan pimeää puolta. Hoivaan liittyvät aina myös kysymykset vallasta ja vallan epätasapainosta. Nämä kysymykset tulevat erityisen näkyväksi hoivasuhteessa, jossa alaikäinen hoivaa sairasta vanhempaansa. Alaikäisen lapsen ja sairaan vanhemman välisestä hoivasuhteesta kutoutuukin usein monimutkainen ja ristiriitainen hoivan, riippuvuuden ja vallan kietoutuma.

Aiempi tutkimus on osoittanut, että lapset ja nuoret ovat lojaaleja sairastunutta vanhempaansa kohtaan – näin myös sellaisissa tapauksissa, joissa vanhemman sairaus on aiheuttanut merkittäviä puutteita ja ongelmia lapsen elämään. Myös alustavien havaintojemme pohjalta entisten nuorten hoivaajien haastattelupuheessa korostuvat hoivan ja suojelun sekä vanhemman tarpeiden ensisijaistamisen elementit – myös niissä tapauksissa, joissa haastateltavien kuvauksissa ovat läsnä myös äärimmäiset, hoivalle käännteiset kokemukset, kuten väkivalta ja kaltoinkohtelu.

4.11.5 Varjoista valoon? Omaishoitajien toimijuus väkivallan määrittelyssä puuttumista vaativaksi ongelmaksi omaishoidon yhteydessä

Liina Sointu

Väkivalta omaishoidossa on tabu, josta on pitkään vaiettu niin julkisessa hoivapolitiikassa kuin hoivan tutkimuksessa. Viime vuosina kuitenkin kolmannen sektorin toimijat, myös omaishoitajien omat yhdistykset, ovat alkaneet tehdä ehkäisevää väkivaltatyötä nostaen aihetta niin omaishoitajien ja ammattilaisten tietoisuuteen kuin julkiseen keskusteluunkin. On kiinnostavaa, että ehkäisevän väkivaltatyön kohteena on ollut myös ja erityisesti tabuista kaikkein vaietuin: omaishoitajan hoivan tarvitsijaan kohdistama väkivalta, sen riski ja uhka.

Esitykseni keskiössä on omaishoitajien toimijuus väkivallan määrittelyssä puuttumista vaativaksi sosiaalisesti ongelmaksi omaishoidon yhteydessä. Lähestyn kysymystä kahdesta suunnasta. Pohdin ensin näkin, kuinka omaishoitajien kollektiivisena toimijana on tullut mahdolliseksi tarttua tähän vaiettuun ilmiöön. Kytkien pohdintani terapeuttisen kulttuurin tutkimukseen esitän alustavasti, että terapeuttisten käytäntöjen ja puhetapojen yleistyminen osana hyvinvoinnin yhteiskunnallista hallintaa on osaltaan voinut mahdollistaa tabuluonteiseen aiheeseen tarttumisen. Toiseksi tuon esiin omaishoitajien arkista toimijuutta heidän pohtiessaan haastatteluissa kokemuksiaan oman arjen uhkaavista tilanteista ja tunteista. Aineistona käytän puolison, iäkkään vanhemman tai erityislapsen omaishoitajien haastatteluja, joita on yhteensä kahdeksan.

Hoivatutkimuksen, sukupuolistuneen väkivallan tutkimuksen ja terapeuttisen kulttuurin tutkimuksen risteyskohtaan paikantuvista teoreettisista lähtökohdista käsin tulkitsem, että ehkäisevän väkivaltatyön ja omasta arjestaan kertomisen kautta omaishoitajat ottavat merkittäväällä tavalla osaa yhteiskunnallisiin neuvotteluihin väkivallasta. He osallistuvat sen määrittämiseen, millainen toiminta suhteessa toiseen ihmiseen omaishoitotilanteessa on toivottavaa, hyväksyttävää tai puuttumista vaativaa. Kipeän ja arkaluonteisen aiheen käsitteleminen omaishoidon yhteydessä on yhteiskunnallisesti merkittävää, sillä julkinen, valtion ja kuntien hoivapolitiikka on pitkään sivuttanut aiheen.

4.11.6 Paikoillaan vanhenemisen varjopuolella

Vasara Paula

Omassa kodissa vanhenemista markkinoidaan hyvänä, iäkkään oikeuksia ja toiveita kunnioittavana ratkaisuna. Sitä se monen iäkkään kokemuksen pohjalta onkin, ja myös yhteiskunnan tuki omassa kodissa asumisen jatkamiselle koetaan laajalti legitiimiksi politiikaksi pohjoismaisen universalismin hengessä. Tästä huolimatta yhä vahvemmin on alettu korostaa myös yksilön omaa vastuuta ja varautumista vanhuuden varalle. Julkisten palvelujen aukkoja paikkaavat niin läheiset kuin markkinat niillä, joilla on tahtoa, taitoa ja resursseja valjastaa näitä käyttöönsä. Kuitenkin jo nyt voidaan nähdä, että

tämä yksipuolinen paikoillaan vanhenemisen politiikka ja julkisten palvelujen yhä tiukempi kohdistuminen vain niitä eniten tarvitseville sysää yhteiskunnan notkelmiin ja varjoihin yhä enemmän niitä, joiden resurssit kantaa itse vastuuta tukiverkon rakentamisesta ovat heikkommat.

Tässä esityksessä tarkastellaan kotia hoivan, huolenpidon ja hyvän vanhenemisen kokemuksen paikkana. Kahdentoista etsivän vanhustyön asiakkaiden haastattelukertomusten avulla tarkastellaan sitä, millaisia kokemuksia marginaalisemmissa ja potentiaalisesti haavoittuvammissa asemissa olevilla liittyy nykyisiin hoivapolitiittisiin linjauksiin ja paikoillaan vanhenemisen politiikkaan. Näitä kokemuksia peilataan julkiseen mallikertomukseen pitkäaikaisen kodin merkityksellisyydestä huolenpidon ja hyvän vanhenemisen paikkana.

Alustavat tulokset viittaavat siihen, että hyvinvoinnin ja huolenpidon yksipuolinen kiinnittäminen kotiin ei näytä tuottavan hyviä lopputulemia niille, joiden tuen tarve on fyysisiä perustarpeita laaja-alaisempi ja monimutkaisempi. Nykyisessä tilanteessa, missä julkisten palvelujen osuudeksi jää lähinnä huolehtia vain fyysisistä perustarpeista ja sairauksien hoidosta, psyykkiset ja sosiaaliset tarpeet jäävät joko tyydyttymättä tai muiden tahojen huolehdittavaksi. Tämä tarkoittaa usein niiden jäämistä joko kokonaan tai osittain vaille huomiota niillä, joiden resurssit ja voimavarat ovat syystä tai toisesta vähäisempiä eivätkä riitä siihen, että lisätukea eri elämänalueille kyetään hankkimaan omatoimisesti. Haastattelut piirtävät karua kuvaa siitä, miten kodista voi tiivistyä pelkkä säilö ja elämästä pelkkää odottamista tilanteessa, jossa soveliaaksi, riittäväksi ja oikea-aikaiseksi koettua huolenpitoa ei koeta olevan tarjolla.

4.12. Työ, perhe ja hyvinvointi

to 28.10. klo 14:30 – 17:30

Zoom Meeting id: <https://utu.zoom.us/j/63356581161>

Koordinaattorit:

Milla Salin, VTT, yliopistonlehtori, Turun yliopisto milla.salin@utu.fi

Minna Ylikännö, dosentti, erityisasiantuntija, Työ- ja elinkeinoministeriö minna.ylikanno@tem.fi

Aikataulu:

To 28.10.2021

klo 14.30-14.40 Tervetuloa työryhmään

klo 14.40-15.10 Muutoksia ja jatkuvuutta – Pienten lasten vanhempien työnjaon käytännöt ja koronapandemia kriittisenä hetkenä?

Johanna Närvi, THL; Petteri Eerola, Jyväskylän yliopisto; Johanna Lammi-Taskula, THL & Johanna Terävä, Jyväskylän yliopisto

klo 15.10-15.40 Laadullinen tutkimus työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen näkökulmasta

käy-

Anna Vatanen & Mirka Rauniomaa, Oulun yliopisto

klo 15.40-16.10 Kotona töissä - mistä resurssit työn ja muun elämän yhteensovittamiseen etätyössä?

klo 16.10-16.25 Tauko

klo 16.25-16.55 Basic income and women – results from the Finnish basic income experiment
Olli Kangas, Turun yliopisto & Minna Ylikännö, Työ- ja elinkeinoministeriö

klo 16.55-17.25 Äidit ja isät etätyössä – vaikuttaako nuorimman kotona asuvan lapsen
ikä työhyvinvointiin, työstä suoriutumiseen ja työn ja muun elämän
teensovitukseen? yh-
Liisa Mäkelä & Samu Kemppinen, Vaasan yliopisto

klo 17.25-17.30 Loppusanat

4.12.1 Muutoksia ja jatkuvuutta – Pienten lasten vanhempien työn- jaon käytännöt ja koronapandemia kriittisenä hetkenä?

Johanna Närvi (THL), Petteri Eerola (Jyväskylän yliopisto), Johanna Lammi-Taskula (THL) & Johanna Terävä (Jyväskylän yliopisto)

Ensimmäisen lapsen syntymä on parisuhteessa ”kriittinen hetki” (Neale ym. 2012), jonka myötä aiemmin tasainenkin työnjako puolisoitten välillä usein muuttuu epätasaisemmaksi. Kotityö- ja lastenhoitovastuu sekä erityisesti metatyö painottuvat äideille, vaikka isät ovat vuosikymmenten kuluessa lisänneet etenkin lasten kanssa viettämäänsä aikaa. Työnjakoon vaikuttavat muun muassa vanhempien työtilanteet sekä sukupuolistuneet käsitykset vanhemmuudesta. Kun äidit käyttävät valtaosan pitkistä perhevapaista, vanhemmille muodostuu hoivan käytäntöjä, joita on usein vaikea myöhemmin muuttaa. Toisaalta esimerkiksi vanhemman työhön paluu ja toisen vanhemman perhevapaa tai uuden lapsen syntymä voivat olla kriittisiä hetkiä, jolloin joudutaan neuvottelemaan uudelleenlaisesta työnjaosta. Myös koronapandemian on arveltu voivan muuttaa vanhempien työnjakoa, mutta tutkimustulokset ovat osoittaneet sukupuolten tasa-arvon kannalta eri suuntaisia vaikutuksia.

Tässä tutkimuksessa tarkastelemme sitä, miten pienten lasten vanhemmat jakavat lapsen ja kotitöihin liittyviä vastuita, millaisia muutoksia vastuissa tapahtuu lapsen varhaisvuosina ja millaisia tekijöitä muutosten taustalla on. Kiinnitämme huomiota erilaisiin ”kriittisiin hetkiin”, yhtenä niistä koronapandemian mahdollisiin seurauksiin työnjaossa. Aineistona käytämme pitkittäishaastatteluaineistoa, jossa samoja vanhempia haastateltiin kolmesti: ennen koronapandemiaa (lapsi alle 2- ja 4-vuotias) sekä koronapandemian ”toisen aallon” aikana (lapsi 5-vuotias). Perheitä aineistossa on 29 ja haastatteluja kaikkiaan 87. Haastattelut tehtiin osana STN:n rahoittamaa CHILDCARE-tutkimushanketta.

Aineiston analyysi on käynnissä. Alustavat tulokset viittaavat siihen, että koronakriisin alkuvaiheessa joissakin perheissä tapahtui väliaikaisia muutoksia sukupuolistuneessa työnjaossa mutta pidemmällä aikavälillä vanhempien työnjaon käytännöissä korostuu jatkuvuus. Käytännöissä voi silti tapahtua vanhemmuuteen liittyvien vastuiden osa-alueilla erisuuntaisia ja -asteisia muutoksia, joiden taustalla on lukuisia perhetilanteeseen, työmarkkinoihin tai esimerkiksi terveydentilaan kytkeytyviä tekijöitä. Nämä ”kriittiset hetket” voivat johtaa uusiin neuvotteluihin vanhempien työnjaosta.

4.12.2 Laadullinen tutkimus työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen käytänteistä

Anna Vatanen & Mirka Rauniomaa (Oulun yliopisto)

Kerromme esityksessä suunnittelemastamme laadullisen tutkimuksen hankkeesta, jonka tarkoitus on valottaa työ- ja perhe-elämän yhdistämisen konkreettisia käytänteitä suomalaisissa lapsiperheissä. Tutkimus kohdistuu perheen arkipäivien rakentumiseen ja analysoi erilaisia toimintoja ja niiden välisiä siirtymiä. Olemme kiinnostuneita mm. siitä, millaisilla tavoilla erityisesti perheen vanhemmat toimivat perheen arkisessa pyörytyksessä ja millaisia keinoja he käyttävät erityisesti työn ja vapaa-ajan siirtymä- ja nivelvaiheissa. Siirtymävaiheiden suuri merkitys sosiaalisen toiminnan kannalta on osoitettu monissa vuorovaikutustutkimuksissa (esim. Goodwin & Čekaitė 2018, Keisanen, Rauniomaa & Siitonen 2017).

Tutkimuksen aineisto koostuu videokameroilla tallennetuista autenttisen perhe-elämän vuorovaikutustilanteista. Aiempina vuosina olemme keränneet aineistoa perheistä, joissa toinen vanhemmista käy töissä ja toinen hoitaa lapsia kotona. Lisäksi pandemia-aikana olemme keränneet pilottiaineiston perheestä, jossa työssäkäyvä vanhempi tekee etätöitä kotona. Tutkituissa perheissä on vähintään kaksi lasta, joista yksi on vauvaikäinen. Tarkastelemme aineistoa multimodaalisen keskusteluanalyysin menetelmin (Sidnell & Stivers 2013): näin pääsemme pureutumaan vuorovaikutustilanteen osallistujien käyttämiin hienovaraisiin kielellisiin ja kehollisiin käytänteisiin sekä sosiaalisen toiminnan rakentumiseen hetki hetkeltä ja vuoro vuorolta.

Videotallennettujen vuorovaikutustilanteiden yksityiskohtainen tarkastelu paljastaa perheissä esiintyviä ja käytettyjä moninaisia tekemisen ja toimimisen tapoja. Tarkoituksena on myös selvittää, millaiset keinot ovat perheiden näkökulmasta erityisen toimivia ja yhteistä hyvinvointia lisääviä. Tutkimustuloksilla on siten laajaa yhteiskunnallista sovellettavuutta. Olemme kiinnostuneita pohtimaan työryhmässä konkreettisia kytköksiä oman tutkimuksemme ja muilla menetelmillä tehtyjen tutkimusten välillä sekä mahdollista yhteistyötä eri alojen ja tutkimusmenetelmien välillä.

4.12.3 Kotona töissä - mistä resurssit työn ja muun elämän yhteensovittamiseen etätyössä?

Heini Pensar (Vaasan yliopisto)

COVID-19 kriisi on pakottanut useat työntekijät etätyöhön. Kotona työskentely hämärtää työn ja kodin välistä rajaa ja vaikuttaa myös yksilöiden kokemaan työn ja muun elämän väliseen tasapainoon. Tähän mennessä työn ja perheen yhteensovittamista kriisitilanteissa on kuitenkin tutkittu rajallisesti, ja tois-taiseksi tiedämme hyvin vähän pakollisen etätyön vaikutuksesta työntekijöiden työn ja muun elämän väliseen tasapainokokemukseen. Tämä tutkimus pohjautuu Casperin ja kumppaneiden (2018) tasapainomääritelmään ja lisää syvällistä ymmärrystä yksilön tasapainon kokemuksesta etätyötilanteessa. Hobfollin (1987) resurssiteoria viitekehyksenä tutkimuksessa tunnistetaan etätyön aiheuttamia muutoksia resurssien saatavuuteen sekä tutkitaan näiden muutoksien vaikutusta tasapainon kokemukseen. Etätyöntekijöiden (n=75) haastatteluihin pohjautuva temaattinen analyysi osoittaa, että etätyö lisää työn joustavuutta ja autonomiaa sekä työmatkoista säästyvää aikaa, mikä lisää yksilön mahdollisuutta priorisoida hänelle tärkeitä asioita. Näiden resurssien materialisoituminen riippuu kuitenkin yksilön priorisointi- ja organisointitaidoista sekä pystyvyyden tunteesta ja saatavilla olevasta työnantajan tuesta, joissa etätyökontekstissa erityisesti luottamuksella on keskeinen rooli. Kriisitilanne sekä muutokset resurssien saatavuudessa ovat myös osittain muuttaneet yksilöiden elämän prioriteetteja, millä on perusteellinen vaikutus tasapainon kokemuksen syntymiseen. Tämä tutkimus tarjoaa lisää tietoa työn ja muun elämän väliseen tasapainoon vaikuttavien resurssien riippuvuussuhteista ja korostaa luottamuksen merkitystä työn ja muun elämän yhteensovittamisen tukipilarina. Tulokset puoltavat

etätyön tuomia hyötyjä, mutta samalla etätyössä tulisi yhä enemmän tukea autonomista ja joustavaa työtä, esimerkiksi itsensä johtamisen taitojen kehittämällä ja luottamusta rakentavilla keinoilla.

4.12.4 Basic income and women – results from the Finnish basic income experiment

Olli Kangas (Turun yliopisto) & Minna Ylikännö (Työ- ja elinkeinoministeriö)

When basic income is discussed, gender equality is one of the key themes. While social policies are used in enhancing gender equality, especially in the Nordic countries, basic income is of interest of researchers in various scientific fields not to mention policy makers and civic actors. Typically, basic income is seen either a strong incentive for women to stay at home and to be permanently locked in their care responsibilities or a means to guarantee women individual income and income security, and increase women's autonomy, and the capacity to act as an individual and to give more degrees of freedom in the labour market. Thus, either basic income would fortify the traditional division of labour between genders or be an effective empowering device for women and trap women home as all cash-for care schemes whose utilization is strongly biased towards women. In the Nordic countries, gender equality is highly advanced and it is difficult to see that basic income would have a strong impact on the position of women in the society. Basic income would be implemented as a social benefit among many in a society with empowered women and caring men. In this paper, we use a survey data compiled in the context of the Finnish basic income experiment (2017-2018) to analyse the effects of basic income, and whether they differ between women and men. Our results show that whereas the association between employment and basic income is not statistically significant, associations between basic income and capacities and confidence are. However, our results show that effects of UBI in the Finnish experiment do not differ for women and men.

4.12.5 Äidit ja isät etätyössä – vaikuttaako nuorimman kotona asuvan lapsen ikä työhyvinvointiin, työstä suoriutumiseen ja työn ja muun elämän yhteensovittamiseen?

Liisa Mäkelä & Samu Kemppinen (Vaasan yliopisto)

Etätyön määrä on kasvanut räjähdysmäisesti koronapandemian aikana. Työpäivien aikana etätyötä tekevien aikuisten lisäksi kotona on usein ollut myös eri-ikäisiä lapsia. Hoitopaikkoihin ja kouluihin ei ole voinut mennä pienimpienkään flunssaoireiden tai altistumistilanteiden vuoksi, ja pandemian alussa koulut ja päiväkodit olivat myös suurelta osin suljettuina. Miten tällainen tilanne on vaikuttanut etätyöntekijöiden työssä suoriutumiseen ja heidän hyvinvointiinsa? Ovatko kokemukset erilaisia eri-ikäisten lasten vanhemmilla? Entä onko isien ja äitien kokemuksilla eroja?

Tämän tutkimuksen aineistona käytetään koronapandemian alkupuolella (5/2020) kerättyä 1257 työntekijän aineistoa. Aineisto kerättiin verkkolomakkeella yhden suuren yrityksen henkilöstöstä. Analyysimenetelmänä käytettiin lineaarista regressioanalyysia.

Alustavat tutkimustulokset indikoivat, että mitä vähemmän ikää nuorimmalla kotona asuvalla lapsella oli, sitä heikommin vanhemmat kokivat suoriutuneensa tehtävistään (tilastollisesti lähes merkitsevä yhteys) pandemian alkupuolella, mutta lapsen ikä tai vanhemman sukupuoli ei ollut yhteydessä esihenkilöiden arvioihin työntekijöidensä suoriutumisesta.

Kotona asuvien lasten ikä ei ollut yhteydessä etätyötyytyväisyyteen, työn imuun tai työuupumukseen äideillä eikä isillä. Työn ja perheen yhteensovittaminen oli vanhempien lasten kanssa helpompaa ja tämä yhteys oli voimakkaampi äideillä kuin isillä.

Tulosten perusteella voidaan sanoa, että kotona asuvien lasten iällä ja vanhemman sukupuolella oli yllättävänkin vähän merkitystä etätyöntekijän työhyvinvointiin, vaikka yhteiskunnan palvelujen (päiväkotien ja koulujen) sulkeminen ja/ tai käytön rajoittaminen näkyikin jossain määrin työntekijöiden työssä suoriutumisessa. Vaikka pandemian kuluessa on kovasti puhuttu äitien ja isien eriarvoisuudesta etätyössä, ja on oletettu, että erityisesti pienten lasten äitien on ollut vaikea pärjätä työssään, tuloksemme eivät kovinkaan voimakkaasti tukeneet tätä olettamusta. Ainoastaan työn ja perheen yhteensovittaminen helpottui äideilläisiä vahvemmin lasten iän kasvaessa.

4.13. Köyhyys, syrjäytyminen ja huono-osaisuus

to 28.10. klo 14:30 – 17:30

Zoom Meeting id: <https://utu.zoom.us/j/62328664290>

Koordinaattorit:

Veli-Matti Ritakallio, professori, Turun yliopisto vemari@utu.fi

Lauri Mäkinen, yliopisto-opettaja, Turun yliopisto ljmaki@utu.fi

Aikataulu:

14:30 Joakim Zitting: KoMa-projekti tutkimassa ruoka-avun asiakkaiden tilannetta

15:00 Juha Rantala: Miten nettotulot muuttuvat eläkkeelle siirryttäessä? - tarkastelu nettotulosuhteen muutoksesta vuosina 2002–2017

15:30 Lauri Mäkinen: Different methods, different standards? A comparison of two Finnish reference budgets

4.13.1 KoMa-projekti tutkimassa ruoka-avun asiakkaiden tilannetta

Joakim Zitting, tutkija-kehittäjä, DIAK, joakim.zitting@diak.fi

Ruoka-avun asiakkaat kuuluvat yhteiskuntamme huono-osaisten joukkoon. Heidän elämänlaatunsa on koko väestön elämänlaatuun verrattuna huomattavasti heikompaa. Koronapandemia on heikentänyt ruoka-avun asiakkaiden tilannetta, kun ruoka-apupaikkoja on suljettu, ja samalla ruoka-avun tarve on kasvanut toimeentulovaikeuksien yleistymisen myötä. Onkin todettu, että haavoittuvassa asemassa olevat väestöryhmät kärsivät pandemian vaikutuksista eniten (Rissanen ym. 2020, 3).

Korona yhteiskunnan marginaaleissa (KoMa) -projekti koostuu neljästä osahankkeesta. Diakonia-ammattikorkeakoulun vastuulla on ruoka-apua käsittelevä osahanke, jossa tutkitaan ruoka-avun asiakkaiden hyvinvointia ja palveluiden käyttöä, sekä vastaavtko palvelut heidän tarpeitaan. Tutkimus koostuu muun muassa ruoka-avun asiakkaille syksyllä 2021 tehtävästä kyselystä, sekä ruoka-aputoimijoille tehtävästä kyselystä

Tietoa tarvitaan muun muassa ruoka-apuun kytkeytyvien palveluiden kehittämiseksi, sosiaaliturvan uudistamiseksi ja yleisesti paikallista ja kansallista päätöksentekoa varten. Ruoka-apu-osahanke pohjautuu vahvasti aikaisempaan tutkimukseen. Ruoka-avun saajia on tutkittu systemaattisesti määrällisillä aineistoilla 2010-luvun alussa. Aineistoja on kerätty erityisesti Juho Saaren tutkimusprojekteissa, joiden pohjalta on tehty muun muassa väitöskirjoja (Ohisalo 2017; Laihiala 2018).

Tutkimuksen keskeinen aineistollinen lähestymistapa on vaikeasti tutkittavat ihmisryhmät (hard-to-survey-populations, H2S) -tutkimusperinne, ja siinä toteutetaan suositeltuja H2S-metodeja. Esimerkiksi kyselylomakkeen kysymyksistä on pyritty tekemään mahdollisimman selkeitä ja nopeasti vastattavia. Nyt toteutettavan kyselyn lomakkeessa on samoja kysymyksiä kuin 2010-luvun alussa, mikä mahdollistaa ajallisen vertailtavuuden. Kyselylomakkeella pyritään saamaan tietoa muun muassa ruoka-avussa käynnin taustasyistä, koetusta elämään tyytyväisyydestä ja mielen hyvinvoinnista. Pyrkimyksenä on saada vähintään tuhannen vastaajan näyte ruoka-avun asiakkaista.

Työryhmäesityksessä on tarkoitus esitellä ruoka-apatutkimuksen taustaa, toteuttamista sekä ennakkohypoteeseja.

4.13.2 Miten nettotulot muuttuvat eläkkeelle siirryttäessä? - tarkastelu nettotulosuhteen muutoksesta vuosina 2002–2017

Juha Rantala, ekonomisti, ETK, juha.rantala@etk.fi; Marjo Pyy-Martikainen, matemaatikko, Kela, marjo.pyy-martikainen@kela.fi; Marja Riihelä, erikoistutkija, VATT, marja.riihela@vatt.fi

Eläkepolitiikan tavoitteena on turvata kaikille eläkeläisille kohtuullinen toimeentulo ja estää köyhyys. Yksi tapa arvioida eläkkeen riittävyttä on tarkastella eläkeajan toimeentulon tasoa suhteessa henkilön omaan eläkettä edeltävään toimeentuloon. Työeläkejärjestelmän kannalta tämä on erityisen tärkeää, sillä työeläkkeen keskeisenä tavoitteena on aikaisemman toimeentulon säilyttäminen kohtuullisena. Eläkkeen riittävyttä kuvataan usein eläkkeen korvaussuhteen avulla. Tällä tarkoitetaan ansiosidonnaisen eläkkeen eli työeläkkeen ja sitä edeltävän ansiotulon suhdetta. Toimeentulo on kuitenkin kokonaisuus, jossa työeläkkeen lisäksi kansaneläkkeen, muiden tulonsiirtojen, ansio- ja omaisuustuojen sekä verotuksen merkitys on hyvä huomioida. Sen lisäksi, että ne vaikuttavat toimeentulon tasoon ne vaikuttavat toimeentulon muutokseen eläkkeelle siirtymisen yhteydessä.

Tutkimuksessa toimeentulon muutosta eläkkeen alkaessa kuvaa eläkkeen nettotulosuhde, joka lasketaan suhteuttamalla eläkkeelle siirtyneen henkilön ensimmäisen täyden eläkevuoden nettotulot hänen eläkettään edeltäneisiin vakiintuneisiin nettotuloihin. Tutkimusaineistona on koko Manner-Suomen väestön kattava yksilötason paneelianeisto vuosilta 1998–2018, ja analyysin kohteena ovat vuosina 2002, 2007, 2012 ja 2017 eläkkeelle siirtyneet. Tulojen muuttumista tarkastellaan useiden taustatekijöiden suhteen, josta erityisen huomion kohteena on kolmen eläkettä edeltävän vuoden seurantaan perustuva työmarkkina-asema.

Vuonna 2017 eläkkeelle siirtyneiden nettotulosuhteen mediaani oli 87 prosenttia eli eläkkeelle siirryttäessä nettotulot laskivat keskimäärin 13 prosenttia. Eläkettä edeltävä työmarkkina-asema selitti osan nettotulosuhteiden vaihtelusta, sillä työstä eläkkeelle siirtyneiden nettotulosuhteen mediaani oli 79 prosenttia ja ei-työstä eläkkeelle siirtyneiden 113 prosenttia. Keskimäärin eläkkeelle siirtyminen siis alensi työssä olleiden, mutta nosti ei-työssä olleiden nettotuloja. Tasoero työssä olleiden ja ei-työssä olleiden eläkeikäisten tulojen välillä oli kuitenkin huomattava. Isoja eroja aikaisempien vuosien nettotulosuhteiden jakaumissa ei havaittu.

4.13.3 Different methods, different standards? A comparison of two Finnish reference budgets

Lauri Mäkinen, yliopisto-opettaja, Turun yliopisto, ljmaki@utu.fi

According to the European Pillar of Social Rights fourteenth principle, everyone should have the right to adequate minimum income benefits, which ensure a life in dignity. Reference budgets have been proposed to monitor this principle. Reference budgets are priced basket of goods and services that could present any living standard. At the moment, no common methodology for constructing RBs exist; instead, different methods are used to construct reference budgets. This study sought to compare the approaches and results of two Finnish reference budgets, one created by the Centre for Consumer Society Research (CCSR) and the second by the Improve project. The purpose of the article is to respond to a gap in existing literature around how different methods for constructing reference budgets impact their outcomes. The two reference budgets offer a strong basis for comparison because they both sought to capture the same living standard in the same context for similar household types—namely: singles, couples, and couples with two children—but used different approaches.

The results suggest that the two reference budgets arrive to different estimates of what is needed for social participation. Ultimately, we found that the budgets most significant differences were caught up in housing costs and mobility costs for couples with two children due to differences in information bases, selection criteria, evaluators, and pricing. The study makes a significant contribution to the literature because it is one of the first to explore how different approaches to constructing these budgets impact their outcomes. The results suggest that clear criteria for constructing reference budgets is needed, in order to be used in monitoring the Pillar's principles.

4.14. Welfare states and ecological sustainability/Hyvinvointivaltio ja ekologinen kestävyys

to 28.10. klo 14:30 – 17:30

Zoom Meeting id: <https://utu.zoom.us/j/69892638098>

Koordinaattorit:

Sami Mustikkamaa sapemu@utu.fi

Paula Saikkonen paula.saikkonen@thl.fi

Programme:

All presentations will be given in English.

14.30 Sami Mustikkamaa: Opening words

14.40 Kimmo Räisänen: Hyvinvointivaltio ja yhteisvauraus

15.05 Johanna Perkiö: Perustulo ekososiaalisen politiikan ideana

15.30 Sanna Rikala: The margins of working society in ecological transition. A case study of a rehabilitative work unit with environmental goals

15.55-16.10 Break

16.10 Paula Saikkonen: Heat vulnerability and adaptive capacities in Finland

16.35 Alessia Greselin & Maria Vaalavuo Heat-Health in Italy: Local Adaptation in the social and healthcare sector

17:00 Tuuli Hirvilampi, Liisa Häikiö, Håkan Johansson, Max Koch & Johanna Perkiö. Social policy research in the context of climate emergency

17.25 End of session

4.14.1 Hyvinvointivaltio ja yhteisvauraus

Kimmo Räisänen, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto

Käsittelen esityksessäni yhteisvaurautta (commons) näkökulmana hyvinvointivaltioon ja kansalaisyhteiskuntaan. Hyvinvointivaltiot ovat sitoutuneet fossiilisten polttoaineiden varaan rakentuvaan ja jatkuvaan kasvua edellyttävään talousjärjestelmään, mikä hidastaa merkittävästi ilmastokriisin nopeasti tapahtuvaan etenemiseen vastaamista taloudellisen järjestelmän perustoimintojen radikaalilla uudistamisella. Pienemmän kasvun tai kasvuttoman talouden näkökulmasta ekososiaalinen siirtymä kohti kestävämpiä hyvinvointivaltiolaisia rakenteita tarkoittaisi muutosta suomalaisen hyvinvointivaltion perimmäisessä 1960-luvulla tapahtuneessa poliittisessa ratkaisussa, kasvavan markkinatalouden ja teollisuustuotannon mahdollistaman aineellisen vaurauden jakamisessa. Ekologisesti kestävä ja ei-kasvuriippuvaisen talouden tutkimus asettaa toiveita yhteisvaurauden ajatusta hyödyntäviä toimintatapoja kohtaan, mutta kynnyskysymykseksi muodostuu yhteisvaurauden ja valtioiden sekä kaupunkien julkisten instituutioiden rinnakkaiselon ja suhteen kehitys, jossa ei ole selviä ja poliittisesti helppoja ratkaisuja.

Yhteisvaurautta ja sen yhteisöllistä hallinnointia koskeva commonsin käsite on tutkimukseni näkökulmasta sekä teoreettinen työkalu, jolla on oma tutkimusperinteensä, että kattokäsite, joka sitoo yhteen erilaisia taloudellisia ja yhteiskunnallisia liikkeitä. Teoreettisesti commons on hyvin vanhaa perua oleva yhteismaita ja muita luonnon resursseja koskeva käsite, johon on kohdistunut paljon uutta talous- ja yhteiskuntatieteellistä kiinnostusta 1900-luvun loppupuolelta lähtien. Viime vuosikymmeninä commonsista on muodostunut hyvin kokonaisvaltainen ja paradigmaattinen tapa ajatella taloutta, jossa yhteisresurssit ja yhteistoiminta nähdään kaiken taloudellisen ja yhteiskunnallisen toiminnan lähtökohtana, ja jonka kautta voidaan tarkastella kriittisesti esimerkiksi yksityistämisen ja yhteisten resurssien rajaamisen prosesseja sekä kuvailla ei-kapitalistisia talouden muotoja. Yhteisvaurauden

kautta voidaan kuvata hyvinvointivaltiota historiallisena poliittisena ilmiönä ja ajatella hyvinvointivaltion julkista eräänlaisena yhteisvaurauden muotona. Tätä kautta voidaan myös jäsentää hyvinvointivaltion haasteita ja yhteiskuntapoliittisia jännitteitä ekologisen kriisin aikakaudella.

4.14.2 Perustulo ekososiaalisen politiikan ideana

Johanna Perkiö, tutkija, Tampereen yliopisto

Perustulo mainitaan usein yhtenä mahdollisena ekologisia ja sosiaalisia tavoitteita integroivan ”ekososiaalisen” politiikan keinona. Perustulosta on kuitenkin olemassa melko vähän tutkimusta ekologisen kestävyysnäkökulmasta. Tarkastelen esityksessäni kirjallisuuskatsauksen pohjalta sitä, millaisena politiikkaideana perustulo on ymmärretty ekososiaalisesta näkökulmasta. Kirjallisuuskatsauksen aineisto koostuu perustuloa ekologisen kestävyysnäkökulmasta käsittelevistä tieteellisistä artikkeleista.

Pohdin kirjallisuuskatsauksen pohjalta sitä, millä tavoin perustulon on nähty edistävän kestävyysmurrosta ja millaiset perustulon toteutustavat voisivat tehdä siitä ekososiaalisen politiikan välineen. Aineistona käyttämässäni kirjallisuudessa perustulo nähdään keinona tukea ansiotyön vähentämistä ja kulutuskeskeiselle elämäntavalle vaihtoehtoisia kestävämpiä elämäntapoja. Perustulo esitetään myös keinoksi purkaa ns. talouden kasvupakkoja, koska se irrottaisi osittain ihmisten toimeentulon korkean työllisyysasteen tavoittelusta. Ekologisesta näkökulmasta perustulon toteutus kytketään erityisesti ympäristöveroihin. Perustulo nähdään keinona tasoittaa niiden regressiivisiä vaikutuksia pienituloisille ja muuttaa tulonjakovaikutukset progressiivisiksi. Lisäksi perustulon toteutukseen kytketään ns. yhteisten resurssien käyttöön kohdistuvia veroja sekä varallisuuseroja tasaavia ja liikkulutusta hillitseviä veroja.

Kirjallisuuskatsauksen valossa ekososiaalisen perustulouudistuksen tavoitteet näyttävät monilta osin hyvin toisenlaisilta kuin esimerkiksi Suomen sosiaaliturvauudistuksen tai meillä käydyin valtavirtaiseman perustulokeskustelun tavoitteet. Ekososiaalisen perustuloidean rationaliteetti muistuttaa jossain määrin 1980-luvun kansalaispalkkakeskustelua. Työnteon kannusteiden parantamisen sijasta ekologisesti painottuneessa perustulokeskustelussa painotetaan ekologisesti kestävämmän tuotannon vähentämistä tarjoamalla ihmisille mahdollisuus vähentää työntekoa tai valita kokonaan ansiotyölle vaihtoehtoinen elämäntapa. Myös institutionaalisesta näkökulmasta ekologista kestävyys siirtymää ohjaaviin veroihin kytketty perustulomalli näyttää erilaiselta, kuin meillä lähivuosina keskustelussa olleet perustulomallit. Esityksen lopuksi pohdin sitä, miltä ”ekososiaalinen” perustulo voisi näyttää Suomen kontekstissa ja millaisin ehdoin perustulo voisi toimia meillä kestävyys siirtymän vauhdittajana.

4.14.3 The margins of working society in ecological transition. A case study of a rehabilitative work unit with environmental goals

Sanna Rikala, yliopistotutkija, Tampereen yliopisto

The issues of work, employment, and income play a key role in pursuing ecologically sustainable societies. The prevailing employment system is under pressure for change not only because of massive emission reduction targets for work and production, but also in terms of ensuring equal employment

participation. So far, however, the questions of unemployment and employment policies have received only little attention in the discussion on ecological transition. The few studies conducted on this topic indicate that there are already a wealth of ideas and practices that support sustainable employment and create ecologically sustainable ways to participate in society. However, many promising practices are poorly integrated into the existing employment policies, that seek employment targets at the expense of sustainability goals.

In this presentation, I reflect on the role of employment and rehabilitation services in the context of ecological transition. The presentation is based on a case study of rehabilitative work unit, which operates in the heart of an 'eco-district' under construction in Tampere. The unit's activity is guided by the principles of ecological sustainability and promoting clients' social inclusion. Also, the unit is actively involved in the development and activities of the neighborhood currently being built around it. The data consists of interviews with staff and clients, as well as participatory observation in the unit. I ask, how promoting clients' social inclusion and ecological sustainability are interlinked in the everyday practices of the unit.

Based on the presentation, I will consider more broadly the possibilities of employment and rehabilitation services to support the inclusion and participation of citizens in weak labor market positions during ecological transition. Mitigating environmental problems is feared to increase inequality and threaten social sustainability, but could the ecological transition also be seen as opening up new possibilities of inclusion and participation for people living at the margins of working life? The study is part of the *Towards Eco-Welfare State: Orchestrating for Systematic Impact* (ORSI) project (2019-2022/25) funded by the Strategic Research Council.

4.14.4 Heat vulnerability and adaptive capacities in Finland

Paula Saikkonen, Finnish Institute for Health and Welfare

Last summer (2021) was hot in Finland and some extreme weather events were seen around the globe. Floods in Germany and oppressive heat in Canada underlined the fact that not even so-called developed countries had been prepared to cope with extreme weather conditions. Ongoing HEATCLIM project investigates the social effects of heat on society and citizens. The project is interested in citizens' heat vulnerability and society's adaptive capacities which are interrelated with each other. Previous (mostly international) research has shown that social isolation, ethnicity, socio-economic status and neighborhood characteristics play a central role when evaluating the potential factors affecting the risks of heat-related illness and mortality, however, these factors are rarely acknowledged by emergency plans. By identifying vulnerabilities and available resources accurately it might be possible to strengthen adaptive capacities.

The presentation starts by defining the terms *heat vulnerability* and *adaptive capacity* and then presents some preliminary findings of HEATCLIM project. The project has collected quantitative (surveys 2020, 2021) and qualitative (individual and group interviews 2021) data. Preliminary findings concern the citizens' capabilities to cope with heat waves. At the end of presentation, the Finnish society's preparedness for oppressive heat will be discussed.

4.14.5 Heat-Health in Italy: Local adaptation in the social and healthcare sector

*Alessia Greselin, University of Tampere and Finnish Institute for Health and Welfare
Maria Vaalavuo, Finnish Institute for Health and Welfare*

Synergies between climate change mitigation and health are increasingly investigated as a result of the ongoing crisis and growing concerns on the negative impacts of global warming on health. Italy is an extremely vulnerable area, where the predicted intensification of heatwaves due to climate change converges with trends of ageing population and urbanisation. Health care system needs to adapt to mitigate heat related risks and protect vulnerable groups. In this paper, we analyse the responses of responsible actors in the Italian health and social care sector in this context. We conduct a comparison of local adaptation measures across Italian cities based on qualitative analysis of policy documents and local strategies over the last two decades. We study how well prepared the cities are to counter the negative consequences of heat waves, how the awareness of the need to adapt has evolved over the recent years, and what differences can be detected across cities. Following the 2003 European heatwave, Italy has adopted a national adaptation plan. While national guidelines are issued, the implementation is left to local agencies. The way, the timing, and the broadness of this adaptation has implications on its effectiveness. Evidence on the responses can be useful for international policy diffusion as the heat-health challenge affects more countries in the future

4.14.6 Social policy research in the context of climate emergency

Tuuli Hirvilammi, Liisa Häikiö, Håkan Johansson, Max Koch, Johanna Perkiö (Tampere & Lund Universities)

Social policy developed as a research field and academic discipline to ensure societal development in the context of rising capitalism and industrialization. While welfare states have been successful in increasing their citizens' wellbeing and supporting societal development, they have also contributed to the ongoing ecological crisis. The shared scientific understanding of exceeded planetary boundaries and worsening climate change scenarios have not (yet) reshaped mainstream social policy practices or academic research. The presentation is based on an article manuscript where we suggest that established traditions in welfare state and social policy research provide a solid ground to respond to the climate emergency and facilitate the sustainable transformation of welfare states. We construct and discuss a social policy research diamond addressing not only the social and economic but also the ecological aspects of societal development, with a focus on the political economy of welfare, wellbeing, social risks and social citizenship. By discussing these traditional social policy themes in the context of a climate emergency, we open future pathways for welfare state and social policy research and invite scholars in these fields to engage with the emerging ecosocial agenda.